
MATKALLA MINUKSI

– lapsen minuuden vahvistaminen

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Ohjaustoiminnan koulutusohjelma

Lahdensivu, syksy 2015

Hannes Leminen

LAHDENSIVU

Ohjaustoiminnan koulutusohjelma
Terapeuttinen ohjaustoiminta

Tekijä	Hannes Leminen	Vuosi 2015
Työn nimi	Matkalla minuksi – lapsen minuuden vahvistaminen	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa tietoa siitä, miten opinnäytetyön tekijän kehittämä Minuksi-kansiomenetelmä tukee lasten minuuden kasvua perhekotiympäristössä ja millainen vaikutus menetelmän ryhmä- ja yksilöohjauksilla on minuksi kasvamisessa. Tutkimukseen osallistui neljä ammatillisessa perhekodissa asuvaa sijaislasta. Menetelmään sisältyi kolme teemallista ryhmäohjausta ja kolme yksilöohjausta osallistujaa kohden. Minuksi-kansio on monitaiteellinen menetelmä, jonka avulla lapset ja nuoret voivat rakentaa omaa maailmaansa näkyväksi. Minuksi-kansio on itsessään tavallinen kansio, jonne syntyy materiaalia ryhmä- ja yksilöohjauksista. Jokainen lapsi tai nuori voi täydentää sitä vapaasti myös omalla ajallaan.

Opinnäytetyön teoreettisessa taustassa avattiin perhekotiin ja lastensuojeluun liittyviä asioita. Siinä syvennyttiin minuuteen ja identiteettiin, minuksi kasvamisen edellytyksiin, minuuden muodostumiseen lapsuuden aikana, identiteetin kasvun tukemiseen ja ohjaajan rooliin prosessissa. Tutkimuskysymyksiä olivat seuraavat: Miten Minuksi-kansiomenetelmä tukee lasten minuuden kasvua? Millainen vaikutus ryhmä- ja yksilöohjauksilla on minuksi kasvamisessa? Ohjauksista kerättiin tutkimustietoa lomakkeiden, osallistuvan havainnoinnin ja suullisen palautteen avulla.

Tutkimustulosten perusteella Minuksi-kansiomenetelmä tuki lapsia ja nuoria oman äänen löytämisessä ja vahvistamisessa sekä itsensä ilmaisemisessa. Se tarjosi turvallisen tilan, jossa osallistujat saivat olla omana itsenään. Osallistujat uskalsivat jakaa ohjauksissa elämäänsä liittyviä merkityksellisiä asioita. Ohjaustilanteissa sai kasvaa yksin ja yhdessä, henkilökohtaisesti pohtien ja yhdessä oppien. Nämä asiat kuuluvat kiinteästi minuuden ja identiteetin kasvun tukemiseen.

Avainsanat Lapsuus, nuoruus, identiteetti, minuuus, itsetunto, perhekoti, kasvatus, lastensuojelu, monitaiteisuus

Sivut 69 s. + liitteet 12 s.

LAHDENSIVU

Degree Programme in Crafts and Recreation

Therapeutic Crafts and Recreation

Author	Hannes Leminen	Year 2015
Subject of Bachelor's thesis	On a journey to becoming oneself – enhancing a child's selfhood	

ABSTRACT

The purpose of this Bachelor's thesis was to afford knowledge about how the use of Becoming oneself folder developed by the author of this thesis supports the growth of children in a foster home environment and what kind of impact the group and individual guidance related to the method has in one's journey to becoming oneself.

Four foster children from a professional foster home participated in this study. The process included three thematic group sessions and three individual sessions per each participant. The Becoming oneself folder is a multi-art method which gives children and young people a chance to make their world visible. The Becoming oneself folder is a standard folder in which material from the group and individual sessions are compiled. Every child or young person may supplement it freely in their own time.

The theoretical background of this thesis discusses foster care and child welfare. It takes a closer look at selfhood and identity, prerequisites of becoming oneself, how selfhood forms in childhood, how to support the growth of identity and a facilitator's role in that process. These were the research questions: How does the Becoming oneself folder support the enhancing of children's selfhood? What kind of impact does group and individual guidance have? Research data about the guidance were gathered through inquiry, participant observation and oral feedback.

Based on the results, the Becoming oneself folder supported children and young people in finding and strengthening their own voice and in self-expression. It provided a safe space where the participants were allowed to be themselves. The participants had courage to share meaningful things about their lives. During the guidance sessions they had an opportunity to grow up individually and together, personally pondering and learning together. The above mentioned factors are an important part of the growth of one's identity.

Keywords Childhood, youth, identity, selfhood, self-esteem, foster home, upbringing, child welfare, multi-art

Pages 69 p. + appendices 12 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	LÄHTÖKOHDAT, TAVOITE JA TUTKIMUSMENETELMÄT.....	3
2.1	Lähtökohdat.....	3
2.2	Tavoitteet, tutkimuskysymykset ja -menetelmät.....	5
2.3	Keskeiset käsitteet.....	6
3	PERHEKOTI PÄHKINÄ.....	7
4	TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	8
4.1	Ammatillinen perhekoti ja lastensuojelu.....	8
4.2	Minuus ja identiteetti.....	9
4.2.1	Minuus ja identiteetti käsitteinä.....	10
4.2.2	Minuuden neljä ulottuvuutta.....	10
4.2.3	Minuksi kasvamisen edellytykset.....	11
4.2.4	Minuuden muodostuminen lapsuuden aikana.....	13
4.2.5	Identiteetin kasvun tukeminen.....	15
4.3	Ohjaajan rooli identiteettityössä.....	17
5	MINUKSI-KANSIOMENETELMÄ JA MONITAITEISUUS.....	18
5.1	Minuksi-kansiomenetelmä.....	19
5.2	Monitaiteisuus ja taide lastensuojelussa.....	20
5.3	Yksilö- ja ryhmäohjaukset.....	21
6	MATKALLA MINUKSI -KOKONAISUUDEN TOTEUTUS.....	22
6.1	Matkalla minuksi -ohjauskokonaisuuden alkuinfo.....	22
6.2	Teemalliset ryhmäohjaukset.....	23
6.2.1	Ystävällisyys-ryhmäohjauksen kuvaus.....	23
6.2.2	Onnellisuus-ryhmäohjauksen kuvaus.....	28
6.2.3	Unelmat-ryhmäohjauksen kuvaus.....	31
6.3	Yksilöohjaukset.....	36
6.3.1	Millainen olen ollut? -yksilöohjausten kuvaukset.....	36
6.3.2	Millainen olen nyt? -yksilöohjausten kuvaukset.....	39
6.3.3	Millaiseksi haluan tulla? -yksilöohjausten kuvaukset.....	46
7	TUTKIMUSAINEISTON REFLEKTOINTI JA TULOKSET.....	49
7.1	Matkalla minuksi alkukyselyn reflektointi.....	49
7.2	Matkalla minuksi loppukyselyn reflektointi.....	52
7.3	Ryhmäohjausten havainnot.....	55
7.4	Ryhmähaastattelun litterointi.....	57
7.5	Miten Minuksi-kansiomenetelmä on tukenut minuksi kasvamista?.....	60
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	62
8.1	Tutkimuksen luotettavuus.....	62
8.2	Johtopäätökset.....	64
8.3	Lopuksi.....	65
	LÄHTEET.....	67

Liite 1	Tutkimuslupainfo
Liite 2	Suostumuslomake
Liite 3	Minuksi-kansion käyttöohje
Liite 4	Matkalla minuksi alkukysely
Liite 5	Viikkotehtäviä Ystävällisyydestä
Liite 6	Viikkotehtäviä Onnellisuudesta
Liite 7	Viikkotehtäviä Unelmista
Liite 8	Alkukyselyn ensimmäisen sivun tulokset
Liite 9	Loppukyselyn ensimmäisen sivun tulokset
Liite 10	Suostumuslomake teosten käyttöön
Liite 11	Havainnoijan lomake

1 JOHDANTO

Olet ehkä kuullut sanottavan, että matka minuksi on pitkä ja se kestää läpi elämän. Mitä minuksi tuleminen sitten tarkoittaa, jos sitä ei voi koskaan saavuttaa? Sinä ja minä muutumme jatkuvasti – saamme uusia kerroksia, revimme vanhoja pois ja maailma hioo meitä. Yksi tapa avata minuksi kasvamista on pukea se myytiksi.

Eräs tuntemani nainen vertasi kerran ihmisiä säveliksi, kauniiksi teokseksi, jonka Jumala oli luonut. Jokainen ihminen oli täydellisesti resonoiva nuotti suuressa rakkauden sinfoniassa, jonka harmonia miellytti ihmistä ja hänen Luojaansa. Elämän varrella ihmisten sävelten päälle kuitenkin räiskyi epävireisiä riitasointuja ja vääristyneitä molleja. Ihmisen oma ääni hukkuu kaiken melun alle. Myytin kontekstissa minuksi kasvamisen tarkoittaa oman alkuperäisen äänen löytämistä, tulemista henkilöksi, jonka Jumala loi. Se myös kannustaa toisen ihmisen äänen kirkastamiseen, sillä rakkauden sinfonia soi sitä kauniimmin, mitä enemmän siinä on säveliä.

Toinen lähtökohta minuksi kasvamiseen on hieman arkisempi. Siinä ihminen tutustuu vähitellen itseensä ja rakentaa elämänsä palapeliä kerros kerrokselta. Kun ihminen tuntee itsensä hyvin, hän ei ole kaikkien tuulten vietävänä, vaan osaa tarvittaessa sanoa ei ja hyväksyy sekä itsensä että muut.

Kun yhdistetään arkinen ja myyttinen minuksi tuleminen, löydetään jotain perustavanlaatuaista minuksi kasvamisesta: Yksilöllisyys. Yhteisöllisyys. Minuksi kasvamisen on yksilöllinen prosessi, jossa itseä peilataan muiden kautta ja kanssa.

Tein ohjaustoiminnan artenomien opintoihini kuuluvan syventävän harjoittelun kesällä 2014 ammatillisessa perhekodeissa, joka tarjoaa kodinomaista sijaishuoltoa huostaanotetuille lapsille ja nuorille. Yrityksen päätavoitteena on ohjata ja tukea lapsia, jotta he voivat löytää vahvuutensa ja oppia iloitsemaan niistä sekä omasta elämästään (Perehdytyskansio 2014). Perhekodeissa tehtävä työ on haastavaa ja samalla äärimmäisen tärkeää.

Lapsia sijoitetaan kuntien sosiaalitoimistojen kautta perhekoteihin monenlaisista haastavista taustoista. Päätteet, laiminlyönnit sekä erilaiset väkivallan muodot ovat jättäneet voimakkaita jälkiä lapsiin, erityisesti henkisiä, mutta osalle myös fyysisiä. Varhaislapsuudessa tapahtunutta kaltoinkohtelua ei saa tehtyä tyhjäksi. Lasta ja nuorta voi ja tulee kuitenkin tukea kasvamaan henkilöksi, joka hän voi parhaimmillaan olla, henkilöksi joka arvostaa itseään ja välittää myös muista. Vain henkilö, joka itse haluaa itsellensä hyvää, voi vaikuttaa positiivisesti toimintaansa ja irrottautua menneisyytensä veneestä tai hyväksyä sen osana elämäänsä.

Aloin kehittää ohjaustoiminnan koulutusohjelman syventävän harjoittelun aikana menetelmää, joka tukee lapsen minuuden kasvua. Ideoinnin taustalla oli kaksi tärkeää kysymystä: Miten voin auttaa ihmisiä auttamaan itseään? sekä Millainen ihminen suojelee itseään asioilta, jotka voivat vahin-

goittaa häntä? Peilasin jälkimmäistä kysymystä omaan lapsuuteeni, ja esille nousi kolme asiaa, jotka ovat merkittävästi suojanneet ja kantaneet minua: perhe, usko ja hyvä itsetunto.

Lapsuus vaikuttaa vahvasti siihen, millaisen pohjan lapsi saa elämälleen. Perheen kautta opitaan arvoja ja käyttäytymisnormeja. Thomas Ziehen (1947–) mukaan koulu, nuorten vertaisryhmät sekä elokuvat, musiikki ja muoti vaikuttavat perheen rinnalla lasten ja nuorten socialisaatioon eli yhteiskunnan jäsenyyteen kasvamiseen (Pirskanen 2007, 126–127). Rakkautella asetetut rajat luovat turvallisuutta arkeen; lapsen ei tarvitse itse ottaa aikuisen paikkaa. Pelkät vanhemmat eivät kuitenkaan saa lasta toimimaan tämän omaksi parhaaksi, vaan tahto tähän täytyy tulla lapselta itseltään.

Minulla on ollut jo pienestä pitäen vahvat arvot, joista olen halunnut pitää kiinni. Usko on antanut elämäni vakaan pohjan, jonka päälle on ollut hyvä rakentaa tervettä itsetuntoa. Kun olen kunnioittanut itseäni ja pitänyt kiinni arvoistani, niin olen välttynyt tekemästä asioita jotka eivät ole minulle hyväksi. Elämäni kultaisena lankana on kulkenut kaiken kattava käsky: ”Rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi” (Matt. 22:39, Uusi kirkko-raamattu 1992).

Minuksi kasvamisen ytimessä on itsensä tunteminen ja arvostaminen. Itsearvostus ja oman pätevyytensä tiedostaminen synnyttävät autenttisen eli aidon ja teeskentelemättömän minuuden (Ojanen 2011, 96). Kun henkilö tuntee ja arvostaa itseään, hän voi välittää myös muista ja ottaa rakkautta vastaan, eikä hänen tarvitse hakea hyväksyntää tavoilla, jotka rikkovat häntä itseään ja toisia. Tähän ajatukseen pohjautuu kehittämäni Minuksi-kansiomenetelmä, jonka avulla lapset voivat yksin ja yhdessä tutustua itseensä ja samalla rakentaa omaa maailmaansa näkyväksi.

Minuksi-kansioon syntyy materiaalia ryhmä- ja yksilöohjauksista. Sitä voi täydentää myös vapaasti. Kansioon voi esimerkiksi kerätä itselle tärkeitä asioita. Sinne voi myös liittää taideteoksia ja kirjoituksia. Kansiota voi hyödyntää koko perhekodissa asumisen ajan ja se jää käyttäjänsä pääomaksi. Kansion täydentämistä voi halutessaan jatkaa läpi elämän.

Ryhmäohjaukset ovat ohjaustuokioita, joihin osallistuu vähintään kolme henkilöä. Niissä käsitellään monitaiteisesti ohjattaville, tässä tapauksessa perhekodin lapsille, tärkeitä teemoja, esimerkiksi rohkeutta, rehellisyyttä ja onnellisuutta. Menetelmät valikoituvat ohjaustuokioiden sisällön mukaan. Ohjaustuokioissa syntyneitä asioita kerätään kansioihin. Jotkut teokset tai ohjaustuokioissa käytetyt kuvakortit voidaan liittää valokuvina kansioon. Kukin osallistuja saa ohjaustuokioista oman tasonsa ja mielenkiintonsa mukaan eväitä elämäänsä. Ohjaustuokioissa ollaan aidosti vuorovaikutuksessa.

Yksilöohjauksissa käsitellään henkilökohtaisempia aiheita kuin ryhmäohjauksissa, jäsennetään esimerkiksi ihmissuhteita ja pohditaan oman elämän kantavia tekijöitä. Voimavaraisuus on toiminnan keskiössä. Näkyväksi tehdyt asiat auttavat lasta tai nuorta asettamaan tavoitteita elämälleen ja suuntaamaan niitä kohti.

Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta -julkaisussa hahmotetaan taiteen ja kulttuurin tulevaisuutta vuoteen 2035 asti. Julkaisun mukaan taide ja kulttuuri tulevat toimimaan keskeisessä asemassa lasten ja nuorten positiivisen itsetunnon ja itseilmaisun rakentumisessa sekä yhteisöön kiinnittymisessä ja syrjäytymisen ehkäisyssä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 24). Julkaisun teemat ja sanoma vahvistavat kehittämäni menetelmän tarpeellisuutta ja merkitystä.

Opinnäytetyöni on toiminnallinen ja sisältää teemallisia ryhmä- ja yksilöohjauksia perhekodin lapsille. Ohjaustuokioissa on otettu huomioon identiteetin kasvun keskeiset edellytykset: yhteisöllisyys ja yksilöllisyys. Kerrään ohjauksista palautetta lapsilta ja työntekijöiltä sekä suullisesti että kirjallisesti. Lapset täyttävät ohjaukokokonaisuuden alussa ja lopussa lomakkeen, jonka avulla arvioidaan kokonaisuuden vaikuttavuutta osallistuvan havainnoinnin lisäksi. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, miten Minuksi-kansiomenetelmä tukee lasten minuuden kasvua ja millainen vaikutus ryhmä- ja yksilöohjauksilla on minuksi kasvamiseen. Opinnäytetyöni keskeisiä käsitteitä ovat minuus, identiteetti, itsetuntemus, itsetunto ja monitaiteisuus. Avaan edellä mainitut käsitteet luvussa 2.

Opinnäytetyöraportin alussa kerron tutkimuksen lähtökohdista, tavoitteista, tutkimusmenetelmistä ja työelämäyhteydestä. Teoreettisessa viitekehityksessä avaamini opinnäytetyön teoreettista taustaa, jonka jälkeen esittelen Minuksi-kansiomenetelmän ja määrittelen monitaiteisuuden. Tämän jälkeen kerron Matkalla minuksi -kokonaisuuden toteutuksesta ja avaamini tutkimustuloksia. Lopuksi arvioin tutkimuksen luotettavuutta, kokoaan johtopäätöksiä ja pohdin opinnäytetyöprosessia ja sen merkitystä.

2 LÄHTÖKOHDAT, TAVOITE JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Tässä luvussa esittelen opinnäytetyöni lähtökohtia ja tavoitteita sekä määrittelen tutkimuskysymykset ja -menetelmät ja avaamini lyhyesti keskeiset käsitteet. Luvussa 4 perehdyn tarkemmin keskeisten käsitteiden taustalla oleviin teorioihin.

2.1 Lähtökohdat

Kävelen keskustassa. Massiivisen kauppakeskuksen edustalla seisoo joukko nuoria tupakkaringissä, yksi sylkee maahan ja tumpkaa viimeisäänään tupruttavan kääryleen pätjän katukiveykseen. Pidätän hetken hengitystä ja jatkan matkaani ripeästi kauppakeskuksen sisälle. Henkäisen ja kävelen syvemmälle. Kauppakeskuksen keskikohta on täynnä nuoria, he istuvat penkeillä energiajuomat sylissä ja kännykät kädessä. Tätäkö on yhteisöllisyys nykyisin?

Kun katselee ympärilleen ja lukee uutisia, voi useasti tulla mieleen, ettei kaikki ole kunnossa nykymaailmassa. On pintapuolista minuutta, riippuvuuksia, arjenhallinnan haasteita, nuorisotyöttömyyttä, syrjäytymistä sekä henkistä ja fyysistä väkivaltaa. Mieleen nousevat tunnetut sanat: ”Hous-

ton, we have a problem.” Nuorisokasvatusjärjestö Non Fighting Generation ry:n perustajan, Timo Purjon (2009, 16–17) mukaan nykyinen maailman meno on johtanut ihmisten sisäiseen tyhjiyteen. Hänen ajatuksensa kolahtivat minuun. Ne ovat hätkähdyttävän totta.

Purjo näkee suurena kasvatuksen haasteena päättäjien kattaman arvotarjotimen, josta jokaisen tulisi yksilöllisesti kasata eväät hyvään elämään. Yhteiskunnalliselta tasolta tarjotaan usein ihanteina kilpailua, tehokkuutta sekä jatkuvaa kasvua ja kulutusta. Näistä seuraa Purjon mukaan häikäilemättömyyttä, ahneutta, kateutta, vihamielisyyttä ja välinpitämättömyyttä eli pudotuspelin arvot. Edellä mainitut arvot eivät pysty edistämään ihmisen hyvää elämää, ihmissuhteita tai yhteistä hyvää, eikä niiden avulla voida rakentaa yhteisöllisyyttä. (Purjo 2009, 15–16.) Kilpailuyhteiskunta altistaa kansalaiset väkivaltaisuuksiin. Ihmisten sisäinen tyhjiys on yksi väkivallan merkittävimmistä syistä. On kyse arvotyhjiöstä. Nykyiset arvoiksi omaksumat ihanteet ovatkin epäarvoja. Purjon mielestä yhteiskunta on henkisesti kriisissä, samoin länsimainen kulttuuri. (Purjo 2009, 16–17.)

Aikuisten arvomaailma heijastuu merkittävästi nuoriin. Minuus voi esimerkiksi rakentua pintapuolisesti fyysisen ulkonäön varaan. Kommunikointi tapahtuu netissä tai puhelimen välityksellä ja lyhytikäisiä suhteita toiseen sukupuoleen luodaan sosiaalisessa mediassa olevien valokuvien perusteella. Kasvattajien haasteeksi voi muodostua nuorten ottamat keinotekoiset identiteetit, jotka peittävät todellisen persoonallisuuden ja saattavat tuoda ongelmia sen kehittymiseen. Pinnan alla saattaa olla pelkkää tyhjiyttä, tarkoituksettomuuden kokemusta ja tuskaa olemassaoloa kohtaan. Onkin tarpeen etsiä lääkkeitä ja parannuskeinoja välittämisen puutostautiin. (Purjo 2009, 16–17.)

Kasvatuksessa, niin kouluissa kuin kotona, tulisi keskittyä nuorten yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemuksen vähentämiseen, sillä tähän liittyvä huoli yhdistää Purjon mielestä kaikkia murrosikäisiä nuoria. Rokotteena toimii se, että nuori oppii välittämään ja huolehtimaan itsestään ja vastaanottamaan rakkautta muilta. Tämän saavuttamiseen tarvitaan välittämisen vastalääkettä, jota voivat tarjota kaverit, muut nuoret, henkilön omat vanhemmat ja muut aikuiset. Edellytyksenä on, että aikuisten ja nuorten keskuudessa vallitsee välittämisen, lähimmäisenrakkauden ja huolenpidon kulttuuri. Kynnys tällaiseen kulttuuriin on nykyisessä yhteiskunnassa korkea. Kynnyksen madaltaminen saattaisi olla avain nuorten ongelmien ratkaisuun. Purjon mielestä varoja tulisi kohdistaa riittävästi nuorten konkreettiselle auttamistyölle, jossa kuljetaan rinnalla ja ollaan vuorovaikutteisesti lähimmäisiä. (Purjo 2009, 18.)

Haluan tämän opinnäytetyön myötä osallistua omalta osaltani talkoisiin paremman tulevaisuuden puolesta. Toivon ja uskon, että opinnäytetyöni tuottaa parhaimmillaan tehokkaita työvälineitä ja -menetelmiä ennaltaehkäisevään nuorisotyöhön. Lapsille ja nuorille kannattaa antaa aikaa ja rakkautta. Lääkäri John Traineria (Facebook-kommentti 30.12.2012 klo 16:30) lainaten: “Children are not a distraction from more important work. They are the most important work.” Vapaasti suomennettuna: Lapset eivät ole häiriö tärkeämmästä työstä. He ovat tärkein työ.

2.2 Tavoitteet, tutkimuskysymykset ja -menetelmät

Opinnäytetyöni on toiminnallinen. Se rakentuu käytännön toteutuksesta ja sen raportoinnista (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9). Opinnäytetyöni käytännön toteutuksena syntyi Matkalla minuksi -ohjaustuokiokokonaisuus, jonka kulun olen raportoinut luvussa 6. Toiminnalliset opinnäytetyöt ovat usein tutkimuksellisia. Opinnäytetyöni tutkimuksellinen osuus edustaa kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2007, 157) mukaan laadullisessa tutkimuksessa kuvataan todellista elämää ja tutkitaan kohdetta kokonaisvaltaisesti. Opinnäytetyöni tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, millainen vaikutus Minuksi-kansiomenetelmällä on lasten minuuden kasvun tukemisessa ja miten ryhmä- ja yksilöohjaukset tukevat minuksi kasvamista.

Opinnäytetyöni teoreettisessa osiossa keskitytään minuuden muodostumiseen ja identiteetin kasvun tukemiseen lapsuusaikana. Opinnäytetyön toimeksiantajana ja toimintaympäristönä on ammatillinen perhekoti, jossa asuu sijaislapsia. Perhekodista käytetään opinnäytetyössä kuvitteellista nimeä perhekoti Pähkinä. Esittelen perhekodin luvussa 3. Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- Miten Minuksi-kansiomenetelmä tukee lasten minuuden kasvua?
- Millainen vaikutus ryhmä- ja yksilöohjauksilla on minuksi kasvamiseen?

Jotta voin etsiä vastauksia tutkimuskysymyksiini, tarvitsen aineiston, jota analysoida. Tutkimusmenetelminä opinnäytetyössäni ovat lomakkeet, suullinen palaute sekä osallistuva havainnointi. Tutkimusmenetelmillä saadusta aineistosta muodostuu opinnäytetyöni primaariaineisto eli havaintoaineisto, joka sisältää suoraa tietoa tutkittavista asioista (ks. Hirsjärvi ym. 2007, 181).

Toteutan opinnäytetyöni toiminnallisen vaiheen alussa ja lopussa kontrolloidun kyselyn lomakkeilla (liite 4). Voin verrata lomakkeiden avulla, miten osallistujat ovat suhtautuneet itseensä ennen ja jälkeen ohjaustuokioiden. Uusitalo (1995) jakaa kontrolloidut kyselyt kahteen eri muotoon. Käytän opinnäytetyössäni informoitua kyselyä, jossa tutkija jakaa lomakkeet osallistujille ja kertoo samalla tutkimuksesta, kyselystä ja vastaa kysymyksiin (ks. Hirsjärvi ym. 2007, 191–192). Toteuttamani kysely löytyy kokonaisuudessaan luvusta 7.

Teemallisen ryhmäohjaukskokonaisuuden päätteeksi kerään suullista palautetta ohjaustuokioista strukturoidulla ryhmähaastattelulla. Hirsjärven ym. (2007, 202–203) mukaan haastattelulla tarkoitetaan haastattelijan johtamaa tavoitteellista keskustelua, jolla pyritään luotettavien ja pätevien tietojen saamiseen. Strukturoidussa haastattelussa haastattelu etenee valmiiksi laaditun lomakkeen mukaan. (Hirsjärvi ym. 2007, 202–203.) Äänitän haastattelun ja teen lisäksi muistiinpanoja. Palautteesta voi nousta opinnäytetyön kannalta tärkeää aineistoa. Opinnäytetyön toiminnalliseen osuuteen osallistuu neljä perhekoti Pähkinässä asuvaa sijaislasta. Toteuttamani haastattelu löytyy kokonaisuudessaan luvusta 7.

Kerään ohjaustuokioista aineistoa suullisen palautteen lisäksi osallistuvalla havainnoinnilla (liite 11). Havainnoinnilla pystytään tutkimaan aidosti elämää ja maailmaa. Se antaa välitöntä tietoa yksilöiden ja ryhmien käyttäytymisestä ja toiminnasta. Havainnointi on hyvä menetelmä esimerkiksi sellaisten henkilöiden kanssa, joilla on kielellisiä haasteita tai jotka eivät halua suoraan kertoa asioita haastattelijalle. (Hirsjärvi ym. 2007, 208.) Opinnäytetyöni kohderyhmässä on lapsia ja nuoria, joten havainnoinnin avulla on mahdollisuus saada tietoa, joka muuten jäisi piiloon.

Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija, opinnäytetyössäni perhekodin työntekijä, osallistuu tutkittavien henkilöiden toimintaan. Tutkimuksen alussa kerrotaan, että havainnoija tekee havaintoja ryhmässä. Havainnoinnissa on oleellista, että havainnot ja tutkijan omat tulkinnat niistä pysyvät erillään. (Hirsjärvi ym. 2007, 211–212.) Opinnäytetyöni toiminnallinen osuus sisältää toteuttamiani ryhmä- että yksilöohjauksia. Toimintaan osallistuva havainnoija on mukana vain ryhmäohjauksissa, sillä yksilöohjaukset voisivat kärsiä ylimääräisen henkilön läsnäolosta. Teen perhekodin työntekijän lisäksi omia havaintoja ohjaustuokioista. Perustelen tutkimusmenetelmien valintaa ja luotettavuutta luvussa 8.

2.3 Keskeiset käsitteet

Opinnäytetyöni keskeisiä käsitteitä ovat minuus, identiteetti, itsetuntemus, itsetunto ja monitaiteisuus. Toiminnallisen vaiheen ohjausten kohderyhmänä ovat lapset ja nuoret, mutta samat ohjauskokonaisuudet toimivat hyvin sellaisenaan tai sovellettuna myös muiden kohderyhmien kanssa. Minuksi kasvaminen ei katso ikää, sukupuolta tai asemaa – jokainen ihminen tarvitsee tukea matkallaan.

Ihminen on persoona. Persoonallisuus on ainutlaatuinen kokonaisuus, joka koostuu yksilön ajatuksista, teoista, tunteista ja motiiveista. Minuus tai minä on sen aktiivisesti toimiva ydin. **Identiteettiin** kuuluu yksilön oman elämän kertomus sekä kokemus omasta asemasta tai paikasta sosiaalisessa verkostossa. (Ojanen 2011, 22.)

Kokemus **minuudesta** ja identiteetistä kytkeytyy yksilön kieleen ja muistiin. Ihmisen on pystyttävä kuvailemaan itseään ja muistamaan minäänsä liittyviä merkityksellisiä asioita tai muuten hänen identiteettinsä on kateissa. Menneisyys on tärkeä osa identiteettiä, sillä ilman sitä yksilö ei pysty kertomaan omaa tarinaansa. Voidaan siis sanoa, että oman elämän kertomus on yksi minuuden ja identiteetin edellytys. Minuuteen tarvitaan lisäksi kykyä oman olemassaolon tiedostamiseen ja pohdintaan eli itsetuntemusta. (Ojanen 2011, 22.)

Itsetuntemuksesta kertoo paljon se, miten yksilö suhtautuu toisiin ihmisiin. Itsensä kanssa sovussa oleva henkilö pystyy kuvaamaan muita ihmisiä myönteisesti ilman arvostelun tarvetta. (Ojanen 2011, 172.) Tällainen henkilö arvostaa itseään ja tietää kelpaavuutensa. Hänen ei tarvitse kaiken aikaa todistaa arvoaan, mikä mahdollistaa elämän kokemisen turvallisena. (Ojanen 2011, 96.)

Itsetunnolla tarkoitetaan yksilön käsitystä omasta arvosta, miten hän suhtautuu itseensä ja arvostaa itseään. Itsetunnon keskiössä on ihanneminän, millainen haluaisi olla, ja todellisen minän, millaisena itseään pitää, välinen suhde. Itsetunto heijastaa minäkäsitysten välistä eroa. Yksilön itsetunto on sitä heikompi, mitä suurempi käsitysten välinen ero on. Lahjakkuus ja hyvä itsetunto eivät välttämättä kulje käsikkäin. Itsetunto on sidottu koettujen onnistumisten ja itsensä tai muiden asettamien tavoitteiden väliseen suhteeseen. (Jaari 2007, 76–77.)

Hyvään itsetuntoon kuuluu rohkeus olla oma itsensä sekä tyytyväisyys itseensä. Hyvällä itsetunnolla varustettu henkilö ei nosta itseään muiden yläpuolelle, eikä toisaalta pidä itseään muita huonompana henkilönä. Oman arvontunteeseen vaikuttaa ympäröivän kulttuurin suhtautuminen omiin ominaisuuksiin sekä oman käyttäytymisen verrannollisuus suhteessa omakohtaisiin arvoihin. (Jaari 2007, 77.) Heikko itsetunto johtaa loputtomaan vertailun kehään. Yksilön sisäinen arvottomuus saa arvottamaan itseä ja muita, jolloin muiden kanssa tasa-arvoiseen asemaan asettuminen on haastavaa. Toisten ihmisten ala- tai yläpuolella oleminen on yksinäistä ja raskasta. (Niemi 2013, 80.)

Kolhiintunut itsetunto tai oman tahdon puute, joka johtuu itsensä aliarvioimisesta, voi johtaa sellaiseen passivoitumiseen, että ihminen ei tee mitään hyvinvointinsa eteen, vaan odottaa jonkun muun puuttuvan asioihinsa. Ihminen, joka ei tiedä mitä haluaa tai arvosta mielipiteitään, jää muiden tietämyksen varaan ja on heidän vietävissään. Tällaisella henkilöllä on suuri riski tulla hyväksikäytetyksi. (Niemi 2013, 80–81.)

Opinnäytetyöni toiminnallisen vaiheen monitaiteisten ryhmä- ja yksilöohjausten tavoitteena on lasten ja nuorten identiteetin kasvun ja minuksi kasvamisen tukeminen. **Monitaiteisuus** tarkoittaa erilaisten taidemuotojen integraatiota (Hentinen 2007, 31). Monitaiteisessa työskentelyssä voi hyödyntää esimerkiksi draamaa, musiikkia, kuvataidetta, sanataidetta, käden taitoja, video- ja valokuvausta sekä tanssia. Taiteen avulla on mahdollista nostaa merkityksellisiä asioita esille, jäsentää todellisuutta, vahvistaa itsetuntemusta ja voimaantua (Känkänen 2015b). Alaluvussa 5.2 avaan tarkemmin monitaiteisuutta osana lastensuojelutyötä.

3 PERHEKOTI PÄHKINÄ

Opinnäytetyön toimeksiantajan nimi on muutettu lasten anonymiteetin turvaamiseksi. Käytän työssä ammatillisesta perhekodista kuvitteellista nimeä perhekoti Pähkinä. Perhekoti Pähkinä on yksityinen lasten sijaishuollon yksikkö, jossa on kuusi hoitopaikkaa. Perhekotiin sijoitetaan huostaanotettuja lapsia ja nuoria kuntien sosiaalitoimistojen kautta. (Perehdytyskansio 2014.)

Perhekodissa jokainen asukas nähdään arvokkaana ja ainutlaatuisena yksilönä. Lapsen on mahdollista kokea itsensä hyväksytyksi rakastavassa ja huolehtivassa ympäristössä, samalla myönteinen minäkuva voi kasvaa ja vahvistua. Rakkaudella asetetut rajat luovat turvallisuutta. Perhekodissa

tehdään moniammatillisesti työtä lapsen parhaaksi. Yhteistyössä ovat mahdollisuuksien mukaan lapsen biologiset vanhemmat ja läheiset ihmiset. Koulujen kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. (Perehdytyskansio 2014.)

Perhekoti toivoo, että opinnäytetyö toisi kulttuuri- ja ohjaustoiminnan tarjoamia ammatillisia työvälineitä ja -menetelmiä lastensuojeluun. Jokainen lapsi ja nuori kaipaa tukea kasvussa kohti aikuisuutta. Erityisesti lastensuojelun piirissä olevat lapset tarvitsevat huomiota ja apua kasvun tukemiseen. Perhekoti odottaa, että opinnäytetyö voisi olla tuomassa uutta tietoa "minuksi kasvamisesta" ja täydentää perhekodissa tehtävää kasvatustyötä. (Perhekoti Pähkinän työntekijä, Facebook-viesti 21.10.2014.)

Opinnäytetyön toiminnalliseen ja tutkimukselliseen osuuteen osallistuu yhteensä neljä sijaislasta. Osallistujaryhmään kuuluu molempien sukupuolten edustajia. Osallistujat ovat ala- ja yläasteikäisiä lapsia ja nuoria.

4 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä luvussa avaan opinnäytetyöni teoreettista pohjaa. Aluksi kerron lyhyesti ammatillisesta perhekodista ja lastensuojelusta. Tämän jälkeen määrittelen, mitä minuus ja identiteetti tarkoittavat opinnäytetyössäni sekä kerron minuuden neljästä ulottuvuudesta, minuksi kasvamisen edellytyksistä ja identiteetin muodostumisesta lapsuuden aikana. Kuvailen lisäksi identiteetin kasvun tukemista lapsuuden aikana ja nostan näkökulman ohjaajan roolista tässä prosessissa.

4.1 Ammatillinen perhekoti ja lastensuojelu

Teen opinnäytetyöni ammatilliseen perhekotiin, joka tarjoaa lapsille sijaishuoltoa. Sijaishuollossa järjestetään huostaanotetulle tai kiireellisesti sijoitetulle lapselle hoito ja kasvatusta alkuperäisen kodin ulkopuolella (Räty 2007, 293). Perhekoti on lääninhallituksen luvan saanut tai perhehoitajalain mukainen kunnan hyväksymä yksityiskoti (Räty 2007, 318).

Perhekoti kuuluu toimialaltaan yksityisiin sosiaalipalveluihin ja se sijoittuu hoitomuotona perhehoidon ja laitoshuollon väliin. Perhekotihoito vastaa sellaisten lasten tarpeisiin, joita julkinen laitoshoido tai sijaisperhehoito eivät pysty täyttämään. (Sijaishuollosta 2015.) Ammatilliset perhekodit ovat lähtökohdiltaan samankaltaisia kuin perinteiset perhekodit, mutta niiden osaamisvaatimukset ovat korkeammat. Ammatilliseen perhekotiin voidaan sijoittaa henkilöitä, jotka tarvitsevat erityistä hoitoa. (Ammatilliset perhekodit 2015.) Kunnat toimivat palveluiden ostajina (Sijaishuollosta 2015).

Lastensuojelu perustuu lastensuojelulakiin (417/2007), jolla pyritään turvaamaan ”lapsen oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun”. Lapsella tarkoitetaan laissa alle 18-vuotiasta henkilöä. Lapsen etu huomioidaan kaikissa viranomaisen toimenpiteissä. Päätöksiä tehtäessä keskiössä ovat lapsen tarpeet ja oikeudet. (Räty 2007, 17, 31.)

Julkisella vallalla on velvollisuus tukea perhettä ja muita huolenpidosta vastaavia henkilöitä lapsen hyvinvoinnin ja yksilöllisen kasvun turvaamisessa. Kunnat ja valtio ovat vastuussa oikeuksien toteutumismahdollisuuksista. Julkinen valta voi puuttua perheen autonomiaan vain, jos lapsen oikeuksia ei pystytä muuten turvaamaan. (Räty 2007, 18.)

Huostaanottoon on kaksi perustetta: merkittävät puutteet lapsen kasvuoloissa tai lapsen oma vaarallinen käyttäytyminen. Huostaanoton voi käynnistää, jos huolenpidon tai kasvuolosuhteiden puutteet tai lapsen oma käyttäytyminen vaarantavat merkittävästi lapsen terveyden tai kehityksen. Molemmat perusteet voivat myös yhdistyä huostaanotossa. (Räty 2007, 228.)

Lapsen huolenpidon puutteet voivat olla moninaisia ja ilmetä eri tavoin. Lapsen vanhemmilla tai hoidosta vastaavilla henkilöillä saattaa olla puutteellinen kasvatustaito, päihdeongelma tai mielenterveysongelma. Seurauksena voi olla lapsen perushoidon tai terveydenhuollon merkittäviä laiminlyöntejä. Kaltarhoittelua voi esiintyä. Lapsen vanhemmat saattavat pahoinpidellä tai seksuaalisesti hyväksikäyttää lasta. Kasvuolosuhteissa olevat puutteet voivat näyttäytyä esimerkiksi vanhempien välinpitämättömyytenä. (Räty 2007, 228–229.)

Lapsen oma käyttäytyminen, joka vaarantaa hänen terveyttään tai kehitystä, voi myös johtaa huostaanottoon. Vaarantuminen on tällaisessa tapauksessa vakavaa ja toistuvaa. Perusteena huostaanottoon voi olla esimerkiksi päihteiden käyttö, vakava rikollinen menettely tai itsensä myyminen. (Räty 2007, 231.) Päätös huostaanotosta on voimassa toistaiseksi. Huostassapito lopetetaan, kun tarve siihen lakkaa. Sijaishuollon keskeisenä tavoitteena on perheen jälleenyhdistäminen. Huostassapito lakkaa viimeistään lapsen täyttäessä 18 vuotta (Räty 2007, 288–289, 292.)

Sijaishuollon päätyttyä lapselle tai nuorelle järjestetään yksilöllisesti jälkihuoltoa. Taloudellinen tukeminen sekä ammatillisen sosiaalityön tarjoaminen ja järjestäminen kuuluvat siihen. Jälkihuolto tukee lapsen tai nuoren aikuisuuteen ja vastuullisuuteen kasvamista sijaishuollon jälkeen. Samalla varmistetaan, että lapsi tai nuori saa riittävän hyvät valmiudet itsenäiseen elämään. (Räty 2007, 391–392.)

4.2 Minuus ja identiteetti

Kuka minä olen? Vastaus tähän kysymykseen määrittelee pitkälti jokaisen ihmisen elämää. Kysymyksen voi jakaa vielä useaan alakysymykseen: mistä minä tulen, mitä varten minä olen, mikä on minun tehtäväni, minne minä menen. Minuutensa kanssa hukassa oleva ihminen saattaa ajatella vailla suuntaa tai päämäärää ja voi näin tulla kalliiksi myös yhteiskunnalle.

4.2.1 Minuus ja identiteetti käsitteinä

Minuus ja identiteetti käsitteitä käytetään monesti synonyymeinä. Ne voidaan kuitenkin erottaa toisistaan. Minuus voidaan määrittellä yksilön refleksiiviseksi itsetietoisuudeksi ja identiteetti yksilön tai muiden ihmisten tekemäksi määrittelyksi siitä, kuka henkilö on tai keitä me olemme. Nykyisen tiedon mukaan minuutta ja identiteettiä ei ole valmiiksi annettu. Niiden kasvu edellyttää tietoista pohdintaa ja niitä on tuotettava identiteettityön keinoin. (Saastamoinen 2006, 170.)

Lisääntyvä tieto avaa ihmisten historiaa ja auttaa toimintamme arvioinnissa. Samalla tieto voi muuttua suhteelliseksi ja vaikeasti arvoitettavaksi, sillä totuudesta on useita keskenään ristiriitaisia argumentteja. Saman haasteen edessä ovat identiteetti ja elämäntieteen kysymykset. Monet ihmiset eivät tiedä keitä ovat ja mihin he tukeutuisivat elämänsä päätöksissä. Modernissa yhteiskunnassa tulee osata arvioida ja reflektoida itseään, olla tietoinen elämänsä kulusta ja pystyä arvioimaan valintojaan. Tätä varten tarvitaan identiteettityötä. (Saastamoinen 2007, 232.)

Johanssonin (2000) mukaan identiteetin rakentumisen tärkeimpänä edellytyksenä on, että ihminen pystyy tarkastelemaan itseään muiden ihmisten silmin (Saastamoinen 2006, 174). Ympäristö ja sen moninaiset suhteet muovaavat meitä, emme voi yksin tulla itseksemme. Identiteetillä on sekä yksilön että ympäristön kokemaa puoli. Jokaisen identiteetti on omakohtainen, sitä ei jaeta toisten kanssa. Identiteettejä voi olla useita. Identiteetti on tärkeä osa sosiaalista toimintaa. Se liittyy ihmisen osallisuuteen, vuorovaikutukseen ja suhteisiin, samoin kuin kieli. (Mäkinen 2012, 95–96.)

Olemme aina olemassa suhteessa toisiimme, peilaamme itseämme ja ajatuksiamme muiden kautta. Ihminen on annettu lahjaksi toiselle ihmiselle. Voimme yhdessä tutustua itseemme ja muihin – olla toistemme avuksi.

4.2.2 Minuuden neljä ulottuvuutta

Minuus voidaan jakaa neljään hyvinvoinnin kannalta samanarvoiseen ulottuvuuteen: fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen ja hengelliseen/henkiseen. Kaikki alueet ovat yhteydessä toisiinsa, joten esimerkiksi itsearvostus tai sen puute vaikuttaa koko palettiin. Onkin tärkeää saada tasapaino eri osa-alueille. (Niemi 2013, 54.)

Fyysinen minuus liittyy ihmisen ruumiiseen, joka on hänen kotinsa. Omasta kehosta on oleellista pitää huolta. Hoidettu tai hoitamaton keho kertoo henkilön sisäisestä maailmasta. Huono itsetunto ja minäkuva voi johtaa oman kehon laiminlyöntiin tai sen aseman ylikorostumiseen, jolloin muita minuuden puolia pidetään vähemmän arvokkaina. Keho on tärkeä minuuden osa, mutta sen ei tulisi olla koko yksilönä olemisen ydin. (Niemi 2013, 54–55.)

Psyykinen minuus liittyy omaan mielenterveyteen. Mieleltään terve henkilö selviytyy itsenäisesti päivittäisistä asioista niin, ettei hän tai muut henkilöt kärsi. Psyykkiseen hyvin- tai pahoinvointiin vaikuttaa asiat, jotka

ovat muovanneet ja muovaavat edelleen meitä sellaisiksi kuin olemme ja keitä meistä tulee. Ihminen pystyy edistämään psyykkistä hyvinvointiaan monin keinoin, esimerkiksi taiteen, kulttuurin, luonnon, liikunnan ja uskonnon avulla. Psyykkisesti hyvinvoiva henkilö ymmärtää tunteita ja osaa ilmaista niitä. Hänellä on oma tahto, jota hän käyttää mielekkäästi ja hänen itsetuntonsa on terve. (Niemi 2013, 57–60.)

Sosiaalinen minuus liittyy ihmissuhteisiin, toisten kuuntelemiseen, ilmeiden ja eleiden seuraamiseen, kehonkielen ymmärtämiseen sekä omien ajatusten ja tunteiden ilmaisemiseen samoilla keinoilla. Sosiaalisuus ja siihen kytkeytyvät tarpeet ovat yksilöllisiä; osa pitää siitä, että ihmisiä on jatkuvasti ympärillä ja toiset viihtyvät paremmin itsekseen. Eroavaisuuksista huolimatta ihmiset on luotu yhteyteen toistensa kanssa; yhteydessä oleminen toteutumistavat vain varioivat ihmisten yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tunteet toimivat ihmisten välisen yhteyden siltana. Ihminen, joka ei paljasta mitään todellisesta itsestään, voi kokea olonsa yksinäiseksi muiden seurassakin. (Niemi 2013, 61–62.)

Hengellinen/henkinen minuus liittyy omaan uskoon ja uskomuksiin. Kaikilla ihmisillä on tarve uskoa johonkin, joka tuo turvaa ja jonka puoleen voi ojentautua, johonkin elämää suurempaan. Hengelliset ja henkiset asiat nousevat monesti esille elämän taitekohdissa ja kriisien kohdatessa. Kriisit muuttavat usein ihmisten ajattelua ja maailmankatsomusta, sillä niiden myötä oma elämä joutuu entistä syvemmän tarkastelun kohteeksi. Uskolla on parhaimmillaan elämää suojaava vaikutus: se vaikuttaa positiivisesti elämäntapoihin, lohduttaa, innostaa ja parantaa. Pahimmillaan usko voi toimia elämää kieltävänä tekijänä, eristäen ja irrottaen ihmisyyden eri puolia yksilöstä. (Niemi 2013, 63–66.) On siis tärkeää pohtia, mihin uskoo ja miksi uskoo.

4.2.3 Minuksi kasvamisen edellytykset

Ihmisillä on tuntemus omasta minuudestaan. Pystymme kertomaan itseltämme, olemme toimintamme subjekteja ja ajattelumme kohteita. Tuntemme ja uskomme olevamme erityislaatuisia suhteessa muihin ihmisiin. Kokemus minuudesta edellyttää kokemusta minästä. Voidaksemme tietää, millaisia olemme, meillä pitää olla ensin elämys omasta olemassaolostamme. (Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 17.) Minuksi kasvamiseen tarvitaan siis oman olemassaolon tunnistamista.

Georg Herbert Meadin (1934) mukaan merkittävin ero ihmisten ja eläinten välillä on, että ihminen pystyy tunnistamaan oman olemassaolonsa. Minän kehitykseen kuuluu, että ihminen alkaa nähdä asiat toisten ihmisten silmin ja hän saa elämyksen, että myös toisella ihmisellä on oma minä. Meadin mukaan kyky tämän asian oivaltamiseen syntyy vuorovaikutuksen ja symbolisen kommunikoinnin, kielen ja muiden symbolien, avulla. (Lehtinen ym. 2007, 17–18.)

Erik H. Eriksonin (1950, 1963, 1982) persoonallisuusteorian mukaan minä kehittyy ja muuttuu koko ihmisen eliniän. Erikson jakaa persoonallisuuden kehityksen kahdeksaan vaiheeseen, joista neljä ensimmäistä liittyvät lap-

suuteen ja viides nuoruuteen. Kehitysvaiheiden tehtävät ovat sidoksissa toisiinsa. Kaikkiin vaiheisiin sisältyy psykososiaalinen kriisi, jonka kohtaamisen luonne ja lopputulos määrittelevät kehityksen suunnan ja vaikuttavat yksilön minäkäsitykseen ja persoonallisuuden rakenteeseen. Kriisien ratkaisut vievät kehitystä myönteiseen tai kielteiseen suuntaan. Ratkaisut eivät ole kuitenkaan mustavalkoisesti joko–tai. Jokaisessa vaiheessa voi korjata epäonnistumisia ja virheitä; on mahdollisuus käsitellä aikaisempien vaiheiden prosesseja ja muuttaa persoonallisuutta. (Lehtinen ym. 2007, 22–25.)

Seuraavassa esittelen Eriksonin teoriaan perustuvat viisi ensimmäistä kehitysvaihetta Lehtisen ym. (2007, 24–26) mukaisesti:

Kehitysvaiheista ensimmäisenä on perusluottamus vastaan epäluottamus, joka sijoittuu 0–1-vuotisikään. Eriksonin mukaan tämä on yksi tärkeimmistä vaiheista minän kehityksessä. Vauva on tällöin avuton ja täysin muista riippuvainen, joten luottamus syntyy laadukkaasta ja johdonmukaisesta hoidosta ja huolenpidosta. Ympäristön ennustettavuus ja lapsen tarpeisiin vastaaminen antavat lapselle turvan ja hoivan kokemuksen. Jos tarpeisiin vastataan epäsäännöllisesti ja epäjohdonmukaisesti, lapsi ahdistuu ja kokee turvattomuutta. Hänelle muodostuu pysyvä tunne ympäristön turvattomuudesta, mikä voi ilmetä itseen ja muihin luottamisen puutteena, pessimisminä, hylättynä olemisen kokemuksena ja suhtautumisena maailmaan pahana ja pelottavana paikkana. Perusturvallisuuden kokemusten ollessa hallitsevia, lapsen perusvoimaksi muodostuu toivo, johon sisältyy optimistisuus. Myönteisen kehitystuloksen saanut henkilö luottaa muihin ihmisiin ja hän tietää, että haastavissa tilanteissa kannattaa yrittää yhä uudelleen.

Toisena kehitysvaiheena on autonomia vastaan häpeä ja epäily, joka sijoittuu 2–3-vuotisikään. Tämän vaiheen haasteina ovat itsesäätely ja oman tahdon syntyminen. Myönteinen kehitystulos ilmenee lapsen kykynä tahtoa ja tehdä valintoja, kielteinen omien kykyjen epäilemisinä, kokemuksena vaihtoehtojen riittämättömyydestä ja huonouden tunteena. Myönteisen kehitystuloksen taustalla on ympäristön kannustava suhtautuminen lapsen kokeiluihin laajentaa fyysisiä ja psyykkisiä rajojansa.

Kolmantena kehitysvaiheena on aloitteellisuus vastaan syyllisyydentunne, joka sijoittuu 4–5-vuotisikään. Tämän vaiheen myönteisenä kehitystuloksena lapsi saa perusvoimaksensa kokemuksen toimintansa tärkeydestä ja tarkoituksesta. Kielteisenä kehitystuloksena on epäonnistumisen tunne sekä syyllisyyden ja tarkoituksettomuuden kokemukset.

Neljäntenä kehitysvaiheena on uutteruus vastaan huonoudentunne, joka sijoittuu 6–10(12)-vuotisikään. Koulua aloitteleva lapsi käsittelee kehityskriisissä pystyvyyteen ja alemmuudentunteeseen liittyviä aiheita. Pystyvyydellä tarkoitetaan tässä yhteydessä taitoa ja halukkuutta asioiden tekemiseen niiden itsensä vuoksi ja kiinnostusta tärkeiden ja arvokkaiksi koettujen asioiden aikaansaamiseksi. Lapsi vertautuu koulussa ja muissa toiminnoissa ikätovereihinsa. Huono koulumenestys ja epäonnistumiset voivat saada lapsessa aikaan kyvyttömyyden tunteita ja johtaa huonoon itse-

tuntoon ja itseluottamuksen puutteeseen. Onnistumisen kokemusten ollessa epäonnistumisia hallitsevampia, lapsi saa elämänsä perusvoimaksi elämyksen omasta pystyvyydestä ja pätevyydestä. Hän uskaltaa yrittää vastoinkäymisistä huolimatta, eikä hän luovuta, sillä hän uskoo lopulta onnistuvansa.

Viidentenä kehitysvaiheena on identiteetti vastaan roolihämmennys, joka sijoittuu nuoruusikään. Yksilö alkaa muodostamaan silloin laadullista kuvaa itsestään, etsimään itseään ja minuuttaan. Laadulliseen kuvaan kuuluu pohdinnat siitä, millainen nuori on, millaisena muut hänet näkevät, mikä hänestä tulee tulevaisuudessa ja minkä hän kokee tärkeäksi ja arvokkaaksi elämässä. Identiteetti antaa kokemuksen oman olemassaolon jatkuvuudesta ja eheydestä ja se kertoo vaihtelevissa tilanteissa kuka, millainen ja mitä yksilö on. Sen avulla yksilö saa kokemuksen toimintansa subjektina olemisesta ja aidosta toimintaan vaikuttamisesta. Kehityskriisin myönteisenä tuloksena nuori kokee minänsä aidoksi ja eheäksi. Hän saa elämyksen itsensä löytämisestä ja elämänsä suunnasta. Kielteinen kehitystulos johtaa sekasortoon roolien suhteen; yksilö ei tunne itseään, eikä hän kykene tekemään elämänsuuntaansa koskevia valintoja.

Minuksi kasvamisen edellytykset voi tiivistää viiteen kohtaan: oman olemassaolon havaitsemiseen, kykyyn nähdä muiden silmin, vuorovaikutukseen ihmisten kanssa, kehityskriiseistä selviämiseen ja itsestä laadullisen kuvan muodostamiseen. Kaikkeen tähän lapsi tarvitsee turvallista ympäristöä ja rakastavia lähimmäisiä.

4.2.4 Minuuden muodostuminen lapsuuden aikana

Useiden tutkijoiden mukaan lapsilla on omaa minä-tietoisuutta jo alusta pitäen. Tietoisuus on aluksi hyvin jäsentymätöntä, mutta kuitenkin aktiivista ja kehityksellisesti tärkeää. Minä-tietoisuus rakentuu vaiheittain lapsen kohdatessa maailmaa. (Dunderfelt 2011, 65.) Daniel Sternin mukaan minuus rakentuu vuorovaikutuksessa ihmisten ja ympäristön kanssa. Tämä prosessi alkaa varhain, sillä ihminen luo alusta pitäen aktiivisesti ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla suhdetta ympäristöön, jossa hän elää. Sternin mukaan lasten ensimmäisten vuosien kehitys koostuu neljästä vaiheesta: muotoutuvasta itseystä, ydinitseydestä, subjektiivisesta itseystä ja kielellisestä itseystä. (Dunderfelt 2011, 65–66.)

Muotoutuvan itseyyden vaiheessa Sternin mukaan vauvalla ei ole vielä minuutta, mutta hänellä on kuitenkin tunne omasta itseystään. Ydinitseyden vaiheessa lapsen omat minuuden piirteet tulevat vähitellen näkyviin ja lapsi tuntee pysyvänsä samana henkilönä päivästä toiseen. Hän tuntee lisäksi yhteyttä toisen ihmisen seurassa. Subjektiivisen itseyyden vaiheessa lapsi kokee erillisyytensä ja ymmärtää, että muillakin on oma sisäinen maailmansa. Kielellisen itseyyden vaiheessa lapsi ottaa haltuun kieltä ja luo tietoisesti mielikuvia todellisuudesta. (Dunderfelt 2011, 66.)

Kielenkäytön laajetessa lapsi alkaa kuvaamaan ajatuksiaan sekä luo kertomuksia maailmasta ja omasta itsestään. Lapsi oppii kävelemään noin vuoden vanhana. Omaehtoinen liikkuminen toimii puheen oppimisen ja

sosiaalisten kontaktien luomisen perustana. Puheen oppiminen tapahtuu toisena ikävuotena. Kolmantena ikävuotena ajattelu ja yksilöllisyyden kehitys ottavat ison askeleen eteenpäin; usein sen lopulla lapsi kutsuu itseään ensimmäistä kertaa ”minäksi”. Lapsi kokee sisällänsä olevansa ”joku”. (Dunderfelt 2011, 66–72.)

Lapsi tulee osaksi vallitsevaa kulttuuria sekä sosiaalista arvo- ja normimaailmaa 3–7-vuotisvaiheen aikana. Lapsen oma kontrolli ja sensuuritoiminta kehittyvät huomattavasti ja lapselle muodostuu Sigmund Freudin nimityksen mukaisesti yliminä, joka rajaa lapsen yksilöllisyyttä ja supistaa hänen spontaanisuuttaan. Yliminä avustaa lasta ympäristön kanssa toimeen tulemisessa. (Dunderfelt 2011, 73–76.)

Yliminän suotuisasta kehittämisestä seuraa tärkeitä asioita: lapsi tuntee olevansa hyväksyty ja osa sosiaalista kokonaisuutta, hänen omantuntonsa perusta on rakentunut ja hänen sosiaalinen identiteettinsä muodostuu vähitellen. Lisäksi lapsi saavuttaa jonkinlaisen sukupuoli-identiteetin. Edellä mainitut piirteet toimivat lapsen tulevan kehityksen perustana. (Dunderfelt 2011, 75–76.)

Koulun alkaessa lapsen kehityksessä tapahtuu useita fyysisiä, psyykkisiä ja yksilöllisyyteen liittyviä muutoksia. Yksilölliset piirteet pääsevät kehittymään uusien asioiden kohtaamisissa. Lapsen kuvallinen ja elämyksellinen tietoisuus alkaa kehittyä asteittain käsitteelliseksi ajatteluksi. Kuvallisuutta ja elämyksellisyyttä tulisi kuitenkin vaalia pitkään, sillä ne kehittävät lapsen sisäisyyttä. Jos ne viedään lapselta liian aikaisessa vaiheessa, lapsen tunteiden ja tahdon maailma voi jäädä joidenkin tutkijoiden mukaan epäkypsäksi, mistä voi seurata myöhemässä vaiheessa ajattelun pinnallisuutta ja persoonallisuuskehityksen vajavuutta. (Dunderfelt 2011, 81–82.)

8–10-vuotisvaiheen aikana lapsen yksilöllisyys voimistuu ja hän osoittaa mielipiteensä ja oikeutensa napakasti. Kriittisyys ja kritiikki kohdistuvat niin koulun opettajaan kuin itseenkään. Lapsi tutkii ja miettii ulkonäköään paljon. Hän pohtii myös maailmankaikkeuteen ja omaan olemiseensa liittyviä kysymyksiä. Lapsi voi tuntea vieraantuneisuutta perheessään. Hän saattaa kokea olevansa yksin ja erilainen kuin muut; hän ei edes muistuta vanhempiaan. Onko hänet adoptoitu? (Dunderfelt 2011, 82–83.) Yksilöitymisprosessin aikana lapsen sisäisyys vahvistuu. Ryhmäkokemukset ja ajattelun konkretisoituminen lisäävät omaa itsenäisyyden ja erillisyyden tuntoa. Lapsi alkaa nähdä maailman uusin silmin ja haluaa, että juuri hänet kohdataan. (Dunderfelt 2011, 83.)

10–12-vuotisvaihe on todella tärkeä kasvun ja kehityksen osalta. Silloin lapselle muodostuu työntekoon, ahkeruuteen ja osaamiseen liittyvät peruspilarit; yhteistyö ja aikaansaaminen tuottavat iloa. Aikuisen läheisyys on keskeisessä osassa kehittymistä. Lapselle on tärkeää nähdä miten asioita tehdään ja osallistua tekemiseen. Lapsi samaistuu vahvasti tehtäviinsä, joten on tärkeää, että hän saa tehdä merkityksellisiä asioita. Hän saa samalla kokemuksen tarpeellisuudesta ja siitä, että häneen luotetaan. (Dunderfelt 2011, 84.)

Lapsuuteen kuuluu kolme kyselykautta. Kahden ensimmäisen aikana lapsi kysyy: ”mitä” ja ”miksi” ja kolmantena: ”kuka minä olen”. Minuuden etsintä jatkuu nuoruudessa. Kaikkien ihmisten minuudet ovat uniikkeja; vain ihminen itse voi kokea oman yksilöllisyytensä, ”minä olen”, sisällään. (Dunderfelt 2011, 72.)

4.2.5 Identiteetin kasvun tukeminen

Identiteetin kehittymisen on ajateltu alkavan vasta nuoruudessa. Nykyisin sen kehittyminen liitetään jo lapsen varhaiskehitykseen, jossa kieli sitoo identiteettityöhön ja yhteisöön. Identiteetti muotoutuu kerros kerrokselta. Se näyttäytyy erilaisuutena, minuutena, tietoisuutena, identiteettitarinoina ja jäsenyyskokemuksina, jotka muovaavat lapsen elämäntarinaa. (Mäkinen 2012, 107–108.)

Identiteetikäsité viittaa juuriltaan samanlaisuuteen. Ihmiset samaistuvat henkilöihin ja ihmisryhmiin, joita kohtaan he tuntevat yhteenkuuluvuutta. (Mäkinen 2012, 97–98.) Samaan kulttuuriin kuuluvilla henkilöillä on yhteinen kulttuuri-identiteetti, joka muodostuu omaksutuista merkitysjärjestelmistä, joiden avulla yksilöt tarkastelevat maailmaa. Yhteisöjen sosiaaliset menettelytavat ja rutiinit kuuluvat kulttuuri-identiteettiin. Oman yhteisön elintapojen tiedostaminen luo kuuluvuuden tunnetta. (Hall 2003, 85–91.) Samanlaisuus viittaa siihen, että identiteetti perustuu eroihin. Samanlaisuudesta tulee eroavaisuuksien tulkintaa, eli identiteetti nähdään erilaisuutena. (Mäkinen 2012, 98.)

On tärkeää ottaa huomioon, miten lasta ohjataan näkemään itsensä, sillä annetut identiteettileimat voivat määrittää merkittävästi lapsen elämään (Mäkinen 2012, 99). Uskomuksilla on suuri voima. Mäkisen mukaan lapsi on herkkä puheille, joiden kautta hän peilaa itseään yhteisöön ja ympäristöön (Mäkinen 2012, 99). Leimoista tulee helposti itseään toteuttavia. Lapsia tulee tukea toisten kohtaamiseen ilman samankaltaisuuden vaatimusta. Tämä mahdollistaa yhdistävien tekijöiden etsimisen (Mäkinen 2012, 99).

Identiteetti minuutena viittaa ihmisenä olemisen subjektiiviseen puoleen. Tämä tulee esille silloin, kun lapsi käyttää itsestään ensimmäistä kertaa sanaa minä. Minuus on kykyä jäsentää aktiivisesti omia havaintoja, tunteuksia ja ajatuksia. Minuus ei synny itsestään, vaan se on kuin projekti, jota jokaisen henkilön on työstettävä ja kehitettävä omakohtaisesti läpi elämän, osana arkea. Ihminen hakee jatkuvasti ehyttä ja loogista minuutta, henkilöä, jonka kanssa voi elää sovussa. (Mäkinen 2012, 100.)

Minuus muovautuu jokaisessa hetkessä, yksin ja yhdessä. Tässä mielessä minuus ei tule koskaan valmiiksi, vaan jatkaa matkaa ennustamattomasti. Minuus on itsen liitettyjen havaintojen ja kokemusten yhdistelmä. Minäkäsitys muovautuu ensin osallisuuden ja vuorovaikutuksen kokemusten kautta ja sitten tuntemuksissa, miten muut merkitykselliset henkilöt suhtautuvat itsen. Minuus muovautuu lisäksi, kun ihminen tarkastelee kokemuksiaan ulkopuolisena ja peilaa niitä menneeseen, nykyiseen ja tulevaan.

On tärkeää, että lapset tulevat avoimiksi erilaisille kokemuksille. Aikuisen tulisi tukea ja vahvistaa lasten kykyä pukea sanoiksi havaintoja, kokemuksia ja käsityksiä itsestä. Tähän tarvitaan paljon myönteistä ja rohkaisevaa palautetta, sekä erilaisia identiteettityön menetelmiä. (Mäkinen 2012, 101–102.)

Kieli liittyy keskeisesti itsetutkiskelun ja identiteetin muotoutumiseen. Tulkitsemme kielellä maailmaa, sanoitamme sen avulla tapahtunutta ja ajatuksia, joita meille on herännyt. Ihminen tutustuu itseensä ensin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jonka jälkeen prosessi muuttuu vähitellen psyykkiseksi ja sisäiseksi. (Mäkinen 2012, 102–103.) Lapsen ajattelu, tahto ja tunteet kehittyvät leikin avulla. Leikkiminen lisää tietoisuutta itsestä ja maailmasta luoden samalla identiteettiä. Kuvittelemisen on arvokas työväline, jonka avulla lapsi käsittelee todellisuutta, tulkitsee, yhdistelee ja muovaa kokemuksiaan ja tunteitaan. (Mäkinen 2012, 103.)

Tarinat ja kertomukset kiehtovat ihmisiä. Lapsen kertomat kertomukset itsestä kehittävät lapsen identiteettiä, kieltä, ajattelua ja mielikuvitusta. Lapsella on päivittäin tarve kertoa itsestään aikuiselle. Vuorovaikutteinen kertominen mahdollistaa sillan muodostumisen menneen ja nykyisen identiteetin välille. Vuorovaikutus tuo turvallisuutta kertomuksien tuottamiseen. Aikuisen tehtävänä on rikastuttaa lapsen kerrontaa kysymyksillä ja lausahduksilla, sekä kirjoittamalla lapsen kertomia asioita muistiin. Näin lapsen kokemukset ja tunteet tulevat entistä eheämmiksi ja ne saavat merkityksiä ja mieltä. Lapsi pystyy samalla harjaantumaan todellisuuden luomisessa, jäsentämisessä ja tasapainottamisessa. (Mäkinen 2012, 103–105.)

Identiteetin muotoutuminen edellyttää nähdyksi tulemistä. On tärkeää miettiä, millaisia nähdyksi ja kuulluksi tulemisen paikkoja ja tiloja lapsille luodaan. Erilaiset valtasuhteet, jotka näkyvät toiminnallisissa tilanteissa, muokkaavat lasten identiteettejä vähitellen. On kyse suhteista, jotka ovat aikuisen ja lapsen, aikuisen ja ryhmän sekä lapsen ja muiden lasten välillä. Identiteettiin vaikuttaa merkittävästi, miten aktiivisesti lapsi suuntaa itsensä muita ihmisiä kohtaan. (Mäkinen 2012, 105–106.)

Mäkisen (2012, 106) mukaan lapsille tulee tarjota kutsuja vuorovaikutukseen, sekä paikkaa ja osallisuutta toiminnassa, ajassa ja tilassa. Identiteetti rakentuu suhteessa toisiin ihmisiin, toimintaan mukaan ottamisten tai sosiaalisten poissulkemisten kautta. On tärkeää, miten lapset kutsutaan ja asemoidaan toiminnallisiin suhteisiin. Jos lapselle annetaan tietty sosiaalinen asema ryhmässä, hänelle tarjotaan samalla käyttäytymismallia, jonka pohjalta hänen oletetaan toimivan.

Lapset saavat vähitellen kokemuksia erilaisista ryhmänjäsenyyteen liittyvistä asemista ja tiloista. Roolileikit ja ilmaisulliset (draama ja tarina) mielikuvaharjoitukset auttavat lapsia näkökulmien, tilojen, paikkojen ja ryhmän jäsenyyksien löytämisessä. Samalla he oppivat kieltäytymään kutsuista, jotka eivät ole toivottuja. (Mäkinen 2012, 107.)

Identiteetin kasvun tukemiseen liittyy paljon tärkeitä asioita. On oleellista, että lapsi oppii tuntemaan kulttuurin, jossa hän elää. Näin hän voi kokea

yhteenkuuluvuutta vallitsevaan kulttuuriin ja hän saa juuria kulttuuri-identiteetilleen. Kulttuurikasvatus ja elämää rytmittävät asiat, kuten juhlapyhät, juhlat ja siirtymäriitit, ovat tämän suhteen merkittävässä asemassa. Lapselle tulee tarjota erilaisia kokemuksia ja vuorovaikutustilanteita, joissa hänellä on mahdollisuus kokea osallisuutta toiminnassa. On tärkeää tukea lasta toisten kohtaamiseen ilman samankaltaisuuden vaatimusta. Myönteisillä ja rohkaisevilla palautteilla on suuri arvo lapselle. Aikuisten tulisi kommunikoida vuorovaikutteisesti lasten kanssa: rikastuttaa heidän kerrontaansa kysymyksillä, lausahduksilla ja kirjoittamalla lasten kertomia asioita muistiin. Lapsi oppii paljon leikkimällä ja kuvittelemalla, joten aikuisten tulisi kannustaa lasta näissä asioissa erityisellä tavalla.

4.3 Ohjaajan rooli identiteettityössä

*Kun katsot minua, näen sinut.
Kun puhut minulle, kuulen sinut.
Olet silmissäni aarre, korvissani sinfonia.
Olet ihme ihmeelle – ihminen.*

– Hannes Leminen 18.3.2015

Millainen on hyvä ohjaaja? Millainen rooli hänellä voi olla lapsen tai nuoren minuksi kasvamisessa? Määrittelen ohjaajan henkilöksi, joka toimii lasten ja nuorten kanssa kasvatuksellisissa tehtävissä. Näkökulmani käsiteltävään aiheeseen tulee taide- ja kulttuuripuolelta, mutta se on sovellettavissa kaikille lasten ja nuorten kanssa toimiville henkilöille. Tietoisena ratkaisuna käytän tässä alaluvussa omaa laajaa ja monipuolista ohjaustoiminnan opintojen ja niihin liittyvien harjoittelujen aikana saamaani asiantuntemusta ja tietoutta ohjaajan roolista ja ohjaajuudesta. Ohjaajan rooli, taidot ja ominaisuudet ovat keskeistä eheyttävässä ja minuutta tukevassa identiteettityössä. Ohjaaja luo yhdessä ryhmän kanssa turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin. Siksi on perusteltua pohtia tässä, millainen on hyvä ohjaaja.

Hyvä ohjaaja on luotettava ja hän herättää luottamuksen omalla olemuksellaan. Jos ohjaaja luottaa itseensä, niin se välittyy ohjattaville. Ohjattavat aistivat myös epävarmuuden ja esittämisen. On siis tärkeää, että ohjaaja on aito, sinut itsensä kanssa ja hän loistaa kantamaansa valoa. Valo, joka hehkuu ihmisen silmissä, vetää puoleensa ja inspiroi. Valosta voidaan käyttää myös nimitystä rakkaus. Jotta ohjaaja voi auttaa muita kohtaamaan itseään, hänen on ensin kohdattava itsensä.

Itsensä tunteva ja hyväksyvä ohjaaja on turvallinen ja armollinen. Hän tietää oman keskeneräisyytensä ja osaa nähdä tämän puolen myös toisessa ihmisessä; hänellä on hyväksyvä katse. Yhdessä tehdyt toiminnanrajat ja säännöt luovat turvallisuutta ja järjestystä niin ohjauksiin kuin arkeenkin, elämä on ennakoitavissa. Turvallinen ohjaaja on läsnäoleva: hänellä on kyky nähdä ja kuulla toista tässä hetkessä. Hän osaa jakaa aikaa kaikille ohjattaville. Hän ei ohita toisen tunteita, vaan auttaa tarvittaessa niiden sanoittamisessa ja kohtaamisessa.

Ohjaaja toimii mallina ja esimerkkinä lapsille ja nuorille. On tärkeää, että hän on johdonmukainen toiminnassaan. Jos ohjaaja toimii jossain asiassa väärin, hänen tulee myöntää virheensä ja pyytää anteeksi. Näin hän näyttää omalla esimerkillään, että kaikki toiminta ja käytös ei ole hyväksyttävää, mutta omista kömmähdyksistä ja virheistä saa rauhan käsitellessään ja sopiessaan asiat. Inhimillisen ilmapiirin luominen on ohjaajan vastuutehtävänä. Kunnioitus mahdollistaa erilaisten mielipiteiden ilmaistamisen ilman pelkoa kasvojen menettämisestä tai pilkatuksi tulemisesta.

Pelko on yksi ihmisenä kasvamisen suurimmista haasteista ja esteistä. Pelokas ihminen menee helposti kuoreensa ja alisuoriutuu tehtävistään; hänestä tulee tavallista itseään tyhmempi (Routarinne 2004, 50). Ohjaajan tehtävänä on luoda luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri, jossa ohjattava voi kokeilla erilaisia asioita ilman kasvojen menettämisen pelkoa. Ohjaajan oma heittäytyminen ja innostuneisuus tarttuvat. On tärkeää, että ohjaaja osaa nauraa itselleen, sillä hän näyttää samalla omalla toiminnallaan, että mokaaminen on sallittua ja siitä voi seurata jotain uutta ja hauskaa.

Ohjaaja on ohjattavan matkakumppani. Ohjaajan kautta voi peilata omaa itseään. Ohjaajalla on kaksi merkittävää tehtävää vierellä kulkijana: rohkaiseminen ja haastaminen. Rohkaiseminen on tukemista, kannustamista ja hyvien asioiden vahvistamista. Haastamisella tarkoitan rakentavan palautteen antoa ja kysymysten esittämistä. Haastamisen tarkoituksena on, että ohjattava herää ajattelemaan omaa toimintaansa ja mitä hän ajattelee eri asioista. Haastaminen mahdollistaa ihmisenä kasvamisen ja kehittymisen.

Kukaan ohjaaja ei pysty aina täyttämään kaikkia hyvän ohjaajan ominaisuuksia. Onkin tärkeää muistaa, että ohjaaja on ihminen siinä missä ohjattavatkin. Oleellista ohjaajuudessa on parhaansa yrittäminen ja inhimillisyys niin itseä kuin toisia kohtaan. Ohjattavat tunnistavat hyvän ohjaajan, vaikka tämä ei olisikaan täydellinen. Oikeastaan epätäydellisyys luo täydellisyyttä enemmän yhteyttä ihmisten välille, sillä epätäydelliseen henkilöön pystyy samaistumaan. Täydellisyys on asia, jota helposti ihaillaan ja tavoitellaan, mutta se ei ole todellisuudessa koskaan ihmisen saavutettavissa. Ohjaaja on parhaimmillaan aito ja välittävä ihminen, joka kulkee ohjattavan vierellä sen matkan, joka on kulloinkin lahjaksi annettu.

5 MINUKSI-KANSIOMENETELMÄ JA MONITAITEISUUS

Opinnäytetyöni on toiminnallinen. Tässä luvussa kerron opinnäytetyöni toiminnallisessa osuudessa käyttämästäni toiminnallisista, monitaiteisista menetelmistä. Aluksi esittelen Minuksi-kansiomenetelmän, joka on opinnäytetyöni keskeinen tutkimuskohde. Tämän jälkeen avaan monitaiteisuutta, taidetta lastensuojelussa sekä ryhmä- ja yksilöohjauksia.

5.1 Minuksi-kansiomenetelmä

Aloitin Minuksi-kansiomenetelmän kehittämisen ohjaustoiminnan koulutusohjelman syventävän harjoitteluni aikana. Minuksi-kansio on monitaiteellinen menetelmä, jonka avulla lapset ja nuoret voivat rakentaa omaa maailmaansa näkyväksi. Menetelmä on kehitetty perhekotiympäristöön, mutta se toimii sellaisenaan tai sovellettuna myös muissa ympäristöissä, joissa halutaan työstää minuutta ja identiteettiä.

Minuksi-kansio on itsessään tavallinen kansio, jonne syntyy materiaalia ryhmä- ja yksilöohjauksista. Sitä voi täydentää myös vapaasti. Kansioon voi esimerkiksi kerätä itselle tärkeitä asioita. Sinne voi myös liittää taide-teoksia ja kirjoituksia. Kansiota voi hyödyntää koko perhekodissa asuminen ajan ja se jää käyttäjänsä pääomaksi. Kansion täydentämistä voi halutessaan jatkaa läpi elämän.

Ryhmäohjauksissa käsitellään monitaiteisesti ohjattaville, tässä tapauksessa perhekodin lapsille, tärkeitä teemoja, esimerkiksi rohkeutta, rehellisyyttä ja onnellisuutta. Menetelmät valikoituvat ohjaustuokioiden sisällön mukaan. Ohjaustuokioissa syntyneitä asioita kerätään kansioihin. Jotkut teokset tai ohjaustuokioissa käytetyt kuvakortit voidaan liittää valokuvina kansioon. Kukin osallistuja saa ohjaustuokioista oman tasonsa ja mielenkiintonsa mukaan eväitä elämäänsä. Ohjaustuokioissa ollaan aidosti vuorovaikutuksessa.

Yksilöohjauksissa käsitellään universaaleja teemoja henkilökohtaisempia aiheita, jäsennetään esimerkiksi ihmissuhteita ja pohditaan oman elämän kantavia tekijöitä. Voimavaraisuus on keskiössä. Näkyväksi tehdyt asiat auttavat lasta tai nuorta asettamaan tavoitteita elämälleen ja suuntaamaan niitä kohti.

Minuksi-kansiomenetelmä sisältää kuusi vaihetta. Se alkaa **kiinnostuskartoituksella**, jonka avulla ohjaaja selvittää menetelmä- ja teematoiveita. Seuraava vaihe on **johdatus Minuksi-kansion käyttöön**, joka tapahtuu toiminnallisesti. Tämän jälkeen **asetetaan tavoitteita** tuokioille yksilöiden kanssa. Sitten on **ryhmä- ja yksilöohjausten** aika. Ohjaustuokioiden välillä on **välitehtäviä**, joiden avulla on mahdollista tavoitteellisesti siirtää ohjaustuokioissa heränneitä ajatuksia käytäntöön. Lopuksi on **tavoitteiden arviointi**. Menetelmä on tehokkain pitkällä aikavälillä toteutettuna.

Alle on listattu muutamia hyviä kirjoja, joista saa suoraan tai sovellettuna toimivia ohjaustuokioita Minuksi-kansiotyöskentelyyn:

Kavelin Popov, L. 2010. Reilu, reipas ja vastuuntuntoinen. 52 keinoa vahvistaa hyvää käytöstä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Linnosuo, O. (toim.) 1997. Hyvä, paha ja hauska. Tehtäviä ja ryhmätyöharjoituksia lasten ja nuorten kasvutyöskentelyyn. Helsinki: Lasten Keskus Oy.

Niemi, P. 2014. Hyvää mieltä & tunnetaitoja. Hämeenlinna: Päivä Osa-keiyhtiö.

Toivakka, S. & Maasola, M. 2011. Itsetunto kohdalleen! Harjoituksia itsetuntemuksen ja vuorovaikutustaitojen oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

5.2 Monitaiteisuus ja taide lastensuojelussa

Taidemuotoja on monia. Ne toimivat hyvin erillisinä kokonaisuuksina, mutta niitä voi myös yhdistää tarkoituksenmukaisesti. Määrittelen monitaiteisuuden erilaisten taidemuotojen integraatioksi (Hentinen 2007, 31). Monitaiteisessa työskentelyssä voi hyödyntää esimerkiksi draamaa, musiikkia, kuvataidetta, sanataidetta, kädentaitoja, video- ja valokuvausta sekä tanssia. Oleellista menetelmien valinnassa on toiminnan sisältö, tema ja tavoitteet. Menetelmiä käytetään välineinä itseisarvojen eli tavoitteiden saavuttamiseen.

Monitaiteisuudesta puhutaan erityisesti ekspressiivisen taideterapian yhteydessä. Opinnäytetyöni monitaiteiset ohjaustuokit voivat olla osallistujille terapeutteja tekemisen, sisällön sekä yhteisöllisyyden ja osallisuuden suhteen, mutta ne eivät ole kuitenkaan terapiaa. Toiminta sijoittuu parhaiten pedagogisen ja terapeutin ohjaustoiminnan välimaastoon.

Hyvinvointialoilla on lisääntynyt huomattavasti taiteen soveltava käyttö kahdenkymmenen vuoden sisällä. Taidelähtöisten menetelmien hyödyllisyydestä lapsi- ja nuorisotyössä on kerääntynyt näiden vuosien saatossa paljon tutkimusnäyttöä. Taiteen avulla voidaan esimerkiksi rakentaa aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutussuhdetta. Sillä on vaikutusta myös viestintään, jossa se toimii ilmaisun ja asioiden jäsentämisen tilana. (Känkänen 2015b.)

Taide- ja kulttuurimenetelmiä pystytään soveltamaan laajasti ja niiden etuna on, etteivät ne ole ikä- tai sektorisidonnaisia. Taiteesta voidaan puhua hyvinvoinnin ulottuvuutena, jolloin taiteen erityisyys arkipäiväistyy. (Känkänen 2015b.) Taide, sen tekeminen ja kokeminen, tulee näin kaikkien saavutettavaksi. Taiteen avulla on mahdollista nostaa merkityksellisiä asioita esille, jäsentää todellisuutta, vahvistaa omaa itsetuntemusta ja voimaantumaa (Känkänen 2015b).

Lapset ja nuoret, kasvuoloistaan riippumatta, tarvitsevat erilaisia tapoja tulla nähdyksi ja kuulluksi, jotta he saavat kosketuksen tunteisiinsa ja historiaansa. Kaikkia asioita ei voi muuttaa, mutta on oleellista, että lapsi kokee voivansa vaikuttaa elämänsä kulkuun. Tämä onnistuu, kun hän pystyy jotenkin tunnistamaan tarpeensa, toiveensa ja unelmansa. (Känkänen 2015a).

On tärkeää tunnistaa ja vahvistaa lasta suojaavia tekijöitä. Yhtenä lastensuojelun tehtävänä on tilan luominen lapsen voimavarojen ja tunneilmaisun vapautumiselle. Taide voi toimia hyvänä apuvälineenä tässä tehtävässä ja sitä voidaan käyttää myös, kun käsitellään haastavia asioita. (Känkänen 2015a)

Taideilmaisulla pyritään mielen positiiviseen stimulointiin ja tunteiden herättämiseen. Näin ajattelu saa liikkumatilaa mieltä askarruttavien asioiden käsittelyyn. Hyvinvoinnin ja selviytymisen kannalta on keskeistä, että ihmisellä on kyky eritellä elämäänsä ja hän on tietoinen tunteistaan. Aistien monipuolisella käytöllä pystytään rikastamaan tunne-elämää. Luova ongelmanratkaisukyky edistää eri elämänalueilla pärjäämistä. (Känkänen 2015a)

Taidelähtöisillä menetelmillä pystytään monipuolistamaan arjen vuorovaikutusta. Niiden avulla voidaan herättää aistit, mieli sekä kokemukset ja tunteet. Kyky tunteiden ilmaisemiseen suojaa selvästi lapsia. Taidetyöskentely tuo etäisyyttä ja suojaa ilmaisulle. On mahdollisuus saada esiin asioita, joille ei ole löytynyt sanoja tai muotoa. Taide mahdollistaa sosiaalisen kasvun ja oppimisen, herkistymisen uusiin havaintoihin sekä omien vahvuuksien tunnistamisen. (Känkänen 2015b.)

5.3 Yksilö- ja ryhmäohjaukset

Opinnäytetyöni yksilöohjauksissa osallistuja pääsee rakentamaan minuutetaan kolmella tasolla: menneessä (millainen olen ollut), nykyisessä (millainen olen nyt) ja tulevassa (millaiseksi haluan tulla). Tarkoituksena on vahvistaa henkilön narratiivista eli tarinallista identiteettiä muistelun keinoin. Ricoeurin (1987) mukaan on ihanteellista, jos tarinointi liikkuu menneen, nykyhetken ja tulevan välillä (Sava & Katainen 2004, 35).

Elämäntarina ja tarinallinen identiteetti rakentuvat jatkuvasti. Kirjoittaminen ja taiteen tekeminen selkeyttävät omia käsityksiä ja tuntemuksia. Ne tekevät ajatuksia näkyväksi ja konkretisoivat identiteetin ja elämäntarinan tulkintaa. Saman aihepiirin työstäminen eri tavoin ja muotoin lisää itseyttä ja käsitystä omasta elämästä. (Sava & Katainen 2004, 35.)

Opinnäytetyöni ryhmäohjauksissa käsitellään monitaiteisesti hyvään elämään liittyviä teemoja: ystävällisyyttä, onnellisuutta ja unelmia. Jokaisen on mahdollisuus jakaa ajatuksiaan, jäsentää niitä ja rikastuttaa ajatteluaan muiden ajatuksilla. Vuorovaikutuksellisuus on tärkeässä osassa ryhmätöinnissä.

David A. Kolbin (1984) kehittämä kokemuksellisen oppimisen malli toimii ryhmäohjausten pedagogisena pohjana. Mallin mukaan oppiminen on kokemusten muuttumista ja laajentumista vuorovaikutuksessa ympäristön ja oman itsensä kanssa. Oppimistilanteet ovat yhteistoiminnallisia. Niissä autetaan muita, opitaan toisilta ja pohditaan yhdessä; myös itsereflektio on tärkeässä asemassa. Kokemuksellisen oppimisen avulla on mahdollista lisätä omaa itsetuntemusta, oman kasvun tietoisuutta, oppia oppimiseen tarvittavia taitoja sekä kehittyä persoonallisesti ja sosiaalisesti. (Toivakka & Maasola 2011, 43.)

6 MATKALLA MINUKSI -KOKONAISUUDEN TOTEUTUS

Toteutin opinnäytetyöni toiminnallisen vaiheen alkuinfon sekä ryhmä- ja yksilöohjaukset syyskuun 2015 aikana. Kerron aluksi alkuinfon sisällöstä, jonka jälkeen siirryn yksilö- ja ryhmäohjausten sisällön kuvaamiseen. Jokaisessa ryhmäohjauksessa oli neljä opinnäytetyön tutkimukseen osallistunutta henkilöä mukana. Ryhmäohjauksiin osallistui lisäksi perhekodin työntekijä ja yksi sijaislapsi, joka ei ollut mukana tutkimuksessa. Hain tutkimusluvut tutkimukseen osallistumisesta perhekotiin sijoitettujen lasten sijoittajakuntien sosiaalitoimilta. Lähetin paikkoihin myös tutkimuslupainfot (liite 1).

6.1 Matkalla minuksi -ohjaukokonaisuuden alkuinfo

Pidin 11.9.2015 opinnäytetyöni toiminnallisen vaiheen, Matkalla minuksi -ohjaukokonaisuuden, alkuinfon. Infon alussa kerroin koulutusohjelmastani ja opintojeni lopputyöstä, johon tulevat ryhmä- ja yksilöohjaukset kuuluvat. Jaoin osallistujille suostumuslomakkeet opinnäytetyöhön osallistumista varten (liite 2). Avasin lomakkeen sisällön ennen lomakkeen täyttämistä.

Lomakkeiden täytön jälkeen pyysin lapsia kertomaan, mitä heille tuli mieleen edellisistä, syventävän harjoittelun aikana pidetyistä, Minuksi-kansioon liittyvistä ohjaustuokioista. Lapset muistivat kuvakorttien käytön; niiden avulla oli kerrottu muun muassa itsestä. Myös kansion johdantotekstin ulkoasu oli jäänyt jollekin mieleen. Yksi mainitsi paperista askarrellun sydämen, jonka sisälle oli kirjoitettu teksti itsestä. Lyhyen muistelun jälkeen jaoin osallistujille Minuksi-kansion käyttöohjeen ja sanoin lukevani siinä olevan tekstin (liite 3, kuva 1). Osallistujat saivat laittaa silmänsä kiinni tai halutessaan pitää ne auki.

Kuva 1. Minuksi-kansion käyttöohje

Käyttöohjeen lukemisen jälkeen jaoin osallistujille Matkalla minuksi alkukyselyn (liite 4). Näytin erillisen paperin avulla, miten kaksisivuisen kyselyn ensimmäinen sivu täytetään. Tämän jälkeen varmistin, että olin selittänyt ja havainnollistanut tehtävän ymmärrettävästi ja annoin vielä mahdollisuuden lisäkysymysten esittämiseen.

Lapset täyttivät lomaketta keskittyneesti. Ensimmäisen sivun valmistuttua avasin lyhyesti toista sivua ja annoin mahdollisuuden kysymysten esittämiseen. Yhden osallistujan keskittyminen alkoi herpaantua, mutta hän sai kuitenkin täytettyä lomakkeen. Kopioin täytetyt lomakkeet opinnäytetyön tutkimusmateriaaleihin ja rei'itin alkuperäiset lomakkeet lasten Minuksikansioihin. Kiitin osallistujia infotilaisuudesta. Lapset vaikuttivat olevansa innoissaan tulevasta ohjauskokonaisuudesta.

6.2 Teemalliset ryhmäohjaukset

6.2.1 Ystävällisyys-ryhmäohjauksen kuvaus

Pidin 13.9.2015 ensimmäisen ryhmäohjauksen, jonka aiheena oli ystävällisyys (ks. kuva 2). Ohjaustuokio alkoi alkupiirillä, jossa kerroin lyhyesti koko Matkalla minuksi -ohjauskokonaisuudesta. Avasin myös alkupiirin merkitystä; piirissä kaikki henkilöt ovat samalla tasolla ja he näkevät toisensa. Teimme luottamussopimuksen, jotta osallistujat voivat olla ohjaustuokioissa omina itsenään, eikä kenenkään tarvitse pelätä kasvojensa menettämistä. Osallistujat saivat ehdottaa sopimukseen tulevia kohtia. Kirjasin sanotut asiat paperille ja lopuksi jokainen allekirjoitti yhteisen sopimuksen, johon muodostui yhdeksän kohtaa. Alla on luottamussopimuksen kohdat:

1. Toisten mielipiteille ei naureta
2. Pitää kunnioittaa toisten mielipiteitä
3. Hyväksytään toisten mielipide
4. Ohjauksissa sanotut asiat pysyvät ohjauksissa
5. Annetaan toiselle puheenvuoro, ei puhuta päällekkäin
6. Pitää antaa kaikille työrauha
7. Ei saa katsoa toisten lappua ilman lupaa
8. Ei luoda yleistä levottomuutta
9. Ollaan omat itsemme

Kuva 2. Ystävällisyys-ryhmäohjauksen kaari

Luottamussopimuksen valmistuttua siirryimme pihalle, jossa ohjasin Kuinka suhtaudun toisiin -nimisen lämmittelyharjoituksen. Pyysin osallistujia liikkumaan vapaasti määrittelemässäni tilassa. Annoin erilaisia tehtäviä, joiden pohjalta osallistujat toimivat. Tehtävät olivat seuraavia:

1. Kulje kuin et huomaisi muiden läsnäoloa
2. Kulje niin, että vilkaiset jotain ja käännät pääsi mahdollisimman nopeasti pois
3. Valitse henkilö, jota välttelet ja pysy mahdollisimman kaukana hänestä
4. Valitse henkilö, joka suojaa sinua henkilöltä jota välttelet ja yritä pysyä hänen takanaan
5. Kävele vapaasti tilassa
6. Katso vastaantulevia henkilöitä silmiin
7. Katso vastaantulevia silmiin ja hymyile
8. Katso vastaantulevia silmiin; pysähdy, kättele ja kerro nimesi
9. Kävele ja pohdi seuraavia asioita mielessäsi: Miten minä kävelen? Miten minä katson muita ihmisiä? Miten muut katsovat minua? Miten minä kohtaan toisen ihmisen?
10. Kävele ja katso muita niin kuin parhaaksi näet

Osallistujat toimivat annettujen ohjeiden mukaisesti yhtä lukuun ottamatta. Yhden henkilön pelleily ja levottomuus rikkoi yleistä kokonaisuutta, mutta harjoituksen reflektiosta ja ohjauksen loppupalautteesta kävi ilmi, että harjoituksesta oli kuitenkin pidetty ja se oli herättänyt ajatuksia. Lämmittelyharjoitusta reflektoitiin sisällä neljän kysymyksen avulla:

1. Millaista oli tehdä harjoitusta?
2. Mikä teki toisen kohtaamisesta mukavan?
3. Mikä teki toisen kohtaamisesta ikävän?
4. Millaisia ihmisiä olet kohdannut?

Harjoitusta pidettiin kivana. Hymyileviä ja ystävällisiä ihmisiä oli mukava kohdata, ylimielisyydestä ja toisten välttelystä ei pidetty. Kohtaamiseen

liittyviä esimerkkejä löytyi koulusta; jotkut opiskelijat kulkevat koulussa toisia tönien.

Reflektoinnin jälkeen oli kaksi ystävällisyyteen liittyvää virittelytehtävää, joista ensimmäisen nimi oli Uusi ystävä. Levitin pöydälle kuvia erilaisista ihmisistä (kuva 3). Jokaisen tuli valita yksi kuva henkilöstä, jonka ystävä voisi olla. Henkilölle tuli keksiä nimi, millainen hän on, mitä hän tekee ja mistä hän pitää. Valitut kuvat ja lyhyet henkilötaustat jaettiin parin kanssa. Jakamisen jälkeen jokainen esitteli parinsa valitseman kuvan muulle ryhmälle. Osallistujat innostuivat tehtävästä jo nähtyään kuvat. Yksi henkilö teki tehtävän useasta henkilöstä, sillä hän ei malttanut keskittyä yhteen. Ystäviksi valikoitui iloisia, nuoria ja positiivisia henkilöitä. Tehtävää reflektoitui kuuden kysymyksen avulla:

1. Miksi juuri nämä henkilöt tulivat valituiksi?
2. Yllättivätkö valinnat?
3. Miksi muut henkilöt eivät tulleet valituiksi?
4. Millainen vaikutelma tuli henkilöistä, joiden kuvia ei valittu?
5. Kertooko ensivaikutelma aina kaiken?
6. Millainen ystävä sinä olet?

Reflektoinnissa tuli hyvää keskustelua valinnoista. Yhden kuvan henkilö oli esimerkiksi jäänyt valitsematta sen takia, että siinä oleva henkilö näytti yksinäiseltä. Keskustelu siirtyi luontevasti siihen, että erityisesti yksinäiset ihmiset tarvitsevat ystäviä.

Kuva 3. Kuvia uusista ystäväistä

Toisena virittelyharjoituksena oli Ystävällisyyspatsas, jossa osallistujista muodostui ystävällisyyttä kuvaava patsas. Jokaisen tuli keksiä harjoituksessa jokin ystävällisyyteen liittyvä asia ja asento, joka voisi kuvata sanaa. Harjoituksen aloittaja sanoi jonkin ystävällisyyteen liittyvän sanan ja meni asentoon, joka kuvasi sanaa. Seuraava sanoi jonkin toisen sanan ja otti sitä kuvaavan asennon. Tarkoituksena oli, että jokainen osallistuja on lopulta osa samaa patsasta. Jokaisen osallistujan tuli lisäksi jotenkin osua toiseen

henkilöön. Patsaan valmistuttua kysyin osallistujilta kaksi kysymystä, jotka toteutettiin samalla:

1. Millainen ääni patsaasta lähtee?
2. Miten patsas liikkuu?

Ystävällisyyteen liittyvien sanojen keksimisessä kesti useammalla henkilöllä reilusti aikaa, mutta kaikki olivat lopulta osa samaa patsasta ja yhteisen äänen ja liikkeen keksiminen onnistui luontevasti. Harjoituksen jälkeen osallistujat saivat yhdessä pohtia, mitä ystävällisyys tarkoittaa ja mikä ei ole ystävällisyyttä. Ystävällisyyteen liittyi muiden huomiointi, epäystävällisyyteen tönkyys ja ylimielisyys.

Ohjaustuokion työskentelyvaiheessa osallistujat tekivät pareittain kuvan ystävällisyydestä (kuvat 4 - 6). Toinen pareista aloitti piirtämisen ja piirtäjä vaihtui antamastani merkistä. Vaihtoja tapahtui tasaisin väliajoin. Lopuksi osallistujat saivat halutessaan jatkaa kuvan tekoa samaan aikaan. Pyysin osallistujia kiinnittämään erityistä huomiota siihen, miten ystävällisyys ilmenee parityöskentelyssä. Kuvien valmistuttua parit saivat miettiä, mitä ystävällisyyteen liittyvää kuvassa on ja mitä ystävällisyyteen liittyvää tapahtui parityöskentelyn aikana. Parit jakoivat tuotoksensa muulle ryhmälle ja kertoivat, mitä ystävällisyyteen liittyvää tapahtui työskentelyn aikana ja mitä ystävällisyyteen tarvitaan. Kuvista löytyi hienoja oivalluksia.

Kuva 4. Ensimmäisen parin kuva ystävällisyydestä

Kuva 5. Toisen parin kuva ystävällisyydestä

Kuva 6. Kolmannen parin kuva ystävällisyydestä

Työskentelyvaiheen alku meni kaikilla pareilla hyvin. Tunnelma oli innostunut ja rento. Osallistuja, joka oli ollut useassa harjoituksessa levoton, keskittyi tehtävään hyvin. Yhden parin työskentely jäi kuitenkin muuta-

man vaihdon jälkeen vain toisen lapsen harteille, sillä hänen parinsa ei halunnut enää tehdä teokseen mitään.

Työskentelyvaiheen jälkeen oli Positiivisen palautteen kerä - palautteenantoharjoitus. Jokainen sai antaa siinä jotain positiivista palautetta toiselle. Heitin lankakerän yhdelle osallistujalle ja sanoin samalla positiivisen asian hänen työskentelystään. Palaute sai liittyä yleisesti henkilöön tai esimerkiksi johonkin ohjaustuokion tilanteeseen, jossa henkilö toimi positiivisella tavalla. Kierros päättyi, kun lankakerän lanka oli muodostanut verkon kaikkien osallistujien käsien välille. Lankaverkosta tuli tähdenmuotoinen. Palautekierroksen jälkeen kysyin, miltä tuntui antaa ja saada positiivista palautetta. Osallistujat pitivät siitä ja osa antoi lisäksi sen aikana positiivista palautetta piirustus- ja lämmittelyharjoituksesta. Ohjaustuokio oli ollut kokonaisuudessaan mukava ja ajatuksia herättävä.

Palautteen jälkeen luin loppurentoutuksena tekemäni runon ystävällisyydestä. Osallistujat saivat halutessaan sulkea silmänsä. Kaikki pitivät vielä lankaverkosta kiinni. Alta löytyy lukemani runo:

Ystävällinen ihminen hymyilee ja hänen hymyinsä vastaan. Hän auttaa apua tarvitsevaa, myös häntä autetaan. Kun toinen voi huonosti, hän on vierellä – tukee ja lohduttaa. Jos toisen usko horjuu, hän rohkaisee ja kannustaa – myös häntä kannetaan. Hän löytää muista hyviä puolia, häntä arvostetaan.

Ystävällinen ihminen saa jakamansa ilon moninkertaisesti takaisin – hän osaa köyhänäkin rikkaasti rakastaa.

– Hannes Leminen 9.9.2015

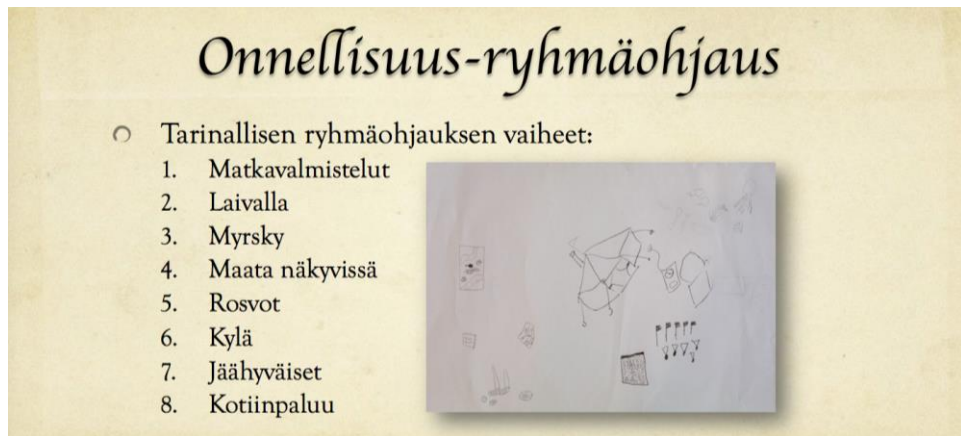
Luettuani runon kiitin tuokiosta ja kerroin hieman tulevasta ohjaustuokiosta. Jaoin samalla osallistujille viikkotehtäviä pohdittavaksi ja toteutettavaksi (liite 5).

Viikkotehtäviä:

- Mitä hyvää voin tehdä toisille?
- Millaisissa asioissa ja tilanteissa voin rohkaista, kannustaa tai kehua muita?
- Millainen olo minulle tulee, kun olen ystävällinen muita kohtaan?

6.2.2 Onnellisuus-ryhmäohjauksen kuvaus

Pidin 17.9.2015 toisen ryhmäohjauksen, jonka teemana oli onnellisuus (ks. kuva 7). Ohjaustuokio oli tarinallinen ryhmäseikkailu. Olin tehnyt ohjaustuokion kulkua varten perusrungon, jota improvisoin tilanteen mukaan osallistujia kuunnellen. Toivotin osallistujat tervetulleiksi toiseen ohjaustuokioon. Kerroin sen olevan tyylillisesti erilainen kuin aikaisemmat ohjaustuokiot – se oli myös itselle uudenlainen.

Kuva 7. Onnellisuus-ryhmäohjauksen kaari

Aloitin ohjaustuokion tarinallisesti kertomalla, että jokainen osallistuja oli valittu seikkailumatkalle, jonka määränpää ja kesto eivät olleet vielä tiedossa. Matkan tarkoituksena oli auttaa muita ihmisiä vieraassa maassa. Osallistujien ensimmäisenä tehtävänä oli pohtia, miksi juuri heidät oli valittu matkalle. Jokainen sai jakaa vuorollaan perustelun. Yksi kertoi olevansa kiltti, toinen nopea ja kolmas söpö ja kiva. Yhden lapsen oli haastavaa keksiä sitä, miksi hänet oli valittu. Muut auttoivat, että hän on mukava.

Seuraavana tehtävänä oli piirtää tai kirjoittaa paperille, millaisia esineitä kukin halusi ottaa matkalle mukaan. Jokaisella oli tilava reppu käytössä. Koko ryhmä sai lisäksi ottaa yhden ison matkalaukun, jonne sai pakata tarvittavia lisätarvikkeita. Laukun sisältö piirrettiin isolle paperille (kuva 8). Osallistujat ottivat matkaansa vaatteita, kenkiä, kirjoja, pehmoleluja, puhelimia, latureita, palloja, lompakkoja, passeja, hammasharjoja ja niin edelleen. Yhteisiin tavaroihin otettiin muun muassa ruokia, juomia, sählyvälineet, teltoja, hammasharjoja, passeja, karttoja ja kompassi. Jokainen sai esitellä pakkaamansa tavarat muulle ryhmälle.

Kuva 8. Yhteiset matkatavarat

Pakatut tavarat lastatattiin laivaan, ja sitten oli aika lähteä matkaan. Matka alkoi rauhallisesti. Jokainen sai miettiä ja kertoa missä päin laivaa oli ja mitä teki siellä. Yksi oli syömässä keittiössä, toinen oli kannella, kolmas ui suihkuhuoneen paljussa ja yksi oli tekemässä ruokaa. Kaikki osallistujat tulivat kannelle, jos he eivät jo valmiiksi olleet siellä. Meri oli tyyni. Annoin osallistujille sinisen kankaan, josta jokainen sai pitää kiinni. Kangasta heilutettiin aluksi hennosti. Yksi osallistuja ei olisi malttanut heiluttaa sitä rauhallisesti. Osallistujat saivat kertoa heilutuksen lomassa mitä he näkivät, kuulivat ja haistoivat merellä. Osallistujat näkivät muun muassa kaloja, valaita ja moottoriveneen. He kuulivat meren äänet ja lintujen laulun. He haistoivat kalojen hajun ja moottoriveneestä tulleen bensan katkun.

Sää muuttuu äkisti. Taivas kääntyi tummaksi ja alkoi ukkostamaan; laitoin taustalle myrskyääniä. Meren aallot kasvoivat ja kasvoivat. Kysyin osallistujilta, mitä he tekivät myrskyn pauhatessa. Kangasta heilutettiin voimakkaasti. Yhden lapsen osalta heiluttaminen meni hieman yli, ja muiden oli haastavaa pitää kankaasta kiinni. Lopulta myrsky lakkasi ja taivas alkoi vähitellen selkiytyä. Kahden matkalaisen laukut löytyivät kannelta täysin märkinä. Kaikki vettä kestävämmät matkatavarat olivat tuhoutuneet. Arvoin mielessäni osallistujat, joiden tavarat olivat tuhoutuneet ja pyysin matkalaisia yliviiwaamaan tuhoutuneet esineet papereistaan. Tämän jälkeen kysyin, miten tapahtuneeseen suhtauduttiin, miltä tuntui ja pystyivätkö muut auttamaan. Toinen osallistuja oli selvästi pettynyt tapahtuneesta ja hän sanoi tullessa surulliseksi. Yksi osallistujista sanoi voivansa lainata omia vaatteitaan henkilölle, jonka vaatteet olivat täysin märkiä.

Matka jatkui vastoin käymisistä huolimatta. Kaukana horisontissa näkyi jotain – maata! Osallistujat saapuivat viimein satamaan. Pyysin osallistujia merkitsemään papereihinsa mitä tavaroita he ottavat mukaansa maihin ja mitä he jättävät laivaan. Osa otti kaikki tavaransa mukaan ja toiset jättivät osan tavaroista laivaan.

Osallistujat saapuivat uuteen ja tuntemattomaan maahan. Pyysin heitä kuvailemaan miltä uusi maa näytti, tuntui ja tuoksui. Maa näytti hyvältä ja kauniilta; oli rantaa, pehmeää hiekkaa ja palmuja. Satamassa haisi kalalle.

Osallistujia vastaan tuli epäilyttävän näköisiä henkilöitä. Paljastui, että he olivat rosvoja. Rosvot katsoivat matkalaisten reppuihin ja käskivät heitä antamaan kaikki arvokkaat esineet heille. Osallistujien piti päättää, mitä he tekevät. Osa yritti lähteä karkuun, mutta rosvot saivat heidät kiinni ja veivät arvotavarat. Rosvot poistuvat vauhdilla saatuaan kunnan ryöstösaaliin. Jokaisen osallistujan tuli yliviiwata arvotavarat omalta listaltaan. Kysyin osallistujilta, miten he suhtautuivat tapahtuneeseen. Heistä oli ikävää menettää arvokkaita asioita, mutta arvokkaat asiatkaan eivät tuntuneet korvaamattomilta.

Rosvojoukko vei matkalaisten arvotavarat, mutta kukaan ei kuitenkaan loukkaantunut. Osallistujat selvisivät tapahtuneesta säikähdyksellä. Osallistujat saivat päättää, haluavatko he jatkaa matkaa vai palaavatko he takaisin laivaan. Kaikki halusivat jatkaa matkaa.

Jonkin matkaa kuljettuaan osallistujat löysivät pienen kylän, joka oli täynnä surullisen näköisiä ja vakavakasvoisia lapsia ja nuoria. Osallistujien tehtävänä oli yhdessä pohtia, miten he voisivat auttaa heitä. Ideat kerättiin lapulle. Osallistujat halusivat antaa lapsille omia tavaroitaan ja yksi oli valmis opettamaan heille jalkapallon pelaamista. Osallistujat saivat kuvitteellisesti kokeilla ideoitaan ja he saivat olla todistamassa, kun hymy nousi lasten ja nuorten kasvoille. Kysyin osallistujilta, mikä toi hymyn lasten ja nuorten kasvoille. Yksi vastasi, että lapset olivat saaneet tarvitsemiaan asioita; heille oli tullut hyvä mieli. Kysyin, miten lapsia ja nuoria voisi auttaa niin, että he voisivat olla onnellisia päivittäin. Yksi lapsista sanoi, että perheiden pitäisi olla enemmän lasten kanssa. Toinen ehdotti, että hän voisi ruveta lasten ja nuorten kummiksi.

Osallistujien tekemä työ uudessa maassa tuotti hedelmää. Oli viimein aika palata takaisin kotiin. Osallistujat saivat vielä miettiä, mitä he halusivat sanoa kohtaamillensa lapsille ja nuorille ennen lähtöä. Tehtävä toteutettiin pareittain; toinen esitti lasta tai nuorta ja toinen itseään. Yhdellä osallistujista oli haasteita parin valinnassa, sillä hän olisi halunnut olla vain tietyn henkilön kanssa. Sain ratkaistua tilanteen niin, että menin itse kolmanneksi henkilöksi hänen ja toisen henkilön tiimiin.

Paluumatka laivalla meni rauhallisesti ja turvallisesti. Kangasta heilutettiin hennosti. Kaikki matkalaiset olivat kannella. Kysyin osallistujilta, mistä matkalla tapahtuneista asioista he olivat onnellisia. Monet olivat onnellisia siitä, että he olivat saaneet auttaa ja olla hyödyksi, siitä oli tullut heille itselleenkin hyvä olo. Kysyin lisäksi, mistä onnellisuus on kiinni. Onnellisuus ei riippunut tavaroista, vaan siitä että sai auttaa muita.

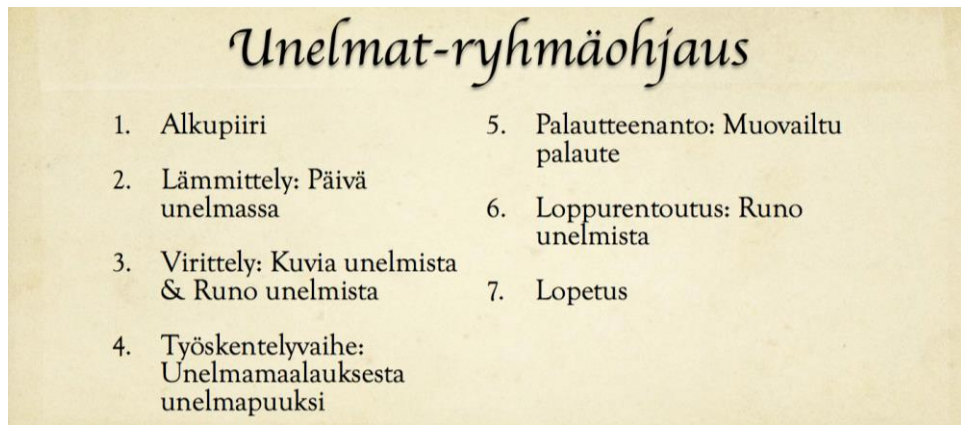
Ennen yhteisen seikkailun päättymistä kysyin osallistujilta, ketkä olivat heitä vastassa satamassa. Osallistujat vastasivat perhekotiperheen olevan vastassa. Ohjaustuokion päätyttyä kiitin yhteisestä seikkailusta ja jaoin osallistujille viikkotehtäviä onnellisuudesta (liite 6).

Viikkotehtäviä:

- Mistä asioista olen kiitollinen tänään?
- Mitkä asiat saavat minut onnelliseksi?
- Miten auttaminen, avun saaminen ja jakaminen liittyvät onnellisuuteen?

6.2.3 Unelmat-ryhmäohjauksen kuvaus

Pidin 29.9.2015 kolmannen ja samalla viimeisen ryhmäohjauksen, jonka aiheena oli unelmat (ks. kuva 9). Ohjaustuokio alkoi piirissä, jossa kertaasin pikaisesti aiempien ryhmäohjausten aiheet ja kuinka jokaisesta ohjaustuokiosta voi poimia eväitä hyvän ja mielekkään elämän rakentamiseen. Kysyin osallistujilta, millaisin tuntein he aloittavat ohjaustuokion. Suurin osa aloitti hyvillä mielin, mutta yhdellä osallistujalla oli hieman koulustressejä ja toinen ei osannut määritellä millaisin tuntein hän aloitti tuokion.

Kuva 9. Unelmat-ryhmäohjauksen kaari

Alkupiirin jälkeen oli Päivä unelmassa -nimisen lämmittelyharjoituksen vuoro. Harjoituksen sai tehdä sisällä tai ulkona. Harjoituksessa tuli elää miimisesti yksi unelmien päivä aina heräämisestä nukkumaan menoon asti. Puolet tekivät harjoituksen sisällä ja loput ulkona. Harjoituksen jälkeen osallistujat keskustelivat kolmen hengen ryhmissä, millaisia asioita he tekivät unelmiensa päivän aikana ja miltä harjoituksen tekeminen tuntui. Harjoitus toi hymyä osallistujien kasvoille.

Lämmittelyn jälkeen siirryttiin ohjaustuokion virittelyvaiheeseen, jossa jokainen sai etsiä Dixit-kuvakorteista kuvia, jotka kuvaavat jollain tavalla unelmia (kuva 10). Kuvat saivat kertoa omista unelmista tai jonkun toisen henkilön mahdollisista unelmista. Dixit-kuvakortit olivat olleet ohjauksen alusta alkaen pyöreän pöydän keskustassa ja ne olivat herättäneet jo silloin mielenkiintoa. Kuvien valitsemisen jälkeen jokainen osallistuja sai kirjoittaa yksin tai parin kanssa runon unelmista kuvien inspiroimana. Parin kanssa runon sai kirjoittaa esimerkiksi sana kerrallaan vuoroa vaihtaen tai lause kerrallaan. Sen sai myös suunnitella ja kirjoittaa kokonaan yhdessä, jos niin halusi. Tekstien valmistuttua jokainen sai halutessaan jakaa valmiin runonsa muulle ryhmälle. Jokainen luki runonsa, vaikka yksi empikin runonsa lukemista alkuun. Jokaisen runon lukemisen jälkeen taputettiin ja tunnelma oli muutenkin kannustava. Monet osallistujat näyttivät valitsemiaan kuvakortteja lukiessaan runoja.

Kuva 10. Dixit-kuvakortteja pöydällä

Ohjaustuokion työskentelyvaiheessa levitin pöydällä olevan suoja muovin päälle maalauspapereita kehämuotoon ja laitoin pöydän keskelle maalausvälineitä. Tarkoituksena oli vapaasti maalata maalauspapereita musiikin tahtiin niin, että paikkaa ja paperia sai vaihtaa haluamassaan järjestyksessä. Teemana oli unelmat, vaikka papereihin ei tarvinnutkaan tulla mitään esittävää. Osallistujat maalasivat innostuneesti ja keskittyneesti (kuva 11). Papereiden vaihtaminen sujui hyvin ja jokaisella osallistujalla riitti maalattavaa.

Kuva 11. Maalaamisen iloa

Yhteismaalausten valmistuttua jokainen sai valita yhden maalauksen. Teoksista tuli hienoja ja annoin useamman vaihtoehdon jatkotyöskentelyä varten. Tarkoituksena oli tehdä unelmapuu, jonka lehdissä lukee osallistujan unelmia. Maalatuista papereista sai leikata lehtiä unelmapuuhun, jonka sai piirtää tai maalata erilliselle paperille. Toisena vaihtoehtona oli tehdä erilliselle paperille puu lehtineen. Kolmantena vaihtoehtona oli tehdä unelmapuu valitsemaansa yhteismaalaukseen. Osallistujat keskittyivät hienosti unelmapuun tekemiseen. Kaksi osallistujaa teki sen erillisenä teoksena (kuvat 14 - 15), yksi jatkoi unelmapuun tekemistä yhteismaalaukseen (kuva 12) ja yksi piirsi unelmapuun ja leikkasi yhteismaalauksesta kukan teokseensa (kuva 13). Unelmapuiden valmistuttua osallistujat saivat halutessaan esitellä teostansa muulle ryhmälle sen verran kuin halusivat. Yhtä lukuun ottamatta kaikki esittelivät innoissaan oman unelmapuunsa. Yksi osallistuja kertoi teoksensa olevan sekalainen niin kuin hänkin on (kuva 12). Se on täynnä kaikkea ja sen värikkyys kuvaa hänen erilaisia tunteita.

Kuva 12. Unelmapuu yhteismaalauksesta

Kuva 13. Unelmapuu, johon on leikattu ja liimattu kukka yhteismaalauksesta

Kuva 14. Parin kanssa tehty unelmapuu

Kuva 15. Unelmapuu, joka on saanut vaikutteita yllä olevasta unelmapuusta

Työskentelyvaihetta seurasi palautteen anto. Jokainen sai siinä vuorollaan muotoilla muista ryhmäläisistä sellaisia, kuin nämä olivat olleet ohjaus-tuokioissa. Ryhmäläisistä sai muodostua yhtenäinen kuva tai erillisiä pat-saita. Kuva sai olla esimerkiksi jostain mieleen jääneestä harjoituksesta. Muovailun päätteeksi muovailija sai kertoa tekemästään kuvasta tai pat-

saista. Hän sai myös näyttää minne itse menisi, miltä näyttäisi ja perustella valintansa. Osallistujat laittoivat toisensa hymyilemään, näyttämään peukaloita ylöspäin, nostamaan käsiä, maalaamaan keskittyneesti ja niin edelleen. Palaute oli innostunutta ja positiivista. Yhdellä osallistujalla oli haasteita tehtävään keskittymisen suhteen ja toinen teki sen vitsillä, mutta muuten tehtävä meni hyvin ja se saatiin tehtyä loppuun asti.

Palautteen annon jälkeen oli vielä loppurentoutus. Osallistujat saivat halutessaan sulkea silmänsä. Luin tekemäni runon unelmista, joka löytyy alta:

Minulla on unelmia. Unelmani ovat syötäviä, ne tuottavat nautintoa. Juotavia, ne virvoittavat. Rakentavia, ne antavat enemmän kuin ottavat. Lentäviä, ne nostavat katseeni ylös. Unelmani mahtuvat maailmaan ja laajentavat sitä. Unelmamme mahtuvat maailmaan, kun teemme toisillemme tilaa ja rakastamme. Minulla on unelmia.

– Hannes Leminen 21.9.2015

Luettuani runon kiitin koko Matkalla minuksi -ohjauskokonaisuudesta ja jaoin osallistujille vielä viimeiset viikkotehtävät pohdittavaksi ja toteutettavaksi (liite 7).

Viikkotehtäviä:

- Miten voin vaikuttaa unelmieni toteutumiseen?
- Millaisia esteitä unelmieni edessä on? Miten voin ylittää ne?
- Miten pääsen tämän päivän tai viikon aikana lähemmäs unelmieni toteutumista?

Ryhmäohjauksen jälkeen ohjaustuokion lopussa väsähtänyt osallistuja sanoi minulle: ”Hannes, tee lisää näitä (ohjaustuokioita).” Myös muut halusivat lisää ohjaustuokioita.

6.3 Yksilöohjaukset

6.3.1 Millainen olen ollut? -yksilöohjausten kuvaukset

Pidin 15.9.2015 ensimmäisen yksilöohjauksen, jota varten olin pyytänyt ensimmäistä osallistujaa ottamaan mukaansa esineitä tai asioita, jotka tuovat mieleen mukavia ja positiivisia muistoja. Esittelin ohjaustuokion alussa yksilöohjausten tarkoituksen. Minuksi kasvamista tapahtuu ryhmässä, yhdessä muilta peilaten, ja yksin, asioita henkilökohtaisesti pohtien. Kerroin opinnäytetyön yksilöohjausten muodostuvan kolmesta kerrasta: ensimmäisellä kerralla käsitellään menneisyyttä, toisella nykyisyyttä ja kolmannella tulevaisuutta.

Ensimmäisessä yksilöohjauksen tehtävässä oli tarkoituksena jakaa omia positiivisia muistoja esineiden ja muiden mukaan tuotujen asioiden avulla. Myös Dixit-kuvakorttien avulla sai kertoa muistoista. Osallistujalta tuli

hyvin tarinaa ja esineet herättivät mukavia muistoja. Yksi esine oli osallistujan mielestä itsessään hupsu ja sellainen, ettei sillä ollut todellista käyttöä, mutta siitä muistui mieleen mukava päivä ystävien kanssa. Toisen esineen sisältö toi valoa sellaisiin päiviin, jolloin jokin asia ärsytti. Myös kuvien avulla nousi muistoja mieleen. Yksi niistä liittyi kuuhun, toinen oli vertauskuvallinen: Ennen henkilö oli kuin kukka, jonka muut määrittivät, ja nyt hän oli kasvanut vahvaksi ja rohkeaksi henkilöksi.

Ohjaustuokion toinen harjoitus toteutettiin Tyhjä tuoli -tekniikalla. Siinä osallistuja istui penkillä ja häntä vastapäätä oli asetettu tyhjä tuoli, johon osallistuja sai kuvitella nuoremman itsensä istumaan. Ennen tehtävän aloitusta demonstroin Tyhjä tuoli -tekniikan osallistujalle. Kysyin tämän jälkeen osallistujalta, haluaako hän harjoituksen taustalle musiikin. Hän halusi. Pyysin osallistujaa alkuun määrittelemään nuoremman itsensä iän, minkä kokoinen hän on, miltä hän näyttää ja miten hän istuu. Nuoremman itsen määrittäminen sujui luontevasti. Kysyin osallistujalta, mitä rohkaisevaa hän haluaa sanoa nuoremmalle itselleen. Sanat löytyivät nopeasti.

Osallistuja sai tämän jälkeen vaihtaa penkkiä ja mennä nuoremman itsensä rooliin. Nuorena itsenä oleminen oli selvästi haastavampaa kuin nykyisenä. Kysyin, mitä kannustavaa nuorempi minä haluaa sanoa nykyiselle. Tämän jälkeen kysyin, millaisena hän näkee nykyisen minän. Nuorempi näki, että minä oli kasvanut ja tullut rohkeammaksi. Hän halusi, että nykyinen minä pitää kiinni omista ajatuksistaan. Tämän jälkeen nuorempi minä sai hyvästellä nykyisen. Osallistuja vaihtoi penkkiä, palasi itseksensä ja hyvästeli vielä menneen itsensä.

Roolista poistumisen jälkeen osallistuja sai reflektoida harjoitusta Dixit-kuvakorttien avulla. Osallistuja sai etsiä kuvia, jotka kuvasivat sitä, millaista oli kuvitteellisesti puhua nuoremmalle itselleen. Tämän jälkeen hän sai etsiä kuvia siitä, millaista oli mennä nuoremman itsensä rooliin. Lopuksi osallistuja sai vielä etsiä kuvia siitä, millaisia ajatuksia harjoitus herätti hänessä. Harjoitus oli antanut mahdollisuuden palata menneeseen aikaan: ”Se oli kuin ois mennyt ajassa taaksepäin.” Ennen osallistuja oli ollut todella pieni, mutta hän koki kehittyneensä viimeisen viiden vuoden aikana monessa asiassa. Harjoituksen avulla oli mahdollisuus avata lukkojen takana olevia asioita. Osallistuja uskalsi avautua ja kertoa menneistä. Otin ohjaustuokion jälkeen valituista Dixit-kuvakorteista kuvan osallistujan Minuksi-kansioon.

Pidin 16.9.2015 toiselle osallistujalle ensimmäisen yksilöohjauksen. Osallistuja piti ohjaustuokiota kivana ja rohkaisevana. Hän uskalsi kertoa sen aikana menneestään.

Osallistujan esineistä kertomat positiiviset muistot olivat perhekotiajalta. Ne liittyivät ulkomaanmatkoihin, urheiluun ja perhekodin joulukalenteriin, josta sai esineitä. Dixit-kuvakorteista tuli muistoja musisoinnista ja räppäämisestä perhekodin bänditilassa. Osallistuja muisteli myös perhekotiin tuloa. Aluksi hänestä oli tuntunut siltä, kuin hän olisi tullut lukittuun tilaan, mutta sitten olikin jo mukavaa.

Tyhjä tuoli -harjoituksessa osallistuja ei osannut alkuun päättää haluaako hän musiikkia taustalle. Laitoin osallistujan suostumuksella musiikin soimaan hiljaisesti taustalle, mikä osoittautui hyväksi ratkaisuksi. Osallistujasta oli haastavaa olla roolissa ja miettiä, mitä hän haluaa sanoa nuoremmalle tai nykyiselle itselleen. Osallistuja piti kuitenkin harjoitusta haastavuudesta riippumatta mukavana. Sen aikana sai miettiä, mitä ajattelee itsestä. Myöhemmin osallistuja kertoi harjoituksen olleen yksi suosikeistaan. Otin ohjaustuokion jälkeen valituista Dixit-kuvakorteista kuvan osallistujan Minuksi-kansioon.

Pidin 16.9.2015 myös kolmannelle osallistujalle ensimmäisen yksilöohjauksen. Osallistujalle tuli iloinen olo siitä. Hän piti ohjaustuokiota kivana ja mukavana.

Osallistujasta oli ollut haastavaa löytää positiivisia muistoja tuovia esineitä, mutta niitä löytyi kuitenkin useita. Esineet olivat lahjoja, tuliaisia ja yksi oli perhekodin joulukalenterista tullut esine. Dixit-kuvista nousi myös muistoja mieleen, esimerkiksi lomamatkaan liittyen.

Tyhjä tuoli -harjoitus alkoi mukavasti, vaikka nuorelle minälle sanottavia asioita saikin miettiä tovin. Nuorena minänä meni myös aikaa sanottavien asioiden keksimiseen, mutta osallistuja selkeästi pohti asioita, mikä oli hieno asia. Osallistuja piti siitä, että harjoituksessa oli mahdollista miettiä, millainen on ollut ja millaiseksi on tullut; siinä sai katsoa omaa elämäänsä. Harjoitus herätti muistoja ja ajatuksia. Osallistuja huomasi, ettei hän enää ärsyynny niin usein kuin nuorempana ja hänestä on tullut entistä rohkeampi. Otin ohjauksen jälkeen valituista Dixit-kuvakorteista kuvan osallistujan Minuksi-kansioon.

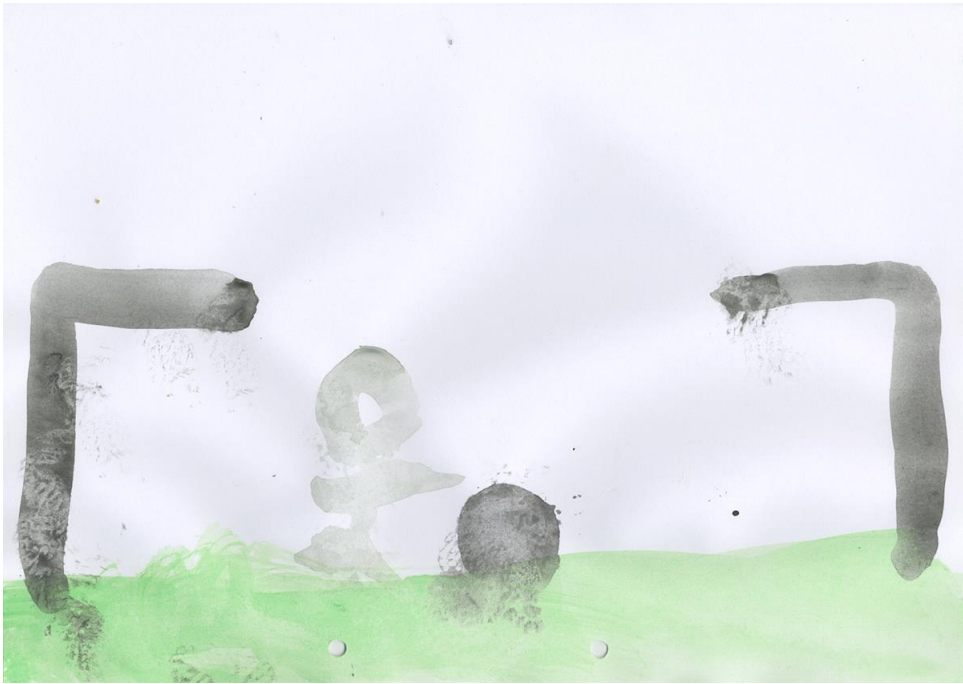
Pidin 17.9.2015 neljännelle osallistujalle ensimmäisen yksilöohjauksen. Osallistujasta oli ollut haastavaa keksiä ja löytää esineitä tai asioita, joista tulee mieleen positiivisia ja mukavia muistoja. Lopulta hän kuitenkin löysi useita esineitä: unikaverinallen, tiikerilelun, dalmatialaiskoiralelun, ulkomailta tuotuja sileitä kiviä ja simpukan. Osallistuja kuvasi nallea kuvakorttien avulla: ”Se on juurilta kasvanut isoksi minun kanssani.” Hän jatkoi kerrontaa toisella kuvalla: ”Siinä on isona niin kuin minä ja nalle.” Ensimmäisessä kuvakortissa oli pieni kasvi ja toisessa suuri puu.

Tyhjä tuoli -harjoituksessa osallistuja ei osannut päättää haluaako hän musiikkia taustalle. Laitoin osallistujan suostumuksella musiikin soimaan hiljaisesti taustalle. Osallistujasta oli haastavaa olla roolissa ja miettiä, mitä haluaa sanoa nuoremmalle tai nykyiselle itselleen. Osallistuja piti harjoitusta haastavana, mutta kivana. Osallistuja oli alkuohjauksen ajan levottoman oloinen. Loppua kohden näytti siltä, että osallistujan virta oli loppumassa. Osallistujasta tuntui ohjaustuokion lopussa kuitenkin hyvältä ja hän piti ohjaustuokiota kivana. Otin ohjaustuokion jälkeen valituista Dixit-kuvakorteista kuvan osallistujan Minuksi-kansioon.

6.3.2 Millainen olen nyt? -yksilöohjausten kuvaukset

Pidin 22.9.2015 toisen yksilöohjauksen, jota varten ensimmäinen osallistuja sai halutessaan tuoda mukanaan esineitä tai asioita, jotka kuvaavat sitä, millainen hän on nykyisin. Osallistuja sai myös valita Dixit-kuvakorteista kuvia, joiden avulla hän sai kertoa nykyisestä itsestään. Osallistuja ei keksinyt mitään esineitä, joiden avulla hän olisi tuonut mukanaan. Hänen oli myös haastavaa valita Dixit-kuvakorteista sopivia kuvia. Lopulta hän päätyi puoliksi yhteen kuvaan. Kysyin, mitä kuva kertoo osallistujasta. Hän ei osannut vastata kysymykseen. Esitin apukysymyksiä, joiden avulla selvisi, että kuvassa oli pelokas pesukarhu. Kysyin, kokiko osallistuja olevansa kuvan hahmo. Hän vastasi kieltävästi, mutta lisäkysymysten avulla selvisi, että hänellä oli ohjauksen aikoihin vaikeaa elämäänsä. Kysyin, mitä positiivista osallistujasta on sanottu. Osallistuja ei osannut vastata. Etsin positiivisen kuvan, jossa osallistuja näki mukavan pojan. Kysyin, onko häntä sanottu mukavaksi pojaksi ja pitikö hän itseään sellaisena. Molempiin kysymyksiin tuli myönteinen vastaus. Näytin myös toisen kuvan, jonka avulla osallistuja sanoi pitävänsä pyöräilemisestä.

Toisessa tehtävässä osallistujan tuli tehdä kaksi kuvaa vapaalla tyylillä, esimerkiksi piirtämällä, maalaamalla, leikkaamalla ja liimaamalla tai valokuvaamalla. Ensimmäisen kuvan aiheena oli: Missä olen hyvä ja mistä pidän. Toisen kuvan aiheena oli: Missä tarvitsen vielä harjoitusta ja mistä minun kannattaisi luopua. Osallistuja valitsi kuvien tekotavaksi maalaamisen. Ensimmäisestä aiheesta syntyi nopeasti kuva, mutta toiseen tehtävään osallistuja ei keksinyt mitään, joten hän teki muutaman muun maalauksen, joista viimeinen liittyi ensimmäiseen aiheeseen. Maalausten valmistuttua osallistuja sai esitellä tekemänsä kuvat. Osallistuja maalasi jalkapallokentän, jonka keskellä oli pelaaja ja pallo (kuva 16). Kuva kertoi siitä, että osallistuja piti jalkapallon pelaamisesta ja hän oli hyvä siinä. Toisessa kuvassa oli eläimiä: leppäkerttu, kettu ja perhonen (kuva 17). Osallistuja sanoi, ettei kuva liittynyt kumpaankaan aiheeseen, mutta hän kertoi pitävänsä eläimistä. Kolmannessa kuvassa oli kukan näköinen muodostelma (kuva 18). Osallistuja ei kuitenkaan osannut määritellä kuvaa sen tarkemmin. Viimeisessä kuvassa oli hymyilevä poika, joka keinui (kuva 19). Osallistuja kertoi, että hän pitää keinumisesta.

Kuva 16. Osallistuja piti jalkapallon pelaamisesta ja hän oli hyvä siinä

Kuva 17. Osallistuja piti eläimistä

Kuva 18. Kuva, jota osallistuja ei osannut määritellä

Kuva 19. Osallistuja piti keinumisesta

Ohjaustuokion lopussa osallistuja sai reflektoida, millaista oli tehdä nykyistä minuutta esille. Osallistujan mielestä oli kivaa maalata. Kysyin vielä, oppiko hän jotain uutta itsestään ohjauksen aikana. Tähän osallistuja vastasi kieltävästi.

Pidin 22.9.2015 myös toiselle osallistujalle toisen yksilöohjauksen. Osallistuja löysi ohjaustuokiota varten kaksi esinettä, jotka kuvasivat hänen nykyistä itseään. Molemmat esineet olivat rasioita. Ensimmäinen oli korurasia ja toinen esineiden säilytykseen tarkoitettu rasia, jonka kyljessä oli ruokaan liittyvä teksti. Osallistuja kertoi ensimmäisen esineen avulla, että hän on entistä kypsempi ja hänen makunsa on muuttunut. Hänen tyyliinsä kertoo, mistä hän pitää. Toisen esineen avulla hän kertoi pitävänsä ruuasta entistä enemmän.

Osallistuja kertoi Dixit-kuvakorttien avulla hienosti nykyisestä itsestään. Ensimmäinen kortti kuvasi sitä, että osallistuja avaa vähitellen oviaan ja tutustuu siihen henkilöön, joka hän on. Hän kertoi toisen kortin avulla tekevänsä töitä koulun eteen ja kolmannen avulla rakastavansa nykyisin musiikkia ja siihen liittyviä asioita, kuten laulamista, tanssimista ja soittamista.

Toisessa tehtävässä osallistuja valitsi työtavakseen maalaamisen. Ensimmäiseen kuvaan syntyi pimeä metsä, jonka keskellä oli valo (kuva 20). Osallistuja koki olevansa valoisa henkilö, joka loistaa pimeydessä ja tuo hyvää mieltä muille. Toiseen kuvaan syntyi musta omena, jonka molemmilla puolilla oli mato (kuva 21). Teos kuvasi osallistujan pimeitä puolia ja asioita, joista hän halusi päästä eroon. Hän kertoi tarvitsevänsä auttavia henkilöitä, kuvassa matoja, jotka auttavat pimeyden poistamisessa. Madot olivat menossa syömään omenaa.

Nykyisen minuuden tekeminen esille oli osallistujan mukaan helppoa, sillä hän koki tuntevänsä itsensä varsin hyvin. Jälkimmäisen kuvan tekeminen oli kuitenkin selkeästi ensimmäistä kuvaa haastavampaa ja aloittamisessa kesti jonkin aikaa. Osallistuja ei oppinut sanojensa mukaan mitään uutta itsestään, mutta hän piti työskentelystä.

Kuva 20. Millainen osallistuja koki olevansa

Kuva 21. Mistä osallistuja halusi päästä eroon

Pidin 22.9.2015 kolmannelle osallistujalle toisen yksilöohjauksen. Osallistujalla oli mukanaan pieni leluaarrearkku, jonka avulla hän kertoi olevansa monipuolinen; hän pystyy päättämään, onko hän iloinen vai kiukkuinen vai molempia. Osallistuja kertoi Dixit-kuvakorttien avulla olevansa joskus iloinen ja joskus väsynyt.

Toisessa tehtävässä osallistuja valitsi ensimmäisen kuvan työstöön vesivärit ja toisen kuvan hän toteutti puuväreillä. Ensimmäisessä kuvassa oli suorakulmion sisällä iloisen näköinen tyttö (kuva 22). Kuva kertoi siitä, että osallistuja pitää piirtämisestä ja hän on mielestään hyvä piirtämään ihmisiä. Toisessa kuvassa oli oppikirja, joka kuvasi sitä, että osallistuja tarvitsee vielä harjoitusta sujuvasti lukemaan oppimisessa ja kirjoittamisessa sekä mörökölli, joka kuvasi sitä, että osallistujan pitäisi luopua kiukusta (kuva 23). Osallistujasta oli mukavaa, kun sai miettiä, millainen on nyt. Hän oppi kuvatehtävästä, että hänen tulisi oppia katsomaan kellosta ajat, kirjoittamaan kunnolla ja lukemaan sujuvasti.

Kuva 22. Osallistuja piti piirtämisestä ja hän oli hyvä piirtämään ihmisiä

Kuva 23. Osallistuja tarvitsi harjoitusta oppimisessa ja hänen tulisi luopua kiukusta

Pidin 22.9.2015 neljännelle osallistujalle toisen yksilöohjauksen. Hän ei ollut keksinyt esineitä mukaan ohjaustuokioon, mutta hän löysi Dixit-kuvakorteista kaksi, joiden avulla hän kertoi millainen hän on nykyisin. Ensimmäisen kuvan avulla hän kertoi olevansa nopea ja sanoi myös, että

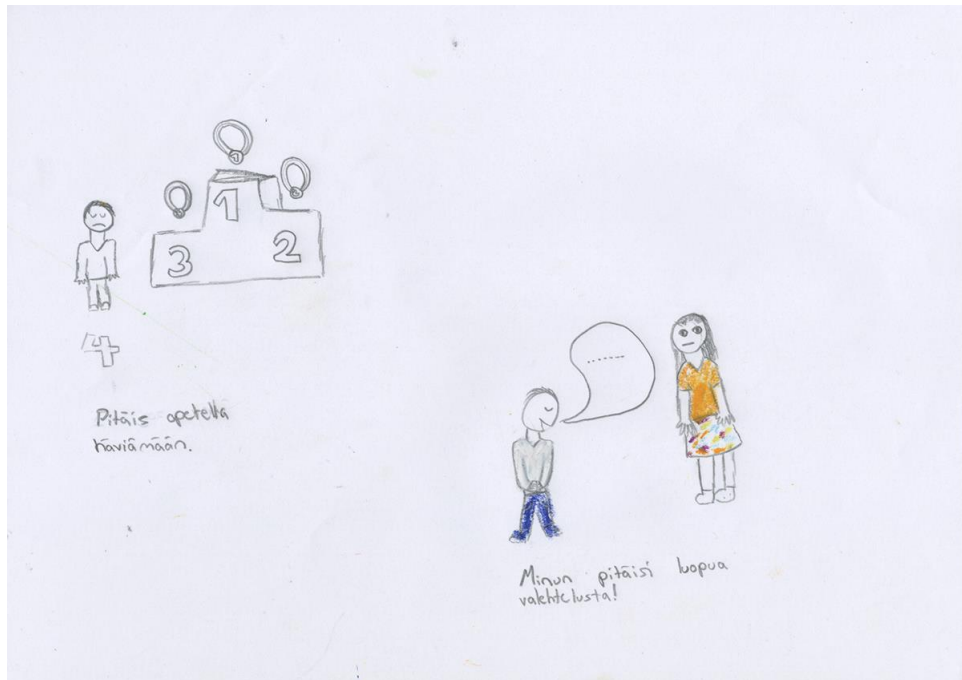
hänellä on jonkin verran kavereita. Toisen kuvan avulla hän kertoi olevansa varovainen. Kysyin, mitä hän tarkoitti varovaisella. Hän vastasi, ettei hän tee hulluja juttuja kuten Duudsonit.

Toiseen tehtävään osallistuja halusi musiikin. Osallistuja teki molemmat työt lyijykynällä, jälkimmäistä hän väritti öljypastelleilla. Hän piti öljypastelleilla värittämisestä. Ensimmäiseen piirrookseen syntyi jalkapallon ja frisbeegolfin pelaamiseen liittyvät kuvat, joista ensimmäinen kuvasi asiaa, jossa osallistuja koki olevansa hyvä ja jälkimmäinen kuvasi asiaa, josta osallistuja piti (kuva 24). Toiseen piirrookseen tuli kuva palkintojen jaosta, jossa neljänneksi tullut on surullisen näköinen, ja kuva pojasta, joka valehtelee naiselle (kuva 25). Kuvat kertoivat, että osallistuja haluaa luopua valehtelemisesta ja hän tarvitsee vielä harjoitusta häviämisen kestämisessä. Kysyin, onko hänellä keinoja tavoitteidensa saavuttamiseen. Hän ei keksinyt mitään. Kehuin osallistujaa ongelmakohtien huomaamisesta ja sanoin niiden tunnistamisen olevan alkuna muutokselle.

Osallistuja piti nykyisen minuuden esille tuomista ehkä hiukan hankalana, mutta toisaalta myös helppona. Ohjaustuokio pisti ajattelemaan itseensä liittyviä asioita. Osallistuja ei oppinut sanojensa mukaan hirveästi mitään uutta, mutta hän oppi kuitenkin kertomaan itsestään.

Kuva 24. Missä osallistuja on hyvä ja mistä hän pitää

Kuva 25. Mitä osallistuja haluaa opetella ja mistä hänen tulisi luopua

6.3.3 Millaiseksi haluan tulla? -yksilöohjausten kuvaukset

Pidin 25.9.2015 kolmannen ja samalla viimeisen yksilöohjauksen ensimmäiselle osallistujalle. Ohjaustuokion alussa kertosin aiempien yksilöohjausten aiheet, jonka jälkeen ohjeistin ensimmäisen tehtävän. Siinä osallistuja sai valita Dixit-kuvakorteista kuvia, jotka kuvaavat asioita, joita hän arvostaa ja pitää tärkeinä elämässä. Alkuun osallistuja kertoi korttien avulla pitävänsä tiikereistä, vedestä ja ilmapalloista. Tarkentavien kysymysten avulla selvisi, että hän arvosti ja piti tärkeänä eläimiä, erityisesti koiria ja kissoja. Vedestä hän piti sen takia, että se on hyvä juoma ja siinä voi uida. Lisäksi hänelle olivat tärkeitä ilmapallot, luonto, lepääminen ja nukkuminen.

Toisessa tehtävässä osallistuja sai tehdä sekatekniikalla kollaasin siitä, millaiseksi hän haluaa tulla. Tehtävässä sai esimerkiksi kirjoittaa, piirtää, maalata ja leikata lehdistä asioita kollaasiin. Osallistuja oli innostunut edellisessä yksilöohjauksessa maalaamisesta, joten hän päätti tehdä koko tehtävän maalaamalla. Osallistuja kertoi valmiin teoksen avulla, että hän haluaa tulla jalkapalloilijaksi, kokiksi ja ehkä myös näyttelijäksi.

Viimeisessä tehtävässä osallistuja sai tehdä videotervehdyksen tulevalle itselleen. Tervehdyksen runko muodostui seuraavista kysymyksistä:

1. Mitä haluat sanoa tulevalle itsellesi?
2. Mistä asioista haluat muistuttaa itseäsi?
3. Mistä asioista haluat pitää kiinni?
4. Miten haluat rohkaista ja kannustaa tulevaa itseäsi?

Osallistujan oli haastavaa keksiä vastauksia kysymyksiin. Autoin häntä sisällön tuottamisesta. Saimme lopulta koottua yhdessä lyhyen sisällön vi-

deota varten kuvakortteja hyödyntäen, ja kuvasin osallistujan videotervehdyksen iPadilla. Kysyin loppurefleksiona, millaisia ajatuksia videon tekeminen herätti. Osallistuja kertoi, että se oli hänen mielestään kivaa.

Pidin 25.9.2015 kolmannen yksilöohjauksen toiselle osallistujalle. Osallistuja kertoi Dixit-kuvakorttien avulla arvostavansa ja pitävänsä tärkeänä sitä, että hän saa olla vielä lapsi eikä hänellä ole kiirettä kasvaa sekä sitä, että hän saa olla oma itsensä eikä hänen tarvitse esittää roolia. Lisäksi hän arvosti musiikkia, ruokaa, kavereita ja kotia, jonne voi aina mennä kun on tarve.

Toisessa tehtävässä osallistuja piirsi ja maalasi kuvan, jossa oli puita, nainen, kitara, matkaopaskirja ja herkkupuoti (kuva 26). Kuvassa oleva nainen, joka nojasi puuhun, esitti osallistujaa vanhempana ja se kuvasi sitä, että osallistujasta tulee vahva aikuinen, jolla on symbolisesti paljon oksia. Osallistuja halusi musiikin olevan osana hänen elämäänsä. Hän halusi lisäksi tulla matkaoppaaksi ja herkkupuodin tai ravintolan omistajaksi.

Osallistujan mielestä videotervehdyksen tekeminen tuntui jännittävältä. Sitä oli hauskaa tehdä, vaikka ensimmäinen reaktio videon tekemisestä olikin että, pitääkö sellainen oikeasti tehdä. Osallistuja ei halunnut nähdä videota heti kuvauksen jälkeen, mutta hän ajatteli sen katsomisen voivan olla hauskaa myöhemmin.

Kuva 26. Millaiseksi osallistuja haluaa tulla

Pidin 25.9.2015 kolmannen yksilöohjauksen kolmannelle osallistujalle. Osallistuja kertoi Dixit-kuvakorttien avulla arvostavansa ja pitävänsä tärkeänä eläimiä, sillä ne eivät ole tehneet pahaa meille ihmisille. Lisäksi hän arvosti hääpareja, sillä he ovat saaneet toisensa ja satuhahmoja, sillä jotkut pienemmät voivat uskoa niihin ja oikeat eläimet voivat olla saduissa.

Toisessa tehtävässä osallistuja maalasi kuvan, jossa oli sydämiä. Hän halusi tulla kivaksi ja saada rakastavan miehen. Osallistujan mielestä videon tekeminen oli kivaa ja se herätti hänessä hyviä ajatuksia.

Pidin 25.9.2015 kolmannen yksilöohjauksen neljännelle osallistujalle. Osallistuja kertoi Dixit-kuvakorttien avulla arvostavansa ja pitävänsä tärkeänä elämässä sitä, että pystyy tekemään yhteistyötä kaikkien kanssa. Jos joku on paha, niin siitäkin löytyy aina hyvää. Erilaisuus on osallistujan mielestä hyvä asia. Lisäksi hänen mielestään on hyvä viettää aikaa muiden kanssa, mutta välillä täytyy olla myös yksin.

Toisessa tehtävässä osallistuja piirsi lyijykynillä kuvan, jossa oli hymyilevä mies käsipaino kädessään (kuva 27). Kuvan oikeassa kulmassa oli iso tehdas ja alhaalla rahasäkki. Osallistuja teki kuvaan öljypastelleilla saateenkaaren. Hän kertoi kuvan pohjalta haluavansa tulla liikunnanopettajaksi ja yrittäjäksi, jolla on oma tehdas, joka ei saastuta. Hän halusi tulla henkilöksi, jolla on paljon rahaa, jotta hän pystyy elättämään tulevan perheensä. Lisäksi hän halusi tulla onnelliseksi, rauhalliseksi, rehelliseksi ja kivaksi.

Osallistuja piti kolmannen tehtävän videotervehdyksen tekemistä kivana. Se kuvattiin pari kertaa. Osallistuja halusi katsoa viimeisen videon kuvauksen jälkeen ja hän oli tyytyväinen siihen.

Kuva 27. Millaiseksi osallistuja haluaa tulla

7 TUTKIMUSAINEISTON REFLEKTOINTI JA TULOKSET

Tässä luvussa kerron opinnäytetyön tuloksista. Alkuun reflektoin Matkalla minuksi -ohjauskokonaisuuden alku- ja loppukyselyn tuloksia. Tämän jälkeen esittelen koosteen ryhmäohjausten havainnoista ja ryhmähaastatteluna toteutetun suullisen palautteen litteroinnin. Lopuksi pohdin suullisella palautteella ja osallistuvalla havainnoinnilla saatujen tietojen pohjalta, miten Minuksi-kansiomenetelmä on tukenut lasten minuksi kasvamista, millainen vaikutus ryhmä- ja yksilöohjauksilla on ollut ja mikä on ohjaajan merkitys tässä prosessissa.

7.1 Matkalla minuksi alkukyselyn reflektointi

Matkalla minuksi alkukysely on tekemäni. Sen ensimmäinen sivu on saanut ideansa Linnosuon (1997) toimittamasta Hyvä, paha ja hauska -kirjasta. Kyselyn ensimmäisellä sivulla on yksi kysymys: Millaisena näet itsesi? Kysymys on jaettu kymmeneen alakohtaan (liite 8). Tarkoituksena on rastittaa kahden ääripään väliltä kohta, joka kuvaa itseä parhaiten ja ympyröidä kohta, joka kuvaa sitä millaiseksi haluaa tulla. Ominaisuudet on asetettu satunnaiseen järjestykseen lomakkeessa (kuva 28). Kyselyssä ei ole määritelty yhtä ominaisuutta toista paremmaksi. Väittämiin on valikoitunut helposti ymmärrettäviä ominaisuuksia, jotka vaikuttavat merkittävästi henkilön minuuteen ja identiteettiin. Lomake näyttää millainen osallistuja kokee olevansa ja millaiseksi hän haluaa tulla. Kyselyä ei ole testattu aiemmin, mutta perhekodin työntekijä tutustui siihen ennen kyselyn toteutusta ja antoi joitain parannusehdotuksia.

Matkalla minuksi alkukysely

1. Millaisena näet itsesi?

Laita rasti neliön sisään, joka kuvaa parhaiten sinua. Ympyröi neliö, millaiseksi haluat tulla.

Olen:

Ujo ☐ ☐ ☐ ☒ ☒	Rohkea 1 ☒	Ujo ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Rohkea 4 ☒
Hyvä kuuntelija 2 ☒ ☒ ☒	Huono kuuntelija 1 ☒ ☒	Hyvä kuuntelija 3 ☒ ☒	Huono kuuntelija 1 ☐
Luotettava ☐ ☐ ☒ ☐	Epäluotettava 4 ☒	Luotettava 3 ☒ ☒	Epäluotettava 1 ☒
Laiska ☐ ☐ ☒ ☒	Ahkera 2 ☒	Laiska 1 ☒	Ahkera 2 ☒
Tottelematon ☐ ☐ ☒ ☒	Kiltti 2 ☒	Tottelematon ☐ ☐ ☐ ☒	Kiltti 3 ☒
Hyvä häviäjä 1 ☒ ☒	Huono häviäjä 2 ☒	Hyvä häviäjä 3 ☒ ☒	Huono häviäjä 1 ☐
Huolimaton ☐ ☒ ☐ ☒	Huolellinen 2 ☒	Huolimaton ☐ ☐ ☐ ☒	Huolellinen 3 ☒
Kaunis/Komea 2 ☒ ☒	Tyytymätön ulkonäkönsä 1 ☒	Kaunis/Komea 2 ☒ ☒	Tyytymätön ulkonäkönsä 1 ☒
Ystävällinen ☐ ☒ ☒	Töykeä 2 ☒	Ystävällinen 3 ☒ ☒	Töykeä 1 ☒
Kateellinen ☐ ☐ ☒ ☒	Kiitollinen 1 ☒ ☒	Kateellinen ☐ ☐ ☐ ☒	Kiitollinen 3 ☒

Kuva 28. Koonti kyselyyn osallistuneiden henkilöiden vastauksista ensimmäiseen kysymykseen

Lomakkeista kävi ilmi, että lapsilla on yhtenevä käsitys erilaisten ominaisuuksien arvosta, vaikka ominaisuudet olivat satunnaisessa järjestyksessä, eikä mitään ominaisuutta oltu määritelty toista paremmaksi. Yhtä kohtaa lukuun ottamatta ominaisuudet jakaantuivat vastausten mukaan tavoiteltaviin ja ei tavoiteltaviin. Ihmisessä arvostettiin sitä, että hän on: rohkea (kaikki halusivat olla todella rohkeita), hyvä kuuntelija, luotettava, ahkera (yksi halusi tulla laiskaksi), kiltti, hyvä häviäjä, huolellinen, kaunis/komea, ystävällinen ja kiitollinen. Vastakkaiset ominaisuudet, laiskuutta laskematta, eivät saaneet kannatusta. Ulkonäköön liittyvä kohta keräsi hieman hajontaa. Kaikki eivät halunneet tulla niin kauniiksi tai komeiksi kuin on mahdollista. Se oli tuloksena hyvä, sillä omaan ulkonäköön voi olla tyytyväinen, vaikkei pitäisikään itseänsä täydellisen kauniina tai komeana. Laiskuuden ympyröiminen oli lisäksi hyvä asia, sillä ihmisen ei tarvitse aina olla ahkera, myös laiskuus on sallittua ja tarpeen.

Osallistujat näkivät itsensä yhtä kohtaa lukuun ottamatta ominaisuusvaihtoehtojen keskivälissä tai lähellä arvostamiaan ominaisuuksia. Kaksi henkilöä, jotka halusivat tulla huolellisiksi, pitivät itseänsä hieman huolimattomina. Kohdassa jossa tuli rastittaa luotettavan ja epäluotettavan väliltä, kaikki osallistujat rastittivat keskeltä. Pidän tärkeänä, että osallistujat voisivat tulla luotettaviksi omissa ja lähimmäistensä silmissä.

Toisella sivulla oli neljä avointa kysymystä ja yksi kuvallinen tehtävä, jossa tuli piirtää kuva siitä, miltä lomakkeen täyttäminen tuntui (kuvat 29 - 32). Osallistujat vastasivat ytimekkäästi avoimiin kysymyksiin. Jokaiseen kohtaan löytyi jonkinlainen vastaus. Osallistujat vastasivat kysymyksiin pääasiassa ikätasonsa mukaisesti. Kuvien perusteella osallistujat pitivät lomakkeen täyttämistä kivana. Yhden osallistujan kuvassa oli ajatuskupla, jonka sisällä oli erilaisia tunteita kuvaavia hymiöitä (kuva 32). Lomake saattoi herättää tunteita. Alta löytyy kysymysten vastaukset korjaamattomina ja osallistujien piirtämät kuvat.

2. Mistä asioista pidät itsessäsi?

Vastaaja 1: minun mielestäni olen todella kauni ja ihana olen välillä ystävällinen.

Vastaaja 2: olen mielestäni kiva kaveri ja tykkään välillä auttaa.

Vastaaja 3: Kiva

Vastaaja 4: Pidän itsestäni siitä, että pystyn hallitsemaan vihaani, olen positiivinen, hymyileväinen ja pystyn piristämään muiden päivät.

3. Millaiseksi haluat tulla?

Vastaaja 1: minä hauaisisin olla söpö.

Vastaaja 2: rehelliseksi, kivaksi, hyväksi häviäjäksi

Vastaaja 3: Jalkapallonpelaajaksi, kokkaajaksi.

Vastaaja 4: Haluan tulla luotettavaksi henkilöksi jolle voi kertoa huolensa ja pystyisin auttamaan heitä. Haluan tulla sellaiseksi joka piristää kaikkien elämää Haluan olla se josta kaikki voi ottaa tukea kun on vaikea.

4. Millaisia unelmia sinulla on?

Vastaaja 1: minä en vielä tiedä miksi miä haluaisin tulla.

Vastaaja 2: haluan hyvän perheen, menestyä koulussa ja sitten kun vanhenen niin opiskelussa, saada hyvän työpaikan, haluan pitää perhekotivanhempia (henkilöiden nimet) yhteyttä.

Vastaaja 3: Jalkapallonpelaaja
kokkaaja, parkouraajaksi

Vastaaja 4: Haluaisin mennä opiskelemaan ulkomaille, tulla hyväksi matkakooppaksi ja jossain vaiheessa perustaa oman ravintolan/suklaapuodin

5. Mitkä asiat tekevät sinut onnelliseksi?

Vastaaja 1: perhe josta asun nyt.

Vastaaja 2: kun minua kehuaan, autan toisia enkä tee heille pahaa

Vastaaja 3: Jalkapallonpeluu
kokkaaminen, pelaaminen, uiminen.

Vastaaja 4: Rakkaiden henkilöiden seura, musiikki, ruoka ♥ piirtäminen, maalaaminen.

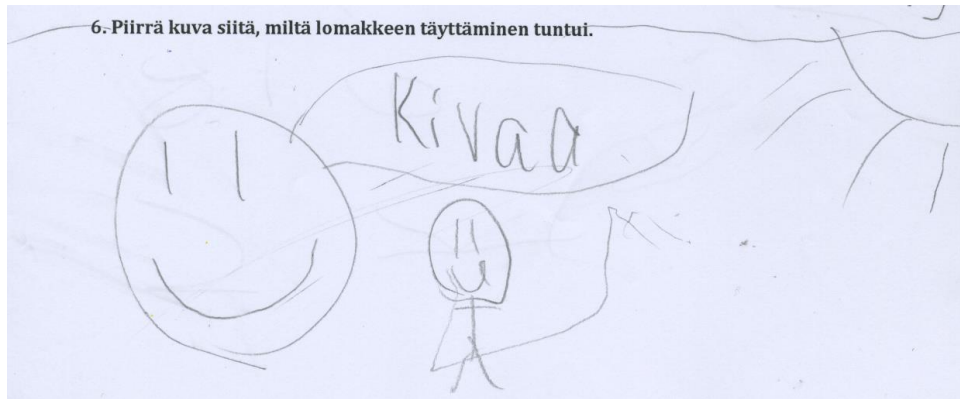
6. Piirrä kuva siitä, miltä lomakkeen täyttäminen tuntui.

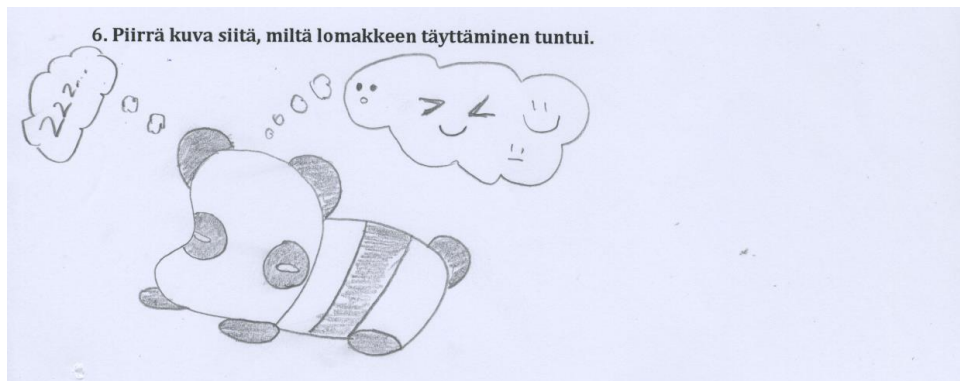
Kuva 29. Vastaaja 1

Kuva 30. Vastaaja 2

Kuva 31. Vastaaja 3

Kuva 32. Vastaaja 4

7.2 Matkalla minuksi loppukyselyn reflektointi

Matkalla minuksi loppukysely oli sisällöltään täysin samanlainen kuin alkukysely (liite 9, kuva 33). Reflektoin tässä, millaisia eroja ja samankaltaisuuksia vastauksista löytyy. Kasvua ja kehitystä verrataan osallistujien omiin tavoitteisiin. Loppukysely tehtiin viimeisen ryhmäohjauksen jälkeisenä päivänä 30.9.2015. Samana päivänä toteutettiin lisäksi ryhmähaastattelulla suullinen palautteenkeruu ja täytettiin suostumus opinnäytetyön ohjauksissa tehtyjen teosten käyttöön opinnäytetyöraportissa ja loppuseminaarissa (liite 10). Kaikkia teoksia ei tarvinnut antaa käyttöön.

Matkalla minuksi loppukysely

1. Millaisena näet itsesi?

Laita rasti neliön sisään, joka kuvaa parhaiten sinua. Ympyröi neliö, millaiseksi haluat tulla.

Olen:

Ujo ☐ ☐ ☐ ☒ 3 Rohkea 1 ☒	Ujo ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ 4 Rohkea 4 ☒
Hyvä kuuntelija 2 ☒ ☒ 1 ☐ ☒ 1	Hyvä kuuntelija 3 ☒ ☒ 1 ☐ ☐ ☐
Huono kuuntelija 1 ☐	Huono kuuntelija ☐
Luotettava 1 ☒ ☒ 1 ☒ 1	Luotettava 4 ☒ ☐ ☐ ☐
Epäluotettava ☐	Epäluotettava ☐
Laiska ☐ ☐ 2 ☒ 1 ☒	Laiska ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ 4 Ahkera 1 ☒
Ahkera 1 ☒	Ahkera 4 ☒
Tottelematon ☐ ☐ 2 ☒ 2 ☒	Tottelematon ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ 4 Kiltti 4 ☒
Kiltti ☐	Kiltti 4 ☒
Hyvä häviäjä 2 ☒ ☒ 1 ☐ ☒ 1	Hyvä häviäjä 4 ☒ ☐ ☐ ☐
Huono häviäjä 1 ☐	Huono häviäjä ☐
Huolimaton ☐ ☐ 1 ☒ 2 ☒	Huolimaton ☐ ☐ ☐ ☒ 1 Huolellinen 3 ☒
Huolellinen 1 ☒	Huolellinen 3 ☒
Kaunis/Komea 3 ☒ ☒ 1 ☐ ☐	Kaunis/Komea 3 ☒ ☒ 1 ☐ ☐
Tyytymätön ulkonäkönsä ☐	Tyytymätön ulkonäkönsä ☐
Ystävällinen 2 ☒ ☒ 1 ☒ ☐	Ystävällinen 4 ☒ ☐ ☐ ☐
Töykeä ☐	Töykeä ☐
Kateellinen ☐ ☐ 1 ☒ 1 ☒	Kateellinen ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ 4 Kiitollinen 4 ☒
Kiitollinen 2 ☒	Kiitollinen 4 ☒

Kuva 33. Koonti loppukyselyyn osallistuneiden henkilöiden vastauksista ensimmäiseen kysymykseen

Loppukyselyssä oli osittain rästetty samoja kohtia kuin alkukyselyssä. Rohkeus- ja kiltteys-kohta olivat esimerkiksi pysyneet täysin samanlaisina. Kuuntelemisen suhteen usealla osallistujalla oli tapahtunut kasvua kyselyn mukaan. Osallistujat kokivat olevansa entistä luotettavampia yhtä osallistujaa lukuun ottamatta. Hänen rastinsa kohta oli siirtynyt yhden ruudun enemmän vastakkaiseen suuntaan. Yksi osallistuja koki olevansa entistä ahkerampi, mutta muuten tulos oli pysynyt samana. Häviämisen suhteen yhdellä osallistujalla oli tapahtunut kehitystä, kun taas yhden osallistujan arvio oli laskenut yhdellä kohdalla. Huolellisuuden, ystävällisyyden ja kiitollisuuden suhteen oli tapahtunut merkittävää kehitystä. Kahdella osallistujalla oli tapahtunut lisäksi positiivista muutosta omaan kauneuteen/komeuteen suhtautumisessa.

Millaiseksi haluat tulla -kohtien hajonta oli pienentynyt alkukyselyyn verrattuna. Kohtien ympyröinneistä näkee selvästi osallistujien arvostamat asiat. Kuuntelemisen, huolellisuuden ja kauneuden/komeuden suhteen yksi osallistuja oli ympyröinyt yhden ruudun muiden osallistujien merkintöjä sivumpaan. Muuten merkinnät olivat yhdenmukaiset.

Avointen kysymysten vastaukset olivat osittain samankaltaisia kuin alkukyselyssä. Usealla osallistujalla oli tapahtunut kuitenkin jonkinlaista vastausten tarkentumista. Joissain kohdissa oli toisaalta vastattu aiempaa niukemmin. Kuvallisen tehtävän piirrosten mukaan lomakkeen täyttäminen oli ollut hauskaa ja kivaa (kuvat 34 - 37). Jokaisesta kuvasta löytyi jossain muodossa hymynaama. Alta löytyy loppukyselyn toisen sivun vastaukset korjaamattomina ja osallistujien piirtämät kuvat.

2. Mistä asioista pidät itsessäsi?

Vastaaja 1: minä pidän kaneudesta ja että osaan jotenkin edes

Vastaaja 2: Että en kiusaa enkä käytä päihteitä. Hyvä jalkapallossa, kiva.

Vastaaja 3: itsestäni

Vastaaja 4: Lahjoista mitä olen taivaan isältä saanut, musikointi, kielitaito, potentiaalisuus

rohkeus olla oma itsensä, ymmärtäväisyys.

ystävällisyys, huumorintaju, toisten huomiointi.

3. Millaiseksi haluat tulla?

Vastaaja 1: kiltiksi ja huumorintajuiseksi

Vastaaja 2: rehelliseksi, mukavaksi, kiltiksi

Vastaaja 3: kokiksi jalkapalloilijaksi teatteriin

Vastaaja 4: Haluan tulla hyväksi nuoreksi aikuiseksi, kannustavaksi iloiseksi aikuiseksi joka menee positiivisella asenteella eteenpäin.

4. Millaisia unelmia sinulla on?

Vastaaja 1: huanekalumyyjä, Ahkeraksi ja haluan saada lapsia ja tietenkin miehen.

Vastaaja 2: saada hyvä perhe ja työ, matkustella, menestyä, pitää yhteyttä muihin tuttuihin

Vastaaja 3: jalkapallo

Vastaaja 4: Haluan osata soittaa viulua, puhua paljon eri kieliä, perustaa oma ravintola/puoti, tulla matkaoppaaksi.

5. Mitkä asiat tekevät sinut onnelliseksi?

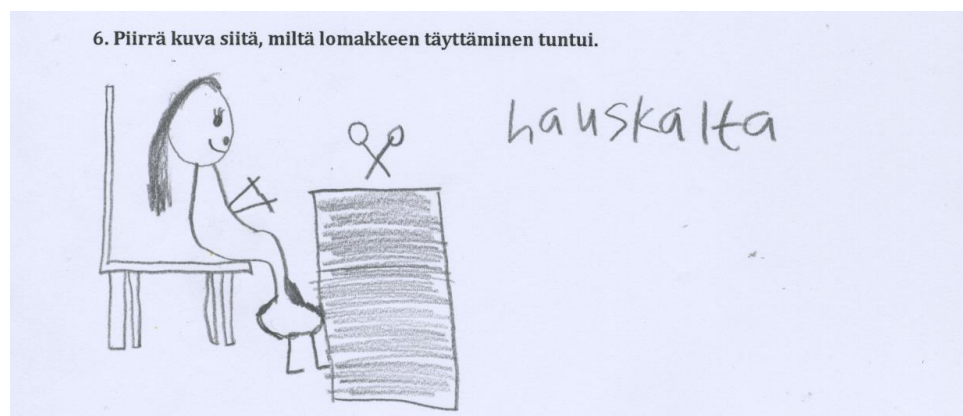
Vastaaja 1: Äiti, isä, Julia (nimi muutettu), ja koko perhe

Vastaaja 2: kun minua kehuaan, ei haukuta ja kun vietetään yhdessä kivaa aikaa

Vastaaja 3: karkki lomamat

Vastaaja 4: Ruoka, musiikki, rakkaiden seura.

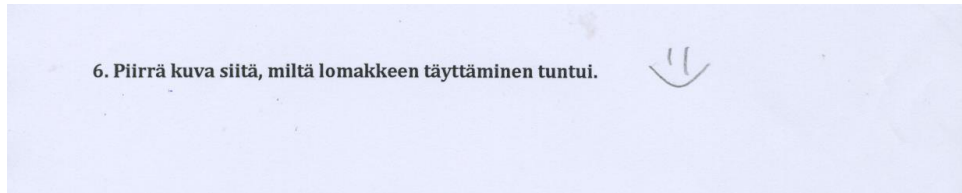
6. Piirrä kuva siitä, miltä lomakkeen täyttäminen tuntui.

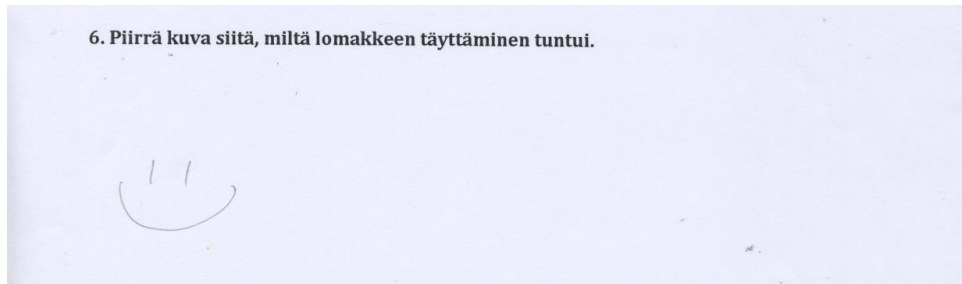
Kuva 34. Vastaaja 1

Kuva 35. Vastaja 2

Kuva 36. Vastaja 3

Kuva 37. Vastaja 4

7.3 Ryhmäohjausten havainnot

Perhekodin työntekijä oli mukana kaikissa ryhmäohjauksissa. Hän osallistui toimintaan ja teki samalla havainnoja (liite 11). Alla on kooste työntekijän havainnoista. Alaluvun loppuun on tiivistetty havainnoinnin avulla saadut tulokset kahteen kuvaan (kuvat 38 ja 39).

Työntekijän mukaan lapset ovat arjessa vauhdikkaita. He eivät malta odottaa vuoroaan, vaan toimivat impulsiivisesti. Ohjauksissa osallistujat toimivat maltillisesti, he viittasivat ja vastasivat vuorollaan kysymyksiin. Vanhemmat lapset odottivat hyvin tehtävänantoja; nuoremmat olivat hieman malttamattomampia. Osallistujien ikäjakauma oli laaja, mutta ryhmässä toimiminen sujui kokonaisuudessaan hyvin.

Osallistujat saivat hyvin äänensä kuuluviin ohjauksissa, ja he vastasivat annettuihin kysymyksiin ikätasonsa mukaisesti. Vanhemmat lapset pystyivät nuorempia syvällisempään keskusteluun ja heillä oli myös enemmän kerrottavaa.

Taide- ja kulttuurimenetelmät herättivät osallistujia ajattelemaan kulloinkin käsiteltäviä asioita ja saivat keskustelemaan niistä. Ohjausten aiheet

olivat tärkeitä ja sellaisia, joita ei tule helposti mietittyä arjessa. Ohjaukset innostivat asioiden työstämiseen ja reflektointiin. Toiminta ei tuntunut väkinäiseltä.

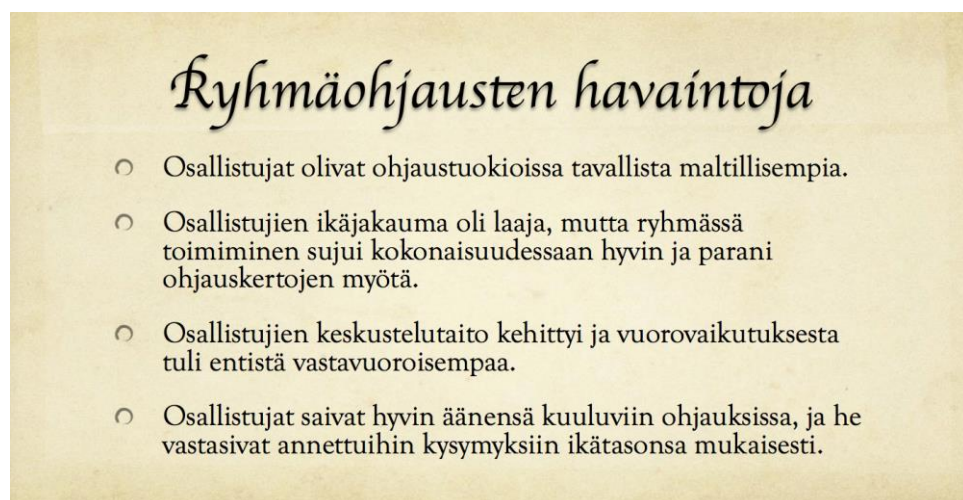
Ensimmäisessä ryhmäohjauksessa, jonka teemana oli ystävällisyys, osallistujat saivat kokonaisvaltaisen kuvan ystävällisyydestä. He oivalsivat keskustelujen ja työskentelyn perusteella, mikä merkitys on sanoilla, ilmeillä, tekemisillä ja tekemättä jättämisillä toisten kohtaamisessa. He ymmärsivät pystyvänsä itse vaikuttamaan siihen, miten heidät kohdataan, esimerkiksi hymyyn vastataan hymyllä.

Toisessa ryhmäohjauksessa, jonka teemana oli onnellisuus, osallistujien keskustelusta nousi esille, ettei onnellisuus ole kiinni siitä mitä henkilö omistaa. Toisten auttaminen teki useasta osallistujasta onnellisen. Laivamatka oli kokonaisuudessaan opettava. Sen aikana keskusteltiin ja pohdittiin onnellisuuden ja auttamisen lisäksi vastoinkäymisistä selviytymistä.

Kolmannessa ohjauksessa, jonka teemana oli unelmat, osallistujat työstiivät unelmiaan näkyviin useiden erilaisten menetelmien avulla. Osallistujat olivat tuotteliaita ja luovia. Heillä oli paljon konkreettisia unelmia, joiden lisäksi löytyi myös mielikuvituksellisempia unelmia.

Ryhmässä toimiminen parani ohjauksetojen myötä. Osallistujien keskustelutaito kehittyi ja vuorovaikutuksesta tuli entistä vastavuoroisempaa. Tilaa osattiin antaa muille osallistujille ja heidän mielipiteilleen. Oli mahdollisuus oppia toisilta ja tuoda omia ajatuksia esille.

Työntekijän mielestä osallistujien sen hetkinen tila näkyi hyvin ohjauksissa. Ohjaukset nostivat esille lasten ja nuorten erilaisia toiminnallisia haasteita. Yksi osallistuja halusi esimerkiksi olla jokaisessa tehtävässä paras ja toisella osallistujalla oli haasteita keskittymisen kanssa. Työntekijän havaintojen mukaan otin ohjaajana hyvin huomioon osallistujien erilaiset erityistarpeet ja tasasin tilannetta. Haasteiden vastapainoksi ohjaukset näyttivät myös lapsissa ja nuorissa olevan potentiaalin. Osallistujat olivat ohjauksissa aktiivisia ja valoisia.

Kuva 38. Ryhmäohjausten havaintojen tiivistelmä 1/2

- Taide- ja kulttuurimenetelmät herättivät osallistujia ajattelemaan kulloinkin käsiteltäviä asioita ja saivat keskustelemaan niistä.
- Ohjaukset innostivat asioiden työstämiseen ja reflektointiin. Toiminta ei tuntunut väkinäiseltä.
- Ohjaukset nostivat esille lasten ja nuorten erilaisia toiminnallisia haasteita.
- Haasteiden vastapainoksi ohjaukset näyttivät lapsissa ja nuorissa olevan potentiaalin. Osallistujat olivat ohjauksissa aktiivisia ja valoisia.

Kuva 39. Ryhmäohjausten havaintojen tiivistelmä 2/2

7.4 Ryhmähaastattelun litterointi

Keräsin suullisen palautteen Minuksi-kansiomenetelmän vaikuttavuudesta ryhmähaastattelulla. Toteutin haastattelun viimeisen ryhmäohjauksen jälkeisenä päivänä 30.9.2015. Äänitin haastattelun puhelimen sanelimella ja litteroin haastattelun valmiiksi seuraavana päivänä.

Litteroinnissa tallenne, tässä tapauksessa äänite, muutetaan tekstimuotoon. Litteroinnista löytyy erilaisia tasoja; tarkimmassa tekstiin merkitään puhe, eleet, äänenpainot ja tauot. (Kananen 2015, 160–161.) Olen tehnyt ryhmähaastattelusta lähes sanatarkan litteroinnin. En ole kuitenkaan merkinnyt tekstiin eleitä, äänenpainoja ja taukoja.

Haastatteluun osallistuneita henkilöitä ei ole erikseen nimetty litteroinnissa. Haastattelussa esiintyneet nimet, omaa nimeäni laskematta, on lisäksi muutettu. Seuraavassa on haastattelun vastaukset kokonaisuudessaan suullisen palautteen luotettavuuden ja autenttisuuden varmistamiseksi. Vastauksen jälkeen olen koonnut ryhmähaastattelusta tulkitsemani keskeiset tulokset kuvaan (kuva 40).

1. Mitä mieltä olet Minuksi-kansiosta?

”No mun mielestä se oli tosi hyvä koska sit siihen sai niinku ite koota sellasen niinku omannäkösensä niinku sellasen kansion. Et sitten niinku sit vaikka tulevaisuudessa, aikuisena, sä voi kattoo et mitä mieltä sä oot ollut ja minkälainen on ollut ja miten on muuttunut sitten. Mun mielestä se oli tosi hyvä.”

”Hyvä.”

”No, se oli sen takii hyvä koska et mä oon oppinut kaikkii asioita.”

”No ei mulla mitään muuta kuin samoja kun Sinillä ja Suvilla. No Suvihan sano just sitä, että se on hyvä, kun sitten aikuisena pystyy kattoo sitä että mitä mieltä on ollu silloin ja tälleen ja sit Sini oli just sitä et ku sit oppii.

”Kiva.”

2. Miten ryhmäohjaukset ovat tukeneet sinun kasvuasi sellaiseksi henkilöksi, joka voit parhaimmillasi olla?

”No että osaa puhua sellasella omalla nätilä äänellä, öö ja niin.”

”No on päässyt ilmaisemaan omaa mielipidettään, että sit kaikki on silleen niin et kukaan ei oo sanonut siihen vastaan tai mitään, et päässy niin ku ilmaseen sitä mitä mieltä on ja näyttämään omii taitojaan ja olla oma itensä.”

”No ei mul tuu mitään erityistä mieleen muuta kuin noi Suvin ja Sinin sanomiset.”

3. Miten yksilöohjaukset ovat tukeneet sinun kasvuasi sellaiseksi henkilöksi, joka voit parhaimmillasi olla?

”No uskaltaa ilmasta sen mikä omasta mielestensä on ja öö ei tartte sitten niinku öö sanoo itteensä huonoks tai tälleennäin.”

”Ja sitte pystyy ilmaista öö sellasia asioita, joita ei oo enne ilmaissut.”

”Mun mielest yksilöohjaukset on ainakin silleen vaikuttanu muhun, että esimerkiks kun me tehtiin se video, ni siin mä sain ilmaista itteeni. Tai ne yksilöohjaukset kun oli menneisydessä, sai palata hetkeks silleen miettimään et minkälainen on ollut, niin mä voin yhtä hyvin esimerkiks aikuise-na palata silloin siihen hetkeen kun me tehtiin nää yksilöohjaukset ja käydä läpi et mitä mä oon sanonu ja tehny sillo. Sit mä niinku oon silleen wow et oonk mä ollu tollanen.”

4. Millainen merkitys on ollut ohjausten lopussa annetuilla välitehtävillä?

”No mä en oo ees tehny yhtäkään.”

”No mä oon ainakin tehny.”

”Mäkään en oo tehny.”

”Mä oon tehny, mut mä oon ottanut sillä tavalla et pystyy miettiä kaikkee niinku mitä on pienenä tehny tai mitä on nykyinen ajattelu.”

”Voi kirjottaa omat haaveensa ja sit kukaan ei nää niitä. Salaiset haaveensa.”

”Mä en oo tehnyt niitä. Hihi hihi.”

”Mä tein tänään yhen.”

5. Onko jotain muuta, mitä haluat sanoa ohjauksista?

”Mun mielest se oli tosi kiva ja mä haluaisin et niit tehtäis lisää.”

”Ne oli tosi hyvin vedetty mun mielestä ja.”

”Niin mustakin.”

”Ja se oli kivaa.”

”Anto pohjaa niinku omalle itselleen koska esimerkiks ainakin mä oon nyt täs iäs et mä en niinku tiedä oikeesti minkälaiseks mä haluun olla ja välil on niinku sellainen tunne tai siis niinku on ihan silleen ensin on nollasta sataan ja välil on sellanen hirvee masis ja sitten on välil sellanen jeeeee. Et ei oikeen osaa sanoo niinku minkälainen oikeesti on ja tälleen. Et ainakin mulla on sellanen ikä et niinkun kuka mä oon.”

”Öö, ne oli vaan kivoja.”

6. Millainen on hyvä ohjaaja?

”Hannes.”

”No hyvä ohjaaja on kannustava, kärsivällinen ja iloinen ja mukaansatem-
paava.

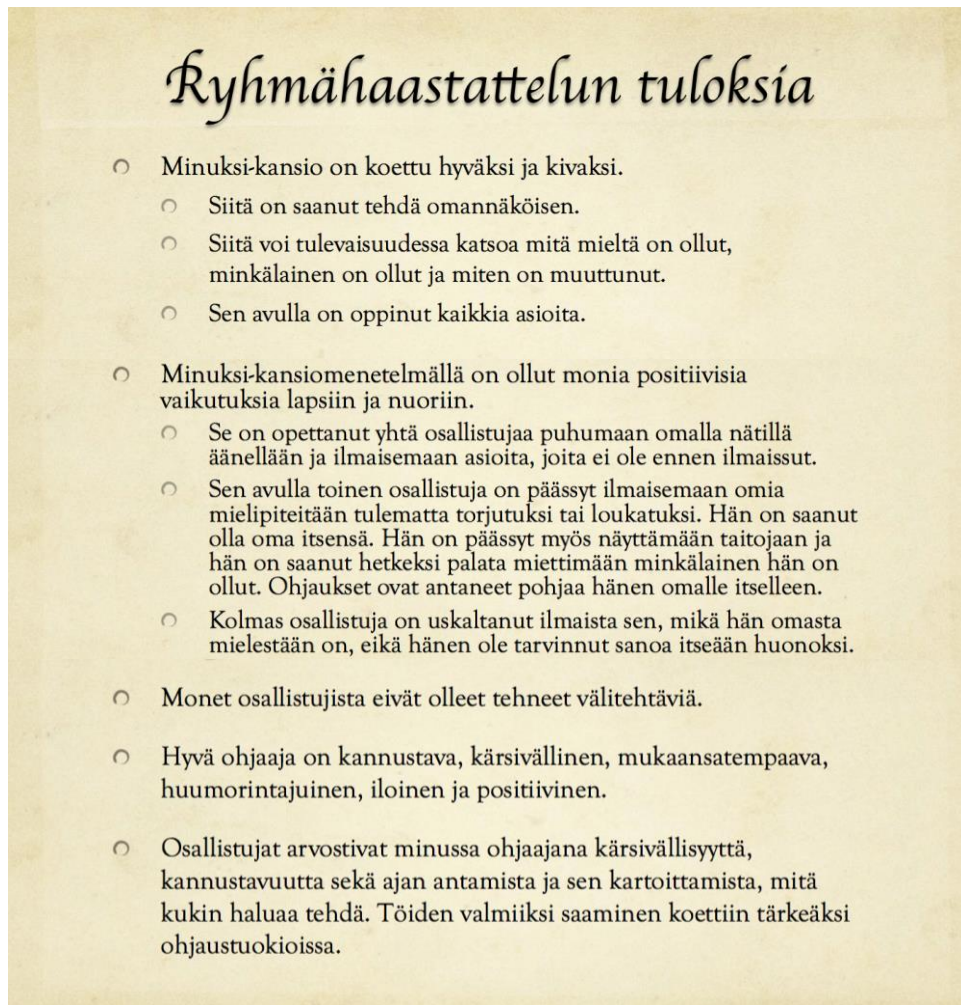
”No se on myös sellanen huumorintajunen, iloinen, positiivinen ja kärsi-
vällinen.”

7. Millainen vaikutus ohjaajalla on ollut ohjauksissa?

”No et sä oot aina niinkun oottanut, että sä oot oottanut silleen kärsivälli-
sesti vaikka ja sit vaikka kaikki ei oo niinkun halunnut sitä niin sä oot
kannustanut silleen niin kuin tuu mukaan vaan, yritä edes ja tälleen ja sitte
kukaan ei oo kuitenkaan jättänyt kertaakaan ohjausta sillee, sillee.”

”Ja esimerkiks ku mul kesti ihan sika kauan maalaa niin sä odotit silti sil-
leen kärsivällisesti ja sä kysyit aina niinku mitä me haluttiin.”

”Sä oot niinku odottanu, että kaikki on saanu työnsä valmiiks.”

Kuva 40. Ryhmähaastattelun keskeiset tulokset

7.5 Miten Minuksi-kansiomenetelmä on tukenut minuksi kasvamista?

Minuksi kasvaminen on laajasti määriteltynä omaksi itseksi tulemista. Siihen sisältyy oman äänen ja minuuden etsimistä, erilaisten roolien kokeilemistä, omien ajatusten tiedostamista ja selkeyttämistä, elämänkaaren pohdintaa ja jäsentämistä, tulevaisuuden suunnittelua sekä omien kiinnostuksen kohteiden ja unelmien kartoittamista ja toteuttamista. Minuksi kasvaminen on prosessi, joka jatkuu läpi ihmiselämän.

Keräsin tutkimustietoa Minuksi-kansiomenetelmän vaikuttavuudesta lomakkeiden, osallistuvan havainnoinnin ja suullisen palautteen avulla. Kerättyjen tietojen pohjalta voidaan todeta, että Minuksi-kansiomenetelmällä on ollut useita positiivisia vaikutuksia lapsiin ja nuoriin. Kerron aluksi, miten Minuksi-kansio on otettu vastaan perhekodissa. Sen jälkeen nostan esiin ohjauksiin osallistuneiden henkilöiden näkökulmia siitä, miten Minuksi-kansiomenetelmän ohjaukset ovat tukeneet heidän kasvuaan sellaisiksi henkilöiksi, joita he voivat parhaimmillaan olla.

Ryhmähaastattelun perusteella osallistujat ovat kokeneet Minuksi-kansion hyväksi ja kivaksi. Yksi osallistuja kehui sitä, että kansiosta on saanut tehdä omannäköisen. Hän myös sanoi, että kansiosta voi tulevaisuudessa kat-

soa mitä mieltä on ollut, minkälainen on ollut ja miten on muuttunut. Toinen osallistuja piti kansiota hyvänä sen takia, että hän on oppinut sen avulla kaikkia asioita.

Lapset ja nuoret ovat oivaltaneet hienosti Minuksi-kansion tarkoituksen: sitä voi hyödyntää oppimisen välineenä ja tulevaisuudessa sen avulla voi peilata omaa elämäänsä. Kansioon on syntynyt monenlaisia teoksia ohjauksissa. Teosten saaminen kansioihin on ollut erityisen tärkeää lapsille ja nuorille.

Haastattelusta kävi ilmi, että Minuksi-kansiomenetelmä on opettanut yhtä osallistujaa puhumaan omalla näytillä äänellään ja ilmaisemaan asioita, joita hän ei ole ennen ilmaissut. Toinen osallistuja kertoi päässeensä ilmaisemaan omia mielipiteitään tulematta torjutuksi tai loukatuksi. Hän sai olla oma itsensä. Hän pääsi myös näyttämään taitojaan ja sai hetkeksi palata miettimään minkälainen hän on ollut. Hän sanoi ohjausten antaneen pohjaa omalle itselleen. Kolmas osallistuja kertoi uskaltavansa ilmaista sen, mikä hän omasta mielestään on, eikä hänen tarvitse sanoa itseään huonoksi.

Minuksi kasvamisessa on tärkeää oman äänen löytäminen ja itsensä ilmaiseminen ilman torjunnan pelkoa. Ohjausten turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri on mahdollistanut sen, että osallistujat ovat uskaltaneet olla ohjauksissa omana itsenään ja he ovat rohjenneet ilmaista mielipiteitään ja asioita, joita eivät ole aiemmin ilmaisseet. Ohjaukset vahvistivat osallistujissa olevia hyviä piirteitä ja taitoja. Kenenkään ei tarvinnut sanoa itseään huonoksi. Ohjaajan näkökulmasta katsottuna monet osallistujista olivat ohjauksissa hetkittäin sellaisia kuin he parhaimmillaan voisivat olla. Suurena kysymyksenä onkin, miten ohjauksissa opitut asiat saisi integroitua arkielämään. Muutoksen on lähdettävä lapsesta tai nuoresta itsestään.

Jaoin jokaisen ryhmäohjauksen päätteeksi osallistujille välitehtäviä, joiden tarkoituksena oli siirtää ohjauksissa käsiteltyjä asioita käytäntöön. Ryhmähaastattelussa selvisi, että suurin osa osallistujista ei ollut tehnyt välitehtäviä. Sanoin haastattelussa, että tehtävät voi tehdä sitten kun siltä tuntuu. Uskon tehtävien puhuttelevan vielä myöhemmässä vaiheessa.

Lapset ja nuoret ovat olleet aktiivisesti läsnä ohjauksissa. He ovat pohtineet asioita yksin, pareittain, kolmen hengen ryhmissä ja koko ryhmän kesken. Ohjaukset ovat herättäneet osallistujia ajattelemaan omaan elämäänsä liittyviä asioita aina menneestä tulevaan. Osallistujat ovat saaneet tehdä yksilöohjauksissa omaa minuuttiaan näkyville ja ryhmäohjaukset ovat antaneet työkaluja hyvän ja mielekkään elämän rakentamiseen. Ohjauksissa on ollut tärkeää, että oivallukset ovat tulleet lapsilta ja nuorilta itseltään. Ohjaajan tehtävänä on ollut luoda puitteet ja tila, jossa osallistujat ovat voineet sanoittaa omia näkemyksiään, rakentaa maailmaansa näkyväksi, oppia toisilta sekä kohdata toisensa ja itsensä ilman kasvojen menettämisen pelkoa.

Haastattelussa lapset ja nuoret kertoivat hienosti hyvän ohjaajan olevan kannustava, kärsivällinen, mukaansatempaava, huumorintajuinen, iloinen

ja positiivinen. Osallistujat arvostivat minussa ohjaajana kärsivällisyyttä, kannustavuutta sekä ajan antamista ja sen kartoittamista, mitä kukin haluaa tehdä. Suullisesta palautteesta kävi lisäksi ilmi, että töiden valmiiksi saaminen oli koettu tärkeäksi ohjauksissa.

Tiivistettynä Minuksi-kansiomenetelmä on tukenut lasten ja nuorten minuksi kasvamista seuraavilla tavoilla:

1. Herättänyt ajattelemaan
2. Opettanut minuuteen ja hyvään elämään liittyviä asioita
3. Auttanut oman äänen löytämisessä sekä itsensä ja omien mielipiteiden ilmaisemisessa
4. Vahvistanut hyviä piirteitä ja taitoja
5. Lisännyt rohkeutta
6. Antanut työkaluja hyvän ja mielekkään elämän rakentamiseen

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Aloitan tämän luvun opinnäytetyön tutkimuksen luotettavuuden arvioinnilla. Seuraavaksi kokoan johtopäätöksiä toteuttamastani tutkimuksesta ja lopuksi pohdin opinnäytetyöprosessia ja sen merkitystä.

8.1 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin keskeisiä käsitteitä ovat reliabilisuus ja validius. Reliabiliuksella tarkoitetaan mitattujen tulosten toistettavuutta eli tulokset eivät ole sattumanvaraisia. Validiuksella tarkoitetaan mittarin tai tutkimusmenetelmän pätevyyttä tutkittavan asian mittaamiseen. Saatujen tulosten tulee olla tosia ja päteviä. Edellä avatuista käsitteistä löytyy eriäviä tulkintoja laadullisessa tutkimuksessa. Kyseisiä käsitteitä pyritään paikoitellen välttämään tai niille on tehty uusia sisältöjä. Laadullisessa tutkimuksessa validius tarkoittaa tutkimuskuvausten ja niiden selitysten ja tulkintojen välistä yhdenmukaisuutta. Ihmisiä käsitteleviä kuvauksia voidaan pitää niin ainutlaatuisina, ettei samanlaisia tapauksia ole useita, joten tuloksia ei välttämättä voida toistaa kuten reliabilisuus edellyttää. Tutkimuksen toteuttamisen tarkka selostaminen lisää tutkimuksen luotettavuutta, joten avaan seuraavaksi toteuttamani tutkimuksen taustoja. (Hirsjärvi ym. 2007, 226–227.)

Olen työskennellyt aikaisemmin perhekodissa, jonne tein opinnäytetyöni. Ohjauksiin ja tutkimukseen osallistuneet sijaislapset olivat ennestään tuttuja; olen pitänyt heille Minuksi-kansiomenetelmään liittyviä ohjauksia ennen opinnäytetyön aloittamista. Menetelmä otettiin jo silloin innolla vastaan, joten halusin opinnäytetyön avulla syventää kehittämäni menetelmän teoreettista taustaa ja tutkia menetelmän vaikuttavuutta.

Jos olisin tehnyt opinnäytetyön tutkimuksen vieraaseen paikkaan, ohjaukset olisivat alkaneet toisella tavalla. Aluksi olisin selvittänyt kiinnostuskartoituksen avulla osallistujien menetelmä- ja teematoiveita. Tämän jälkeen olisin pitänyt toiminnallisen johdatuksen Minuksi-kansion käyttöön. En-

nen teemaohjauksia olisin toteuttanut ohjauksen, jossa keskitytään ryhmäytymiseen ja luottamuksen herättämiseen. Yksilöohjauksetkin olisivat alkaneet rentoa ja luottamuksellista ilmapiiriä luovilla kerroilla. Nyt pystyin jatkamaan opinnäytetyön ohjauksia siitä, mihin vieraassa paikassa olisin vasta päässyt opinnäytetyön aikana.

Tuttu ryhmä mahdollisti sen, että pystyin suunnittelemaan luottamuksellisuuteen ja ryhmäytymiseen liittyvät asiat suoraan osaksi opinnäytetyön teemaohjauksia. Sain sidottua kaikki harjoitukset ja tehtävät palvelemaan kulloistakin teemaa. Yksilöohjauksissa minulla oli mahdollisuus käsitellä lapsen tai nuoren kanssa menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen liittyviä asioita. Jos olisin tehnyt yksilöohjaukset vieraille henkilöille, olisin aloittanut helpommista ja vähemmän elämäkerrallisista aiheista ja rakentanut niiden avulla luottamusta ja sellaista ilmapiiriä, joka mahdollistaa asioiden jakamisen.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla on merkittävä asema tutkimuksessa. Objektiivisuuteen on tärkeää pyrkiä, mutta jokainen tutkija tekee kuitenkin tutkimusta omista lähtökohdistaan käsin. Olen pyrkinyt kuvaamaan ohjaukset mahdollisimman tarkasti, jotta lukija voi tehdä niiden pohjalta myös omia johtopäätöksiä. Olen kirjoittanut kuvausten perusrungot heti ohjauspäivinä, jotta havainnot olisivat mahdollisimman tuoreita ja tarkkoja. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2007, 227) mukaan tutkimusvaiheiden tarkka raportointi lisää laadullisen tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkimuksen alussa ja lopussa osallistujat ovat täyttäneet kyselyn, jonka avulla he ovat arvioineet ja pohtineet itseensä liittyviä asioita. Itsearviointi ei ole luotettavin menetelmä, sillä tutkimukseen osallistuneella henkilöllä voi olla vääristynyt käsitys itsestään ja hän voi kaunistella vastauksiaan. Myös päivä ja sen hetkinen tunnelma voivat vaikuttaa arvioon. Itsearvioinnin suurimpana tehtävänä on kuitenkin ollut se, että osallistujat ovat voineet sen avulla hahmottaa millaisia he ovat, mitä he arvostavat ja millaisiksi he haluavat tulla. Alku- ja loppukyselyn teko on mahdollistanut tulosten vertailun. Osallistujat voivat katsoa kyselylapuista ovatko he päässeet lähemmäksi tavoitteitaan.

Alkukyselyn luotettavuutta tukee se, etteivät vastaukset ole olleet liian ideaaleja. Loppukyselyssä on paikoitellen sen verran suuria muutoksia, että niiden realistisuus epäilyttää hieman, mutta kuten aikaisemmin kirjoitin, kysely on toteutettu pääasiassa osallistujia itseään varten. Jos osallistujat aidosti kokevat päässeensä joissain asioissa lähes tavoitteisiinsa, olen siitä suunnattoman onnellinen.

Loppukyselyssä on tapahtunut joidenkin rastiuttavien kohtien suhteen siirtymistä vastakkaiseen suuntaan. Herää kysymys, onko osallistujien itsetuntemus kasvanut, onko arjessa tapahtunut jotain tulokseen vaikuttanutta vai onko jotkut kohdat mahdollisesti ymmärretty uudella tavalla? Vaikka kaikkiin kysymyksiin ei löydy vastausta, niin se voidaan todeta, että kyselyn avulla osallistujat ovat aidosti voineet pohtia elämäänsä liittyviä merkittäviä asioita ja oppineet paljon uutta itsestään.

Käytin opinnäytetyön viimeisenä tutkimusmenetelmänä haastattelua. Toeutin suullisen palautteenkeruun heti viimeisen ohjauksen jälkeisenä päivänä, jotta muistot ohjauksista olisivat mahdollisimman tuoreita. Suullisen palautteen kerääminen ryhmähaastatteluna oli sen suhteen hyvä ratkaisu, että osallistujat saivat toisiltaan tukea siinä. Toisaalta vastaukset olisivat saattaneet olla laajempia, jos ne olisi kerätty yksilöhaastatteluina. Nyt yhdellä osallistujalla ei esimerkiksi ollut mitään lisättävää, kun toinen osallistuja oli sanonut omat ajatuksensa.

Tutkijan läsnäolo saattaa vaikuttaa palautteen luotettavuuteen. Osallistujien vastaukset olivat niin välittömiä, etten henkilökohtaisesti epäile niiden aitoutta. Haastattelussa kysyttiin esimerkiksi ryhmäohjausten lopussa annettujen välitehtävien tekemisestä ja useat osallistujat sanoivat suoraan, etteivät he olleet tehneet niitä. Äänitin haastattelun puhelimen sanelimella, jotta sain litteroitua osallistujien vastaukset sellaisenaan. Aloitin litteroinnin jo haastattelupäivänä ja viimeistelin sen seuraavien päivien aikana.

Tutkimukseen osallistuminen on ollut vapaaehtoista ja osallistujat ovat tulleet mielellään ohjauksiin. Ennen opinnäytetyön ohjauskokonaisuuden alkua osallistujat ovat täyttäneet suostumuslomakkeet tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimukseen osallistuneet henkilöt olivat mukana kaikissa ohjauksissa, täyttivät kyselylomakkeet ja osallistuivat loppuhaastatteluun.

8.2 Johtopäätökset

Opinnäytetyöni tavoitteena on ollut tuottaa tietoa siitä, millainen vaikutus Minuksi-kansimenetelmällä on lasten minuuden kasvun tukemisessa ja miten ryhmä- ja yksilöohjaukset tukevat minuksi kasvamista. Tutkimuskysymyksiä olivat: Miten Minuksi-kansiomenetelmä tukee lasten minuuden kasvua ja millainen vaikutus ryhmä- ja yksilöohjauksilla on minuksi kasvamiseen? Hain vastauksia asettamiini tutkimuskysymyksiin lomakkeiden, suullisen palautteen ja osallistuvan havainnoinnin avulla.

Opinnäytetyön aihe on ollut haastava, mutta samalla erityisen tärkeä. Minuksi kasvamisen asia, jota on vaikea mitata, mutta siitä voi kuitenkin saada arvokasta tietoa. Mielestäni on oleellista, että lapsi tai nuori kokee ja näkee henkilökohtaisesti kasvaneensa ohjausten aikana; tätä varten tutkimuksessa on käytetty alkua- ja loppukyselyä. Suullisen palautteen avulla lapset ja nuoret ovat voineet lisäksi reflektoida ryhmä- ja yksilöohjausten merkitystä. Osallistuvan havainnoinnin avulla olen saanut ulkopuolista näkökulmaa lasten ja nuorten kasvusta.

Taiteen avulla on mahdollista nostaa merkityksellisiä asioita esille, jäsentää todellisuutta sekä vahvistaa omaa itsetuntemusta ja voimaantua (Känkänen 2015b). Toteuttamani tutkimus on osoittanut, että Minuksi-kansiomenetelmä on tukenut lapsia ja nuoria oman äänen löytämisessä ja vahvistamisessa sekä itsensä ilmaisemisessa. Se on tarjonnut turvallisen tilan, jossa osallistujat ovat saaneet olla omana itsenään. Osallistujat ovat uskaltaneet jakaa ohjaustuokioissa elämäänsä liittyviä merkityksellisiä asioita.

Lapset ja nuoret tarvitsevat erilaisia tapoja tulla nähdyksi ja kuulluksi, jotta he saavat kosketuksen tunteisiinsa ja historiaansa (Känkänen 2015a). Yksilöohjauksissa on rakennettu näkyviin omaa menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaa. Yksilöohjaukset ovat vahvistaneet osallistujien narratiivista eli tarinallista identiteettiä muistelun keinoin. Ricoeurin (1987) mukaan on ihanteellista, jos tarinointi liikkuu menneen, nykyhetken ja tulevan välillä (Sava & Katainen 2004, 35). Ryhmäohjauksissa on pohdittu ja tutkittu yhdessä hyvään ja mielekkääseen elämään liittyviä asioita. Taide mahdollistaa sosiaalisen kasvun ja oppimisen, herkistymisen uusiin havaintoihin sekä omien vahvuuksien tunnistamisen (Känkänen 2015b). Ohjaustuokioissa on saanut kasvaa yksin ja yhdessä, henkilökohtaisesti pohtien ja yhdessä oppien. Taide on toiminut tehokkaana välineenä asioiden työstämisessä ja jäsentämisessä. Tekeminen on ollut mielekästä.

Opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen tekeminen on tukenut vahvasti toiminnallisen vaiheen, Matkalla minuksi -ohjauskokonaisuuden, suunnittelua ja toteutusta. Olen osannut huomioida sen avulla minuuden vahvistumiseen vaikuttavia asioita monipuolisesti. Ohjaustuokiot ovat tarjonneet osallistujille onnistumisen kokemuksia ja mahdollisuuden etsiä ja rakentaa omaa minuuttaan näkyväksi. Nämä asiat kuuluvat kiinteästi Eriksonin (1950, 1963, 1982) persoonallisuusteorian neljänteen ja viidenteen kehitysvaiheeseen (Lehtinen ym. 2007, 24–26).

Opinnäytetyön koko ohjauskokonaisuus tapahtui kuukauden sisällä. Kuukausi on lyhyt aika pitkäkestoisten muutosten aikaansaamiseen, mutta uskon ohjausten antaneen osallistujille mahdollisuuden nähdä itsensä positiivisessa valossa ja henkilöinä, jotka voivat unelmoida ja vaikuttaa tulevaisuuteensa. Osallistujien minuuksien ja identiteettiä ovat saaneet vahvistua turvallisessa ilmapiirissä. Ohjaukset ovat olleet niin suosittuja, että lapset ja nuoret ovat pyytäneet jo uusia ohjauksia. Ohjauksissa hieman levottomasti käyttäytynyt lapsi sanoi minulle viimeisen ohjauksen jälkeen: ”Hannes, tee lisää näitä.” Ohjauksia on varmasti tulossa lisää. Tulen silloin käsittelemään esimerkiksi tunteisiin liittyviä teemoja.

8.3 Lopuksi

Opinnäytetyö on ollut matkana pitkä ja samalla liian lyhyt. Olen saanut työskennellä sen aikana elämän suurten ja merkityksellisten kysymysten parissa. Tiedän raapaisseeni vain pintaa, mutta jokaisen matkalaisen on aloitettava jostain, sillä valmiiksi hakattuja reittejä ei ole, vaikka suunta- viivoja löytyykin lukuisille tutkimusretkille.

Oma seikkailuni alkoi kahdesta puhuttelevasta kysymyksestä: Miten voin auttaa ihmisiä auttamaan itseään? sekä Millainen ihminen suojelee itseään asioilta, jotka voivat vahingoittaa häntä? Kysymykset eivät jääneet ilmaan, vaan aloin kehittää niiden pohjalta lasten minuuden kasvua tukevaa Minuksi-kansiomenetelmää. Opinnäytetyöni aikana pääsin syventämään ja vahvistamaan kehittämäni menetelmän teoreettista pohjaa. Teoriataustan tukemana suunnittelin ja toteutin opinnäytetyöni toiminnallisen vaiheen yksilö- ja ryhmäohjaukset. Käytin reilusti aikaa ja ajatusta ohjaustuokioiden suunnitteluun, jotta ohjaustuokiot olisivat sisällöltään mahdollisim-

man johdonmukaisia, ajatuksia herättäviä ja eri ikäisille lapsille ja nuorille sopivia. Tein lisäksi Minuksi-kansioihin tulevia välitehtävälappuja ryhmäohjausten välisillä ajoille. Suunnittelin ohjaustuokioiden sisällöt sellaisiksi, että jokainen osallistuja saa niistä oman kiinnostuksensa ja tarpeensa mukaan eväitä elämäänsä. Opinnäytetyössä kuvattuja ohjaustuokioita voisi hyvin ohjata myös aikuisille. Minuksi-kansiomenetelmää voi hyödyntää sellaisenaan tai sovellettuna erilaisissa ympäristöissä, joissa halutaan työstää minuutta ja identiteettiä.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmät tukivat hyvin opinnäytetyötutkimusta ja antoivat arvokasta tietoa Minuksi-kansiomenetelmän merkityksestä lapsen identiteetin kasvun tukijana. Opinnäytetyöni toi uusia kulttuuri- ja ohjaustoiminnan tarjoamia ammatillisia työvälineitä ja -menetelmiä lastensuojeluun. Lisäksi opinnäytetyöni antoi teoreettista tietoa minuksi kasvamisesta ja täydensi perhekodissa tehtävää kasvatustyötä. Opinnäytetyössäni yhdistyi ohjaustoiminnan ammattialan pedagoginen ja terapeuttinen osaaminen.

Opinnäytetyöraporttini teoreettisesta osiosta ja ohjaustuokioista nousi esille ajatus lasten ja nuorten tunnetaitojen herättämisen tärkeydestä. Jatkotutkimuksessa voitaisiinkin hyvin keskittyä lasten ja nuorten tunnetaitojen ja -ilmaisun herättelemiseen ja vahvistamiseen. Sisaropinnäytetyön nimenä voisi olla Matkalla minuksi – lapsen tunnetaitojen kasvun tukeminen.

Opinnäytetyöni aihe on saanut ajattelemaan ja toimimaan ajatusten pohjalta; se on lisännyt itseyttä ja ymmärrystä muita ihmisiä kohtaan. Olen matkannut kohti itseäni ja samalla kohti muita. Olen saanut olla yhteisellä matkalla lasten ja nuorten kanssa – opastaa ja oppia. Prosessin aikana on kirkastunut ajatus siitä, että ”Matkalla minuksi” on matka itsensä hyväksymisestä ja rakastamisesta myös muiden rakastamiseen. Se on ihmiseksi tuleminen toiselle ihmiselle – lähimmäisen kunnioittamista ilman samanlaisuuden vaatimusta.

Jokaisen ihmisen olisi hyvä tehdä matka minuutensa äärelle, sillä itsensä ymmärtäminen avaa ovia muiden ihmisten aitoon kohtaamiseen. Kun tuntee oman rajallisuutensa, voi nähdä tämän puolen myös toisessa ihmisessä. Näin ihmisellä ei ole tarvetta sanoittaa toista ihmistä valmiiksi.

Tieto on kasvattanut minua, mutta samalla lisännyt tietoisuutta siitä, kuinka paljon on vielä opittavaa. Onkin perusteltua sanoa, että mitä enemmän ihminen tietää, sen vähemmän hän tietää tietävänsä, saati ymmärtävänsä. Hän on valmis etsimään ja kysymään – kohtaamaan toisia ihmisiä, jotka ovat kanssakulkijoina samalla matkalla.

LÄHTEET

- Ammatilliset perhekodit. 2015. Julkaisussa: Lastensuojelun käsikirja. Julk. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 7.4.2015. Viitattu 27.7.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/ammattilliset-perhekodit>
- Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. 14. uud. p. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Hall, S. 2003. Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa Lehtonen, M. & Löytty, O. (toim.) Erilaisuus. Tampere: Vastapaino, 85–128.
- Hentinen, H. 2007. Ekspressiivinen taideterapia. Teoksessa Rankanen, M., Hentinen, H. & Mantere, M-H. (toim.) Taideterapian perusteet. 1. painos. Helsinki: Duodecim, 30–33.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uud. p. Helsinki: Tammi.
- Jaari, A. 2007. Kylliksi itselleni. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja.
- Känkäinen, P. 2015a. Taide lastensuojelussa. Julkaisussa: Lastensuojelun käsikirja. Julk. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 28.7.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyovalineet/taidelahtoiset-menetelmat/taide-lastensuojelussa>
- Känkäinen, P. 2015b. Taidelähtöiset menetelmät. Julkaisussa: Lastensuojelun käsikirja. Julk. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty: 12.3.2015. Viitattu 28.7.2015. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/menetelmat/taidelahtoiset_menetelmat
- Lastensuojelulaki 417/2007. 13.4.2007. Finlex. Viitattu 26.11.2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lehtinen, E., Kuusinen, J. & Vauras, M. 2007. Kasvatuspsykologia. 2. uud. p. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Lääkäri John Trainer. 30.12.2012 kello 16:30. [Facebook-kommentti.] Julkaistu 30.12.2012. Viitattu 14.8.2015. https://www.facebook.com/OurMuddyBoots/posts/203070629817833?__mref=message#
- Mäkinen, M. 2012. Minä olen ja kuulun! Lapsen identiteetin tukeminen. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 95–108.

- Niemi, P. 2013. Resuinen ja rikas. Hämeenlinna: Päivä Osakeyhtiö.
- Ojanen, M. 2011. Minä ja muut: itsetuntemuksen kirja. Helsinki: Kirjapaja.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2011. Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:8, 24. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/OKM08.pdf?lang=fi>
- Perhekoti Pähkinän perehdytyskansio. 2014.
- Perhekoti Pähkinän työntekijä. 21.10.2014. Vastaanottaja Hannes Leminen. [Facebook-viesti]. Viitattu 14.8.2015.
- Pirkanen, H. 2007. Sosialisatio ja yksilön sosiaalinen kehitys. Teoksessa Kuusela, P. (toim.) Sosiaalipsykologia. Yksilöstä yhteiskuntaan. Kuopio: UNIPress, 111–147.
- Purjo, T. 2009. Kasvatuksen haasteet ja mahdollisuudet nuorten väkivallan ehkäisyssä. Teoksessa Purjo, T. & Kuusela, J. (toim.) Tappelusta jutteluun - nuoren kohtaamisen taito. Helsinki: Non Fighting Generation ry, 12–22.
- Routarinne, S. 2004. Improvisoi! Helsinki: Tammi.
- Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Saastamoinen, M. 2006. Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. Teoksessa Rautio, P. & Saastamoinen, M. (toim.) Minuus ja identiteetti: sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Tampere: Tampere University Press, 170–180.
- Saastamoinen, M. 2007. Notkeat rakenteet, tiheät identiteetit? Teoksessa Nivala, E. & Saastamoinen, M. (toim.) Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 230–254.
- Sava, I. & Katainen, A. 2004. Taide ja tarinallisuus itsen ja toisen kohtaamisen tilana. Teoksessa Sava, I. & Vesänen-Laukkanen, V. (toim.) Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Jyväskylä: PS-kustannus, 22–39.
- Sijaishuollosta. 2015. APKL ry. – Laatu lastensuojeluun. Ammatillisten Perhekotien Liitto. Viitattu 13.5.2015. <http://apkl.fi/26>
- Toivakka, S. & Maasola, M. 2011. Itsetunto kohdalleen! Harjoituksia itsetuntemuksen ja vuorovaikutustaitojen oppimiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Uusi kirkkoraamattu 1992. 6. painos. Helsinki: Suomen Piipiliseura.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

TUTKIMUSLUPAINFO

Hei!

Olen Hannes Leminen, viimeisen vuoden opiskelija Hämeen ammattikorkeakoulun ohjaustoiminnan arthenomi (AMK) -koulutusohjelmasta. Teen opinnäytetyöni lasten identiteetin kasvun tukemisesta taide- ja kulttuurimenetelmiä hyödyntäen. Opinnäytetyön toimeksiantajana on ammatillinen perhekoti. Työn tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, miten Minuksi-kansiomenetelmä tukee lasten identiteetin kasvua ja millainen vaikutus ryhmä- ja yksilöohjauksilla on minuksi kasvamisessa.

Minuksi kasvamisen ytimessä on itsensä tunteminen ja arvostaminen. Kun henkilö tuntee ja arvostaa itseensä, hän voi välittää myös muista, eikä hänen tarvitse hakea hyväksyntää tavoilla, jotka rikkovat häntä itseään ja toisia. Tähän ajatukseen pohjautuu kehittämäni Minuksi-kansiomenetelmä, jonka avulla lapset voivat yksin ja yhdessä tutustua itseensä ja samalla rakentaa omaa maailmaansa näkyväksi.

Minuksi-kansioon syntyy materiaalia ryhmä- ja yksilöohjauksista. Sitä voi myös täydentää vapaasti. Kansioon voi esimerkiksi kerätä itselle tärkeitä asioita. Sinne voi myös liittää taideteoksia ja kirjoituksia. Kansiota voi hyödyntää koko perhekodissa asumisen ajan ja se jää käyttäjänsä pääomaksi. Kansion täydentämistä voi halutessaan jatkaa läpi elämän.

Ryhmäohjauksissa käsitellään monitaiteisesti ohjattaville tärkeitä teemoja, esimerkiksi rohkeutta, rehellisyyttä ja onnellisuutta. Menetelmät valikoituvat ohjausten sisällön mukaan. Ohjauksissa syntyneitä asioita kerätään kansioihin. Jotkut teokset tai ohjauksissa käytetyt kuvakortit voidaan liittää valokuvina kansioon. Kukin osallistuja saa ohjauksista oman tasonsa ja mielenkiintonsa mukaan eväitä elämäänsä. Ohjauksissa ollaan aidosti vuorovaikutuksessa.

Yksilöohjauksissa käsitellään universaaleja teemoja henkilökohtaisempia aiheita, jäsennetään esimerkiksi ihmissuhteita ja pohditaan oman elämän kantavia tekijöitä. Voimavaraisuus on keskiössä. Näkyväksi tehdyt asiat auttavat lasta tai nuorta tekemään tavoitteita elämälleen ja menemään niitä kohti.

Opinnäytetyöni on toiminnallinen. Pidän siihen liittyen yksilö- ja ryhmäohjauksia, joista kerään tietoa sekä lapsilta että työntekijöiltä. Hyödyntäisin opinnäytetyössäni myös syventävän harjoittelun aikana syntyneitä materiaalia Minuksi-kansiomenetelmästä, jos se on mahdollista. Lapset täyttävät ohjauskokonaisuuden alussa ja lopussa lomakkeen, jonka avulla arvioidaan kokonaisuutta osallistuvan havainnoinnin lisäksi. Tutkimus sisältää lisäksi suullisen palautteenkeruun. Hyödyntäisin opinnäytetyössäni mahdollisuuksien mukaan kansioon syntyneitä materiaalia, tämä edellyttää tietysti lasten ja nuorten suostumusta. Tutkimus tehdään niin, että lasten ja nuorten anonymiteetti säilyy.

Ystävällisin yhteistyöterveisin,
Hannes Leminen

SUOSTUMUSLOMAKE

Suostumuslomake

Lapsen suostumus

Minä _____ haluan osallistua Hannes Lemisen opinnäytetyön ryhmä- ja yksilöohjauksiin. Niistä kerätään tutkimustietoa lomakkeiden, osallistuvan havainnoinnin ja suullisen palautteen avulla. Tutkimusmenetelmät selitetään minulle ennen ensimmäisen ohjauksen alkua. Opinnäytetyö käsittelee lasten identiteetin (=kuka lapsi on) kasvun tukemista taide- ja kulttuurimenetelmiä hyödyntäen.

Paikka ja aika: _____

Allekirjoitus: _____

Nimen selvennys: _____

MINUKSI-KANSION KÄYTTÖOHJE

MINUKSI-kansion käyttöohje

Tämä kansio on minun, sen saa avata vain luvallani. MINUKSI-kansio on itsessään täysin tavallinen kansio, sen sisältö tekee siitä kuitenkin erityisen – minun näköisen. Voin rakentaa kansion avulla omaa maailmaani näkyväksi.

Kansioon syntyy sisältöä ryhmä- ja yksilöohjauksista. Voin täydentää sitä haluamallani tavalla myös vapaa-ajallani. Minulla on mahdollisuus kerätä kansioon itselleni tärkeitä asioita, esimerkiksi tekemiäni taideteoksia ja kirjoituksia. Voin jatkaa kansion täydentämistä halutessani läpi elämän, sillä se jää omakseni.

Kansion avulla voin kaikkina aikoina, niin hyvinä kuin haastavinakin, muistutella itselleni kuka olen ja millainen haluan olla. Voin tutkia sen sivuilta historiaani ja unelmiani ja tarvittaessa oikaista elämäni suuntaa.

2. Mistä asioista pidät itsessäsi?

3. Millaiseksi haluat tulla?

4. Millaisia unelmia sinulla on?

5. Mitkä asiat tekevät sinut onnelliseksi?

6. Piirrä kuva siitä, miltä lomakkeen täyttäminen tuntui.

VIKKOTEHTÄVIÄ YSTÄVÄLLISYYDESTÄ

YSTÄVÄLLISYYS

☞ Mitä hyvää voin tehdä toisille?

☞ Millaisissa asioissa ja tilanteissa voin rohkaista, kannustaa tai kehua muita?

☞ Millainen olo minulle tulee, kun olen ystävällinen muita kohtaan?

☞ Oma tehtävä:

VIKKOTEHTÄVIÄ UNELMISTA

UNELMAT

☞ Miten voin vaikuttaa unelmieni toteutumiseen?

☞ Millaisia esteitä unelmieni edessä on?
Miten voin ylittää ne?

☞ Miten pääsen tämän päivän tai viikon aikana lähemmäs unelmieni toteutumista?

☞ Oma tehtävä:

ALKUKYSELYN ENSIMMÄISEN SIVUN TULOKSET

Matkalla minuksi alkukysely

1. Millaisena näet itsesi?

Laita rasti neliön sisään, joka kuvaa parhaiten sinua. Ympyröi neliö, millaiseksi haluat tulla.

Olen:

Ujo	☐	☐	☐	3 ☒	Rohkea 1 ☒	Ujo	☐	☐	☐	☐	Rohkea 4 ☒
Hyvä kuuntelija	☐	2 ☒	1 ☒	1 ☒	Huono kuuntelija	Hyvä kuuntelija	3 ☒	1 ☒	☐	☐	Huono kuuntelija
Luotettava	☐	☐	4 ☒	☐	Epäluotettava	Luotettava	3 ☒	1 ☒	☐	☐	Epäluotettava
Laiska	☐	☐	2 ☒	2 ☒	Ahkera	Laiska	1 ☒	☐	☐	1 ☒	Ahkera
Tottelematon	☐	☐	2 ☒	2 ☒	Kiltti	Tottelematon	☐	☐	☐	1 ☒	Kiltti
Hyvä häviäjä	1 ☒	2 ☒	1 ☒	☐	Huono häviäjä	Hyvä häviäjä	3 ☒	1 ☒	☐	☐	Huono häviäjä
Huolimaton	☐	2 ☒	☐	2 ☒	Huolellinen	Huolimaton	☐	☐	☐	1 ☒	Huolellinen
Kaunis/Komea	2 ☒	1 ☒	1 ☒	☐	Tyytymätön ulkonäkönsä	Kaunis/Komea	2 ☒	1 ☒	1 ☒	☐	Tyytymätön ulkonäkönsä
Ystävällinen	☐	2 ☒	2 ☒	☐	Töykeä	Ystävällinen	3 ☒	1 ☒	☐	☐	Töykeä
Kateellinen	☐	☐	1 ☒	3 ☒	Kiitollinen	Kateellinen	☐	☐	☐	1 ☒	Kiitollinen

LOPPUKYSELYN ENSIMMÄISEN SIVUN TULOKSET

Matkalla minuksi loppukysely

1. Millaisena näet itsesi?

Laita rasti neliön sisään, joka kuvaa parhaiten sinua. Ympyröi neliö, millaiseksi haluat tulla.

Olen:

Ujo ☐ ☐ ☐ ☒ ☒	Rohkea 1 ☒	Ujo ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Rohkea 4 ☒
Hyvä kuuntelija 2 ☒ ☒ ☐ ☒	Huono kuuntelija 1 ☐	Hyvä kuuntelija 3 ☒ ☒ ☐ ☐	Huono kuuntelija 1 ☐
Luotettava 1 ☒ ☒ ☒ ☒	Epäluotettava 1 ☐	Luotettava 4 ☒ ☐ ☐ ☐	Epäluotettava 1 ☐
Laiska ☐ ☐ ☒ ☒	Ahkera 1 ☒	Laiska ☐ ☐ ☐ ☐	Ahkera 4 ☒
Tottelematon ☐ ☐ ☒ ☒	Kiltti ☐	Tottelematon ☐ ☐ ☐ ☐	Kiltti 4 ☒
Hyvä häviäjä 2 ☒ ☒ ☐ ☒	Huono häviäjä 1 ☐	Hyvä häviäjä 4 ☒ ☐ ☐ ☐	Huono häviäjä 1 ☐
Huolimaton ☐ ☐ ☒ ☒	Huolellinen 1 ☒	Huolimaton ☐ ☐ ☐ ☒	Huolellinen 3 ☒
Kaunis/Komea 3 ☒ ☒ ☐ ☐	Tyytymätön ulkonäkönsä 1 ☐	Kaunis/Komea 3 ☒ ☒ ☐ ☐	Tyytymätön ulkonäkönsä 1 ☐
Ystävällinen 2 ☒ ☒ ☒ ☐	Töykeä ☐	Ystävällinen 4 ☒ ☐ ☐ ☐	Töykeä ☐
Kateellinen ☐ ☐ ☒ ☒	Kiitollinen 2 ☒	Kateellinen ☐ ☐ ☐ ☐	Kiitollinen 4 ☒

SUOSTUMUSLOMAKE TEOSTEN KÄYTTÖÖN

Suostumuslomake

Lapsen suostumus teosten käyttöön opinnäytetyöraportissa ja loppuseminaarissa

Minä _____ annan luvan opinnäytetyön ohjauksissa tehtyjen teosten käyttöön opinnäytetyöraportin kuvituksena ja tutkimusmateriaalina. Teoksia voi käyttää lisäksi opinnäytetyön loppuseminaarin kuvituksena. Saan itse päättää annanko kaikki teokset vai osan niistä skannattavaksi ja käytettäväksi edellä mainittuihin tarkoituksiin. Jos teoksissa on nimiä, ne poistetaan nimettömyyteni varmistamiseksi. Tämän suostumuslomakkeen sisältö selitetään minulle ennen lomakkeen täyttämistä. Opinnäytetyö käsittelee lasten identiteetin (=kuka lapsi on) kasvun tukemista taide- ja kulttuurimenetelmiä hyödyntäen.

Paikka ja aika: _____

Allekirjoitus: _____

Nimen selvennys: _____

HAVAINNOIJAN LOMAKE

Havainnoijan lomake

Ohjaus:

1. Miten lapset ja nuoret toimivat ryhmässä?
2. Miten lapset ja nuoret tuovat oman äänensä kuuluviin?
3. Millaisia oivalluksia lapset ja nuoret tekevät ohjauksessa?
4. Onko lasten käytös erilaista ohjauksessa kuin mitä se on tavallisessa arjessa? Jos on, niin miten?
5. Onko ohjauksella suoria näkyviä vaikutuksia osallistujiin? Jos on, niin mitä?